

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
Ι Δ Ρ Υ Μ Α

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Ερευνήτρια σπουδάστρια: Δέσποινα Ζαχαριουδάκη (Α.Μ 2011004)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Φωτούλα Αργυροπούλου

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία αποτελεί πτυχιακή εργασία στα πλαίσια του προπτυχιακού τμήματος Διοίκηση Επιχειρήσεων και Οργανισμών με εισαγωγική κατεύθυνση Τοπική Αυτοδιοίκηση. Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παρούσας εργασίας, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω ορισμένους από τους ανθρώπους που συνεργάστηκα μαζί τους και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίησή της. Πρώτη από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια της πτυχιακής μου εργασίας, κ. Φωτούλα Αργυροπούλου, για την πολύτιμη καθοδήγηση της και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο ΑΤΕΙ Πελοποννήσου. Τις ευχαριστίες μου εκφράζω και στους καθηγητές και τις καθηγήτριες που δέχτηκαν να είναι μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης της πτυχιακής μου εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διοικητικούς υπαλλήλους της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου και του ξενοδοχείου AQUILA ATLANTIS HOTEL για την πολύτιμη στήριξή τους όσον αφορά την έρευνα μου. Τέλος, τους γονείς μου Κατερίνα και Αντώνη καθώς και την αδερφή μου Μαρία, που με υπομονή και κουράγιο πρόσφεραν την απαραίτητη συμπαράσταση για την ολοκλήρωση των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό την διερεύνηση της επίδρασης του τουριστικού κλάδου στην ελληνική οικονομία και την καταγραφή της συμβολής του στο Ηράκλειο της Κρήτης. Η διερεύνηση αυτή περιλαμβάνει και τις επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην ελληνική τουριστική βιομηχανία και στις τουριστικές επιχειρήσεις του Δήμου του Ηρακλείου. Πιο συγκεκριμένα, υλοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση των επιδράσεων της οικονομικής κρίσης στον τομέα του τουρισμού, μελετήθηκε η τουριστική ανάπτυξη στο Ηράκλειο της Κρήτης πριν και μετά την οικονομική κρίση και διενεργήθηκε τοπική έρευνα σε τουριστικές επιχειρήσεις του Ηρακλείου Κρήτης με σκοπό να γίνουν πιο σαφείς οι επιπτώσεις του οικονομικού φαινομένου της Ελλάδας. Τα βασικά συμπεράσματα περιλαμβάνουν ότι η οικονομική κρίση έχει περιορίσει τις δαπάνες των καταναλωτών όσον αφορά τον τουρισμό και τη διασκέδαση αλλά μπορεί να αποτελέσει και ευκαιρία για την αξιοποίηση διαφοροποιούμενων πόρων και την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Όσον αφορά το Δήμο Ηρακλείου, τα βασικά πλεονεκτήματα είναι τα αξιοθέατα και η ιστορία και οι παραλίες που όμως χαρακτηρίζουν τον προορισμό ως καλοκαιρινό με έλλειψη την ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων τους χειμερινούς μήνες. Προτείνεται η βελτίωση της καθαριότητας αλλά και η αναβάθμιση του οδικού δικτύου και των υποδομών, για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού.

Λέξεις κλειδιά: τουριστική ανάπτυξη, οικονομική κρίση, Κρήτη, Ηράκλειο, τουρισμός, επισκεψιμότητα., εναλλακτικές μορφές τουρισμού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη	3
Κατάλογος πινάκων, διαγραμμάτων και εικόνων.....	6
Εισαγωγή	9
1 Εισαγωγικά στοιχεία για τον τουρισμό	11
1.1 Εννοιολογικό πλαίσιο τουρισμού.....	14
1.2 Ιστορική εξέλιξη τουρισμού.....	14
1.3 Κατηγορίες τουρισμού και τουριστών	17
1.4 Ο εναλλακτικός τουρισμός.....	22
1.5 Ο τουρισμός σε διεθνές επίπεδο.....	24
1.6 Ο τουρισμός ως οικονομικός τομέας.....	28
1.7 Η σημασία του τουρισμού για την Ευρωπαϊκή Ένωση.....	31
1.8 Συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία.....	32
1.9 Η οικονομική κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα.....	35
1.10 Επιπτώσεις της κρίσης στον Ελληνικό Τουρισμό.....	37
1.11 Προκλήσεις και νέες τάσεις	38
2 Ο Νέος Καλλικρατικός Δήμος Ηρακλείου.....	39
2.1 Στοιχεία για το Δήμο Ηρακλείου	39
2.1.1 Ιστορικά Στοιχεία.....	39
2.1.2 Γεωγραφικά, Διοικητικά και Αναπτυξιακά Στοιχεία.....	41
2.1.3 Μορφολογικά και Γεωλογικά Στοιχεία.....	44
2.1.4 Κλιματολογικά Στοιχεία και Φυσικό Περιβάλλον.....	44
2.1.5 Υποδομές.....	50
2.2 Δημογραφικά στοιχεία	51
2.3 Ο τουρισμός στον Δήμο Ηρακλείου	55
2.4 Η συμβολή του τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη	58
2.5 Η κατάσταση πριν και μετά τη κρίση ως σήμερα	62

3	Η πρωτογενής έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή	65
3.1	Μεθοδολογικό μοντέλο	65
3.2	Αιτιολόγηση μεθοδολογικού μοντέλου.....	66
3.3	Εργαλείο συλλογής δεδομένων	66
3.4	Δειγματοληψία και συλλογή δεδομένων.....	66
3.5	Εργαλεία στατιστικής ανάλυσης.....	67
4	Αποτελέσματα και Ανάλυση	70
5	Συμπεράσματα.....	85
	Βιβλιογραφία	86
	Παράρτημα.....	90

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Εννοιολογικό πλαίσιο του τουρισμού ('Education Bureau', 2013, 32).....	13
Εικόνα 2 Ολοκληρωμένο Μοντέλο Τουρισμού (Cook, et al., 2001, 34).....	18
Εικόνα 3 Οι διεθνείς αφίξεις σε διάφορες περιοχές του κόσμου ('UNWTO-Tourism Highlights', 2008, 6)	24
Εικόνα 4 Οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις από το 1950 έως το 2020('UNWTO-Tourism Highlights', 2008, 8)	25
Εικόνα 5 Οι χώρες με τη μεγαλύτερη πραγματοποίηση ταξιδιών στο εξωτερικό ('ITB', 2016, 5)	26
Εικόνα 6 Τύποι διεθνών διακοπών που προτίμησαν οι Ευρωπαίοι το 2016 ('ITB', 2016, 8).....	27
Εικόνα 7 Δείκτης ανταγωνιστικότητας τουρισμού ανάλογα με την παγκόσμια κατάταξη το 2013(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 270)	34
Εικόνα 8 Μερίδια στις αφίξεις τουριστών μεταξύ άμεσων ανταγωνιστών το 2011%(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 271).....	35
Εικόνα 9 Αφίξεις τουριστών (σε εκατ) από το 2001-2012(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 268).....	37
Εικόνα 10 Οι Δήμοι της Περιφέρειας Κρήτης (Α) και οι Δημοτικές Ενότητες του Δήμου Ηρακλείου (Β) σύμφωνα με το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» ('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 12).	42
Εικόνα 11 Μέση μηνιαία θερμοκρασία στο Δήμο Ηρακλείου (σε ° C) ('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 24)	45
Εικόνα 12 Χάρτης βροχομετρικών δεδομένων στο Δήμο Ηρακλείου ('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 26)	46
Εικόνα 13 Μέσος όρος ηλιοφάνειας ανά ημέρα στο Δήμο Ηρακλείου('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 27)	46
Εικόνα 14 το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4στην Ευρώπη (Α) και στην Ελλάδα (Β) ('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 33).....	48
Εικόνα 15 Πληθυσμιακό μέγεθος των οικιστικών περιοχών του Δήμου Ηρακλείου ('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 133)	53
Εικόνα 16 Διαχρονικά στατιστικά επισκέψεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα και στην Κρήτη (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος μέσω La.Re.T.S.A.& Quantos)	55

Εικόνα 17 Διαφορές νομών με ηλικιακά (Α) και εισοδηματικά (Β) κριτήρια (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007)	56
Εικόνα 18 Οι σημαντικότεροι λόγοι επιλογής της Κρήτης ως τουριστικό προορισμό (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).	57
Εικόνα 19 Σύνολο δραστηριοτήτων ανά νομό Κρήτης (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).	58
Εικόνα 20 Ποσοστά (%) Κρήτης επί του συνόλου της Ελλάδας (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος μέσω La.Re.T.S.A.& Quantos).....	59
Εικόνα 21 Τουριστικές δαπάνες σε εκατ. € στην Ελλάδα και στην Κρήτη το 2010-11 (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος μέσω La.Re.T.S.A.& Quantos)	59
Εικόνα 22 Γράφημα αναπαράστασης της σχέσης μεταξύ της διάρκειας παραμονής και του αριθμού αφίξεων με την εθνικότητα και την κατά κεφαλή δαπάνη των τουριστών.....	60
Πίνακας 1 Δήμοι με τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή αύξηση(‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 132)	52
Πίνακας 2 Δείκτες γήρανσης, εξάρτησης και νεανικότητας (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 135)	54
Πίνακας 3 Δημοφιλέστεροι τόποι επίσκεψης στο σύνολο της Κρήτης (³ Η επιλογή «Πόλη Ρεθύμνου» περιλαμβάνει και την επιλογή «Φορτέτσα», ⁴ Η επιλογή «Άλλο» στα Χανιά περιλαμβάνει κυρίως: Μπάλος, Γραμβούζα, Παλαιοχώρα, Φραγκοκάστελο, ⁵ Η επιλογή «Άλλο» στο Ρέθυμνο περιλαμβάνει κυρίως: Σπήλι, Κουρνάς, Γεωργιούπολη, ⁶ Στο Ηράκλειο: Μάταλα και waterparks, ⁷ Στο Λασιθί: Οροπέδιο, Μονή Τοπλού) (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).	58
Πίνακας 4 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το φύλο.....	68
Πίνακας 5 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την ηλικία.....	69
Πίνακας 6 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση	70
Πίνακας 7 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης	71
Πίνακας 8 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση	72
Πίνακας 9 Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι πιο σημαντικές τουριστικές δραστηριότητες για την οικονομία του Δήμου Ηρακλείου;	73
Πίνακας 10 Ποιες ποια από τις παρακάτω κατηγορίες κατατάσσετε την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό;.....	74

Πίνακας 11 Πλεονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό	76
Πίνακας 12 Μειονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό.....	76
Πίνακας 13 Εμπόδια για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου	79
Πίνακας 14 Στόχοι για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου..	80
Πίνακας 15 Αιτίες κρίσης	81
Πίνακας 16 Περικοπές λόγω της κρίσης.....	83
Πίνακας 17 Η κρίση ως ευκαιρία για βελτίωση σε κάποιους τομείς.....	84
Διάγραμμα 1 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το φύλο	68
Διάγραμμα 2 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την ηλικία	69
Διάγραμμα 3 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση	70
Διάγραμμα 4 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης....	71
Διάγραμμα 5 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση.....	72
Διάγραμμα 6 Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι πιο σημαντικές τουριστικές δραστηριότητες για την οικονομία του Δήμου Ηρακλείου	74
Διάγραμμα 7 Ποιες από τις παρακάτω κατηγορίες κατατάσσετε την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό.....	75
Διάγραμμα 8 Πλεονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό.....	76
Διάγραμμα 9 Μειονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό.....	78
Διάγραμμα 10 Εμπόδια για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου.....	79
Διάγραμμα 11 Στόχοι για ανάπτυξη τουρισμού στο δήμο Ηρακλείου.....	81
Διάγραμμα 12 Αιτίες κρίσης.....	82
Διάγραμμα 13 Περικοπές λόγω κρίσης.....	83
Διάγραμμα 14 Η κρίση ως ευκαιρία βελτίωσης σε κάποιους τομείς.....	84

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 είχε σημαντικότερες επιπτώσεις σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδιαίτερα της Ελλάδας. Η εκδήλωση των επιπτώσεων αποκαλύφθηκε μέσα από επέκταση της οικονομικής ύφεσης, αύξηση της ανεργίας, μείωση της πρωτοβάθμιας παραγωγής και γενικότερη μείωση του επιπέδου της ποιότητας των πολιτών. Η οικονομική κρίση επηρέασε έως κάποιο βαθμό και τον τομέα του παγκόσμιου, ευρωπαϊκού και ελληνικού τουρισμού.

Συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, εμφανίστηκε μία μείωση του διεθνούς τουρισμού στο τέλος του 2008 ως αποτέλεσμα της επίδρασης της παγκόσμιας ύφεσης. Η τάση αυτή αποτυπώθηκε σε πολλούς διεθνείς και εγχώριους τουριστικούς προορισμούς μέσω αφενός της μείωσης των τουριστικών αφίξεων και αφετέρου της μείωσης του κατά κεφαλήν διαθέσιμου προϋπολογισμού προς κατανάλωση από τους τουρίστες κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους. Παρ' όλα αυτά, η οικονομική κρίση επηρέασε κάθε τουριστική περιοχή με διαφορετικό βαθμό και ένταση για αυτό ενδείκνυται η κατά περίπτωση μελέτη κάθε περιοχής.

Ο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η συλλογή δεδομένων της επίδρασης του τουριστικού κλάδου στην ελληνική οικονομία και η συμβολή του στο Ηράκλειο της Κρήτης. Ακόμη θα γίνει μελέτη του αποτελέσματος της οικονομικής κρίσης στην ελληνική τουριστική βιομηχανία και στις τουριστικές επιχειρήσεις του δήμου του Ηρακλείου.

Συνεπώς, οι επιμέρους στόχοι είναι:

- Βιβλιογραφική ανασκόπηση των επιδράσεων της οικονομικής κρίσης στον τομέα του τουρισμού.
- Μελέτη της τουριστικής ανάπτυξης στο Ηράκλειο της Κρήτης πριν και μετά την οικονομική κρίση.
- Τοπική έρευνα σε τουριστικές επιχειρήσεις του Ηρακλείου Κρήτης με σκοπό να μελετήσουμε τις επιπτώσεις του δύσκολου οικονομικού σκηνικού στην Ελλάδα.

Ο ελληνικός τουρισμός καλείται να αντιμετωπίσει τόσο το αβέβαιο οικονομικό περιβάλλον που αποτελεί απόρροια της οικονομικής κρίσης όσο και το διεθνές τουριστικό ανταγωνισμό των γειτονικών χωρών.

Η Κρήτη γενικότερα και το Ηράκλειο ειδικότερα αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους εγχώριους τουριστικούς προορισμούς. Εγχώριος τουρισμός (domestic tourism) ονομάζεται ο τουρισμός όταν οι κάτοικοι μιας χώρας ταξιδεύουν εντός της χώρας. Η μελέτη της επίδρασης της οικονομικής κρίσης σε ένα δημοφιλή προορισμό παρέχει μια σύνθετη κριτική αξιολόγηση του φαινομένου της οικονομικής κρίσης στην ελληνική πραγματικότητα. Η παρέμβαση αυτή μπορεί να συμβάλει στον τομέα της έρευνας, όχι μόνο για τη σημασία της οικονομικής κρίσης στο τομέα της τουριστικής βιομηχανίας στην Ελλάδα αλλά και για τη μελλοντική συσχέτιση του συγκεκριμένου τουριστικού προορισμού με άλλες ελληνικές και διεθνείς τουριστικές περιοχές.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρουμε το φαινόμενο του τουρισμού κατά τη διάρκεια της κρίσης. Αρχικά περιγράφεται και δίνεται το εννοιολογικό του πλαίσιο του τουρισμού, η ιστορική του εξέλιξη καθώς και οι βασικές του κατηγορίες σε συνδυασμό με τις εναλλακτικές μορφές του τουρισμού. Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στον τουρισμό σε διεθνές επίπεδο και κυρίως ως βασικό οικονομικό τομέα. Η σημασία του τουρισμού για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζεται αμέσως μετά ενώ η εργασία μας εστιάζεται στον ελληνικό τουρισμό και κυρίως τις προκλήσεις και τα νέες τάσεις του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται ένα σύνολο στοιχείων για τον νέο Καλλικρατικό Δήμο Ηρακλείου. Περιγράφονται αρχικά τα ιστορικά του στοιχεία και έπειτα τα γεωγραφικά, διοικητικά, μορφολογικά, κλιματολογικά του στοιχεία. Οι δημογραφικές εξελίξεις του δήμου όπως και οι υποδομές του εξετάζονται πριν την παρουσίαση της συμβολής του τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη τόσο πριν όσο και μετά τη κρίση.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας μας (μεθοδολογικό μοντέλο, εργαλείο συλλογής δεδομένων, δειγματοληψία και συλλογή δεδομένων, εργαλεία στατιστικής ανάλυσης κτλ.) ενώ στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μας και γίνεται η ανάλυση τους. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα της εργασίας μας.

1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Αρχικά, σε αυτήν την ενότητα επιχειρούμε μια εννοιολογική προσέγγιση της έννοιας του τουρισμού και μετά αναφερόμαστε στην ιστορική πορεία του κοινωνικού αυτού φαινομένου από την αρχαιότητα έως σήμερα. Στη συνέχεια, βασιζόμενοι σε σύγχρονες δημοσιεύσεις θα αναφερθούμε στο σύγχρονο τουριστικό σκηνικό της Ευρώπης και της Ελλάδας. Στην ενότητα αυτή τέλος, θα γίνει βιβλιογραφική έρευνα της συμβολής του τουρισμού στην ελληνική οικονομία πριν και μετά την παγκόσμια οικονομική ύφεση.

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Κατά το παρελθόν, πολλοί επιστήμονες προσπάθησαν να δώσουν τον ορισμό του τουρισμού. Η φύση του τουρισμού και οι επιδράσεις του σε μια χώρα υποδοχής, έχει οδηγήσει σε μια πληθώρα ορισμών του φαινομένου, ωστόσο μέχρι σήμερα δεν μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένας μόνο γενικά αποδεκτός ορισμός (Θεοδώρου, 2015, 10). Σύμφωνα με τον Τσάρτα (1996) ένα ακριβής ορισμός του «τουρισμού» είναι δύσκολο να δοθεί διότι το κίνητρο του τουρίστα διαφέρει κάθε φορά. Παρ' όλα αυτά έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες. Για παράδειγμα, ο παραδοσιακός ορισμός του τουρισμού περιλαμβάνει το σύνολο των σχέσεων που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και της παραμονής των ξένων σε έναν τόπο διαφορετικό από εκείνον της μόνιμης κατοικίας τους όταν ο σκοπός δεν είναι το κέρδος. Στον ορισμό αυτό αντικατοπτρίζονται οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των τουριστών και του ντόπιου πληθυσμού (Hunziger & Krapf, 1942, 3).

Ένα άλλος ορισμός θέτει ως «τουρισμό» τα ταξίδια των ανθρώπων σε προορισμούς μακριά από τη συνήθη κατοικία τους ή τους χώρους εργασίας και το σύνολο των παρεχόμενων διευκολύνσεων για την κάλυψη των αναγκών που μπορεί να προκύψουν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού (Mathieson & Wall, 1982). Μία ακόμη προσπάθεια από τους Mitchell & Murphy (1991, 2) για τον ορισμό του «τουρισμού», εξηγεί ότι ο τουρισμός αποτελεί δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου του ατόμου.

Ακόμη η τουριστική ζήτηση αποτελεί την πρόθεση ενός ατόμου να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες αναψυχής ενός διαφορετικού μέρους από αυτό της μόνιμης διαμονής του. Ωστόσο ο τουρισμός αφορά και τη τουριστική προσφορά που απορρέει μέσα από τη διερεύνηση του τόπου υποδοχής αλλά και της χωρικής τους διασύνδεσης. Δηλαδή ο τουρισμός αφορά τόσο τον τόπο προέλευσης, όσο και τον τόπο προορισμού αλλά και τη μεταξύ τους χωρική διασύνδεση χάρις την οποία γίνεται η τουριστική κατανάλωση.

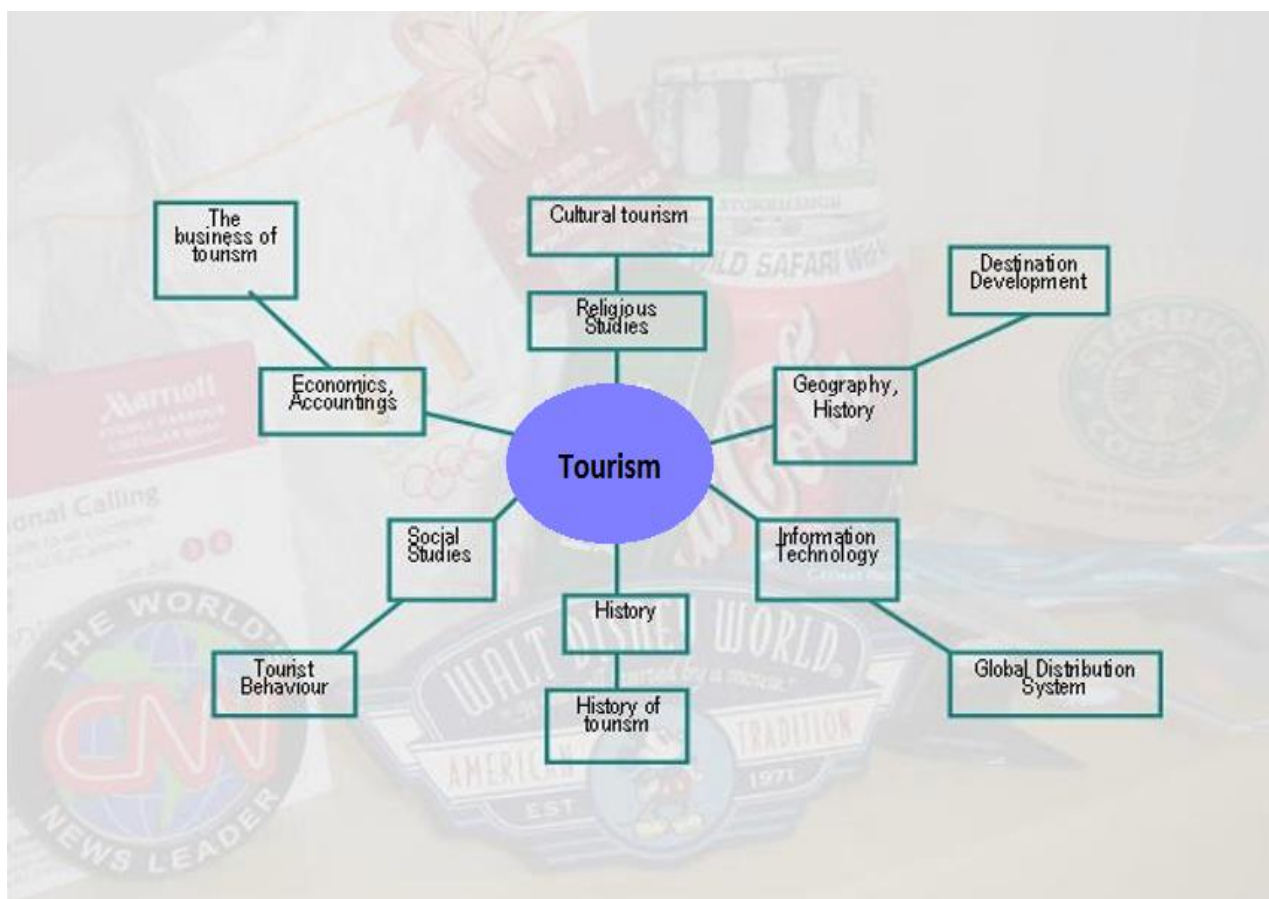
Ένας νεότερος ορισμός διευρύνει το πεδίο του τουρισμού, ορίζοντάς τον ως το σύνολο των δραστηριοτήτων που εκτελούνται από τους ανθρώπους που ταξιδεύουν και μένουν σε περιοχές έξω από το σύνηθες περιβάλλον τους για διάστημα όχι μεγαλύτερο από ένα έτος, για λόγους αναψυχής, επαγγελματικούς και άλλους ('The European Commission', 2002).

Ανεξάρτητα από το εννοιολογικό πλαίσιο του τουρισμού εφαρμόζεται ένα σύνολο κριτηρίων με αποτέλεσμα τη διάκριση διαφόρων μορφών τουρισμού (Karatzoglou & Spilanis, 2003, 2). Τα κριτήρια αυτά, μεταξύ άλλων, μπορεί να περιλαμβάνουν: το σκοπό και τη διάρκεια της επίσκεψης, τη φύση του ταξιδιού, τη διανυθείσα απόσταση, το είδος του προορισμού και τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν εκεί καθώς και τη φύση των ίδιων των τουριστών. Ανεξάρτητα από τη μορφή του, το φαινόμενο του τουρισμού περιέχει τρεις παραδοχές:

- είναι γρήγορο και διευρύνεται συνεχώς
- θεωρείται όλο και περισσότερο ως ανάγκη και όχι ως πολυτέλεια
- περιλαμβάνει μια σειρά διαφορετικών συνιστωσών, όπως τους ταξιδιωτικούς πράκτορες, τους διοργανωτές, τους διαμεσολαβητές, τα αξιοθέατα, τα καταλύματα, τις βοηθητικές εγκαταστάσεις, και την αποτελεσματική συνεργασία όλων αυτών που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του τουρισμού

Γενικά, ο τουρισμός περιλαμβάνει σχεδόν όλες τις πτυχές της κοινωνίας μας. Παίζει σημαντικό ρόλο στις κοινωνικές οικονομικές μεταβολές, τις κοινωνικο-πολιτιστικές δραστηριότητες του ανθρώπου και την περιβαλλοντική ανάπτυξη ('Education Bureau', 2013, 31). Ακόμη, ο τουρισμός συνδέεται με άλλα ακαδημαϊκά θέματα όπως τη γεωγραφία, την οικονομία, την ιστορία, τις γλώσσες, την ψυχολογία, το μάρκετινγκ, τις επιχειρήσεις και το δίκαιο, κ.λπ.

Ως εκ τούτου, για τη μελέτη του τουρισμού είναι αναγκαίο να ενσωματωθούν μια σειρά ζητημάτων. Για παράδειγμα, ζητήματα όπως η ιστορία και η γεωγραφία μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα την ανάπτυξη των ιστορικών και γεωγραφικών πόρων των διαφόρων τουριστικών προορισμών ενώ, ζητήματα όπως το μάρκετινγκ και οι επιχειρήσεις την προώθηση και την εμπορία των τουριστικών προϊόντων. Η μελέτη της τεχνολογίας των πληροφοριών ενισχύει την κατανόηση της σημασίας του παγκόσμιου συστήματος διανομής και της επίδρασής του στις τουριστικές επιχειρήσεις. Η μελέτη της θρησκείας και του πολιτισμού παρέχει πληροφορίες σχετικά με τους πολιτιστικούς πόρους ενός προορισμού και τις πιθανές ευκαιρίες ανάπτυξής του σε ένα πολιτιστικό προορισμό. Ο τουρισμός είναι ένας τομέας μεγάλος, και πολύπλευρος στον οποίο εμπλέκονται πολλά ακαδημαϊκά ζητήματα ('Education Bureau', 2013, 32).

Εικόνα 1 Εννοιολογικό πλαίσιο του τουρισμού ('Education Bureau', 2013, 32)

1.2 Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ιστορία του τουρισμού μπορεί να χωριστεί στα παρακάτω στάδια ως εξής :

1) Στον Ελληνικό χώρο το αναπτυγμένο αίσθημα της φιλοξενίας (Ξένιος Δίας), μας αποκαλύπτει ότι οι μετακινήσεις για πολλαπλούς σκοπούς, ήταν διαδεδομένες. Για παράδειγμα, στην αρχαία Ελλάδα, οι άνθρωποι ταξίδευαν για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οι Ολυμπιακοί αγώνες πραγματοποιούνταν από το 776 π.Χ. και κάθε τέσσερα χρόνια στην Αρχαία Ολυμπία. Τόσο οι συμμετέχοντες όσο και οι θεατές απαιτούσαν καταλύματα και υπηρεσίες τροφίμων. Οι κύριοι λόγοι των ταξιδιών ήταν ακόμη, θρησκευτικοί (συμμετοχή σε λατρευτικές εκδηλώσεις), αθλητικοί (Ολυμπιακοί Αγώνες), υγείας (Ασκληπιείο κτλ.) καθώς και εμπορικοί (Θεοδώρου, 2015, 16). Παρ' όλα αυτά τα ταξίδια για λόγους αναψυχής δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο αφού πλούσιοι Ρωμαίοι, στην αρχαιότητα, ταξίδευαν στα παραθαλάσσια θέρετρα στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο για να θαυμάσουν τα αξιοθέατα.

2) Περιηγήσεις και ταξίδια στην Αρχαία Ελλάδα

Σύμφωνα με την Ανθολογία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας ο Πausanias (110μ.Χ- 170μ.Χ) υπήρξε θαυμαστής του μεγαλείου της Ελλάδας. Ενδιαφέρθηκε για τα μνημεία και τα αρχαιολογικά ευρήματα του παρελθόντος και ακολούθησε πολλές διαδρομές με σκοπό την ανακάλυψη αξιόλογων μνημείων .Ορισμένες από τις διαδρομές ήταν στην Αρχαία Αρκαδία. Στην Αρχαία Αχαΐα στην Αρχαία Κορινθία και Αργολίδα στην Αρχαία Φωκίδα και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας όπως στην Λάρισα. Έχοντας μια μόνιμη εργασία στη βιβλιοθήκη της Περγάμου ξεκίνησε από πολύ νέος τα ταξίδια του στην Ελλάδα, στην Αίγυπτο , στη Συρία στη Ρώμη και αλλού ενώ το 146 μ.Χ. σε συνέχεια των περιηγήσεων του στην Αττική προχώρησε στην συγγραφή του πρώτου βιβλίου το οποίο αφιέρωσε στην Αττική. Την πενταετία 160-165 μ.Χ. ο Πausanias επισκέφθηκε και περιηγήθηκε τη Μεσσηνία στην οποία περιήγησε του ολοκλήρωσε τις πρώτες ενότητες του δεύτερου βιβλίου.

3) Μεσαίωνα

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα (από περίπου το 500 μ.Χ. έως το 1400 μ.Χ.), υπήρξε μια αύξηση των ταξιδιών για θρησκευτικούς λόγους. Είχε γίνει ένα οργανωμένο φαινόμενο για τους προσκυνητές να επισκεφτούν την «ιερή γη» τους, όπως οι μουσουλμάνοι τη Μέκκα, και οι Χριστιανοί την Ιερουσαλήμ και η Ρώμη.

4) 16^{ος} Αιώνας

Στον 16^ο αιώνα, στην Αγγλία, η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και του εμπορίου οδήγησε στην άνοδο ενός νέου τύπου των τουριστών – αυτών που ταξίδευαν για να διευρύνουν τις δικές τους εμπειρίες και γνώσεις.

5) 17^{ος} Αιώνας

Στον 17^ο αιώνα, υπήρχε το έθιμο οι γιοι και οι κόρες της βρετανικής αριστοκρατίας να ταξιδεύουν σε όλη την Ευρώπη (όπως την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Γαλλία) για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα (συνήθως 2 με 3 χρόνια), για να βελτιώσουν τις γνώσεις τους. Αυτό το έθιμο ήταν γνωστό ως το Grand Tour, και αργότερα έγινε ένα απαραίτητο μέρος της εκπαίδευσης των μελλοντικών πολιτικών ηγετών ('Education Bureau', 2013, 17).

6) Περίοδος Βιομηχανικής Επανάστασης

Η βιομηχανική επανάσταση (περίπου από το 1750 μ.Χ. έως το 1850 μ.Χ.) στην Ευρώπη δημιούργησε τη βάση για το μαζικό τουρισμό. Κατά την περίοδο αυτή οι περισσότεροι άνθρωποι απομακρύνθηκαν από την ενασχόλησή τους με τη γεωργία, μετακινήθηκαν στην πόλη δουλεύοντας σε ένα εργοστάσιο και αγκάλιασαν τον αστικό τρόπο ζωής. Ως αποτέλεσμα, υπήρξε μια ραγδαία αύξηση του πλούτου και της εκπαίδευσης της μεσαίας τάξης, καθώς και αύξηση του ελεύθερου χρόνου και της ζήτησης για τουριστικές δραστηριότητες. Εκείνη την εποχή επίσης, τα ταξίδια για λόγους υγείας έγινε σημαντικά καθώς πλούσιοι και μοντέρνοι Ευρωπαίοι άρχισαν να επισκέπτονται τις λουτροπόλεις (όπως το Bath στην Αγγλία και το Baden - Baden στη Γερμανία) και τα παραθαλάσσια θέρετρα στην Αγγλία (όπως το Scarborough, το Margate και το Brighton).

7) Από τον 19^ο έως τον 20^ο Αιώνα

Στο 19ο και 20ο αιώνα, οι κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές είχαν τεράστιο αντίκτυπο στον τουρισμό. Η μεγάλη πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας κατέστησε δυνατή την εφεύρεση των ταχέων, ασφαλών και σχετικά φθηνών μορφών μετακίνησης: οι σιδηρόδρομοι εφευρέθηκαν κατά τον 19^ο αιώνα και το επιβατικό αεροσκάφος στον 20^ο αιώνα. Η μεγάλη εξέλιξη του τουρισμού αρχίζει μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και κορυφώθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Συγκεκριμένα, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1939-1945 μ.Χ.), έδωσε ώθηση σε δραματικές βελτιώσεις στην επικοινωνία και στις αεροπορικές μεταφορές, που διευκόλυναν πολύ την πραγματοποίηση των ταξιδιών ('Education Bureau', 2013, 17). Ταυτόχρονα, οι μεγάλες κοινωνικές μεταβολές που έγιναν μετά το τέλος του πόλεμου έδωσαν μία τονωτική ένεση στον τουρισμό (Θεοδώρου, 2015, 12).

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1950 ο διεθνής τουρισμός περιοριζόταν μόνο σε τρεις ευρωπαϊκές χώρες την Ιταλία, την Ελβετία και την Αυστρία και είχε την μορφή του ατομικού τουρισμού. Στην δεκαετία του 1960 η τουριστική αγορά άρχισε να αναπτύσσεται και να περιλαμβάνει και άλλες χώρες μεταξύ άλλων και την Ελλάδα. Η δεκαετία του 1980 ονομάστηκε η δεκαετία της άνθησης για τον τουρισμό. Οι τουριστικές επιχειρήσεις και τα ταξίδια αναψυχής επεκτάθηκαν ταχύτατα. Οι «baby-boomers» το 1940 (πλουσιότερη και σωματικά πιο ενεργητική γενιά η οποία έλαβε κορυφαία επίπεδα εισοδήματος και ο αυξημένος ρυθμός κατανάλωσης αυτής της γενιάς έχει επικριθεί ως υπερβολικός) είχαν την ηλικία και τα χρήματα για να αναζητήσουν μία ποικιλία συναρπαστικών τουριστικών προϊόντων, όπως ταξίδια περιπέτειας, οικοτουρισμό και πολυτελή ταξίδια. Η ανάπτυξη δεν ήταν μόνο στην τουριστική αγορά αλλά και στον αριθμό των τουριστικών προορισμών. Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου στη Γερμανία το 1989 σηματοδότησε την καταδίκη του κομμουνισμού στην Ευρώπη. Έτσι, χώρες όπως η Ρωσία και η Τσεχική Δημοκρατία έγιναν νέοι τουριστικοί προορισμοί τόσο για διακοπές όσο και για δουλειά.

Το 1990 η αεροπορική βιομηχανία είχε να αντιμετωπίσει το υψηλό λειτουργικό κόστος, που περιλάμβανε τους μισθούς, τις τιμές του πετρελαίου, το τέλος του κεντρικού συστήματος κρατήσεων (CRS) το χειρισμό, την επιβάρυνση της προσγείωσης, τα τέλη διαφήμισης κ.λπ. Κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, το CRS χρησιμοποίησε την προηγμένη τεχνολογία καθιστώντας δίνοντας τη δυνατότητα σε όλους τους πράκτορες να κλείνουν άμεσα ένα τεράστιο αριθμό τουριστικών

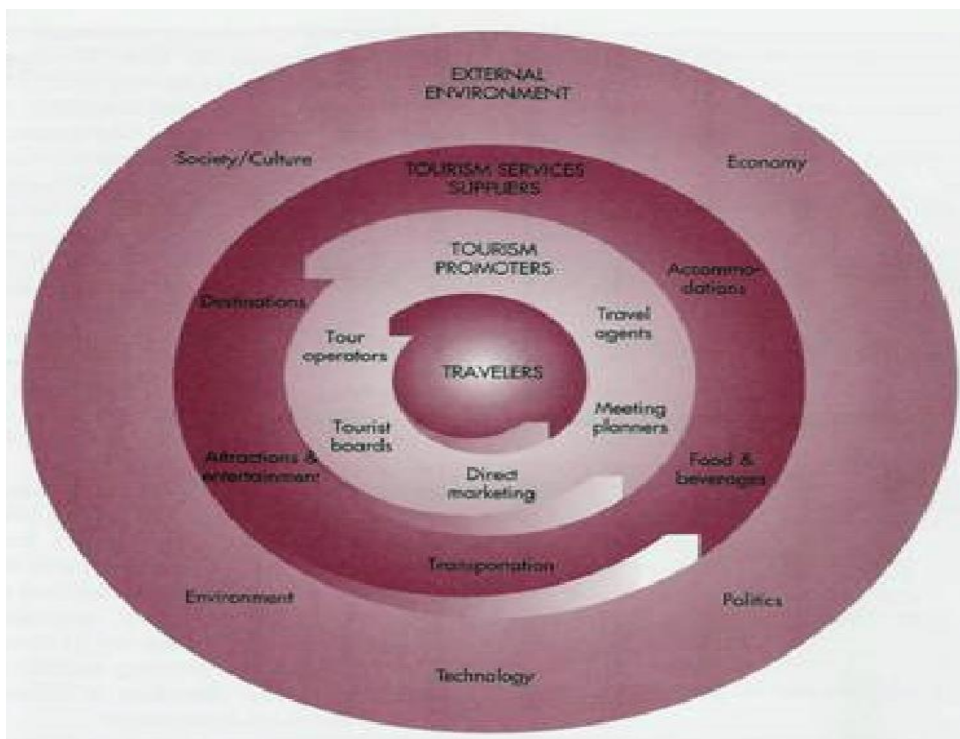
προϊόντων, όπως ξενοδοχεία, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, κρουαζιέρες, σιδηροδρομικά εισιτήρια, καθώς και εισιτήρια θεάτρου. Ακόμη, η εισαγωγή του «ταξιδιού ticketless» (δηλ. το ηλεκτρονικό εισιτήριο) μειώνει το ποσό της γραφειοκρατίας και του κόστους των εισιτηρίων για τις αεροπορικές εταιρείες. Την ίδια στιγμή, οι επιβάτες δεν χρειάζεται να ανησυχούν για τη μεταφορά ή την απώλεια των εισιτηρίων. Βέβαια η εξέλιξη της ηλεκτρονικής έκδοσης εισιτηρίων δεν παρακάμπτει τα ταξιδιωτικά γραφεία αλλά διευκολύνει την άμεση επικοινωνία της αεροπορικής εταιρείας με τους πελάτες της (‘Education Bureau’, 2013, 18).

Σήμερα, η πρόοδος της τεχνολογίας επιτρέπει στις αεροπορικές εταιρείες και άλλες τουριστικές επιχειρήσεις να πωλούν τις υπηρεσίες τους απευθείας στους τουρίστες μέσω του διαδικτύου ή των διαδραστικών περιπτέρων στα αεροδρόμια. Αυτά τα περίπτερα στο αεροδρόμιο πωλούν συνήθως διαμονή σε κάποιο ξενοδοχείο ή μεταφορικά εισιτήρια όπως εισιτήρια για τα λεωφορεία από και προς το αεροδρόμιο, εισιτήρια για τα λεωφορεία από τη μια πόλη στην άλλη κτλ. Οι ταξιδιώτες πλέον, μπορούν να συνδεθούν στο διαδίκτυο και να αποκτήσουν εύκολα ταξιδιωτικές πληροφορίες, να κλείσουν ένα εισιτήριο ή ένα δωμάτιο ξενοδοχείου μέσω του προσωπικού υπολογιστή τους ή του κινητού τους από το σπίτι τους. Οι επιλογές είναι χιλιάδες και αφορούν νέους προορισμούς, προϊόντα ή εκπτώσεις και προσφορές σε αεροπορικά εισιτήρια.

1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Η πλειοψηφία των επιχειρηματικών οργανώσεων, όπως οι ταξιδιωτικοί πράκτορες, οι υπεύθυνοι οργάνωσης και οι άλλοι φορείς παροχής υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων της στέγασης, της μεταφοράς, των αξιοθέατων και της ψυχαγωγίας ταξινομούνται ως ταξιδιωτικές ή τουριστικές επιχειρήσεις. Στην πράξη, οι οργανώσεις αυτές συνδέονται στενά με την παροχή των υπηρεσιών προς τους ταξιδιώτες. Ο τουρισμός λόγω του μεγάλου και πολύπλοκου εύρους σχετίζεται με ένα ευρύ φάσμα γνώσεων το οποίο οι επαγγελματίες του τουρισμού πρέπει να το γνωρίζουν (‘Education Bureau’, 2013, 35). Συνεπώς όπως φαίνεται στην Εικόνα 2 ένα σύνολο βασικών παραγόντων συνεργάζονται και αλληλοεπιδρούν για να ανταποκριθούν στις αλλαγές του εξωτερικού περιβάλλοντος του τουρισμού. Αυτοί

αποτελούν τα βασικά στοιχεία στο ολοκληρωμένο μοντέλο του τουρισμού που αναλύονται παρακάτω (Cook, et al., 2001, 34):

Εικόνα 2 Ολοκληρωμένο Μοντέλο Τουρισμού (Cook, et al., 2001, 34)

1) οι ταξιδιώτες-τουρίστες

Οι τουρίστες (ή ταξιδιώτες) βρίσκονται στο επίκεντρο του μοντέλου του τουρισμού και σε αυτούς επικεντρώνονται όλες οι δραστηριότητες του τουρισμού. Με βάση τις διάφορες ανάγκες και τους λόγους για τους οποίους ταξιδεύουν, οι τουρίστες κατατάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες (Trends, 2007):

- ❖ Τουρίστες λόγω κινήτρου: Οι τουρίστες αυτοί ανήκουν στην κατηγορία εκείνη που ταξιδεύουν λόγω επιβράβευσης. Η επιβράβευση μπορεί να είναι από την εταιρεία τους για την καλή δουλειά και την επίτευξη των στόχων που τους είχαν τεθεί. Το ταξίδι λειτουργεί ως έμπνευση με σκοπό να εργαστούν σκληρότερα και να βελτιωθούν οι εργασιακές σχέσεις. Ένας πωλητής που έχει βραβευτεί με ένα ωραίο πακέτο διακοπών επειδή πέτυχε

τους στόχους πωλήσεων στόχος είναι ένα τέλειο παράδειγμα των τουριστών λόγω κινήτρου.

- ❖ Τουρίστες λόγω υγείας και ιατρικής: Όσοι τουρίστες αναζητούν ειδική ιατρική θεραπεία, η οποία παρέχεται μόνο μακριά από το σπίτι, τότε το είδος του ταξιδιού τους ονομάζεται υγείας ή τουριστικό και οι ίδιοι τουρίστες υγείας ή ιατρικοί. Μερικοί από αυτούς τους τουρίστες επωφελούνται από την ιατρική βοήθεια σε άλλες χώρες, γιατί μπορεί να είναι ακριβή στη χώρα τους. Άλλοι πραγματοποιούν ένα ταξίδι υγείας με σκοπό να ξεκουραστούν σε ένα πιο υγιεινό κλίμα από αυτό που βρίσκονται. Στη σύγχρονη εποχή, χιλιάδες τουρίστες από τις ΗΠΑ ταξιδεύουν στη Νότια Αφρική για να υποβληθούν σε επεμβάσεις πλαστικής χειρουργικής.
- ❖ Τουρίστες για επιχειρηματικούς λόγους: Οι τουρίστες που ταξιδεύουν λόγω δουλειάς είναι μία από τις πιο συχνές κατηγορίες τουριστών. Τα επαγγελματικά ταξίδια είναι μέρος του επιχειρηματικού κόσμου και για αυτό οι περισσότερες από τις μεγάλες πόλεις διαθέτουν συνεδριακά κέντρα με σκοπό να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες αυτών των τουριστών. Ένα κοινό παράδειγμα τουρίστα που ταξιδεύει για επιχειρηματικούς λόγους είναι ένας πωλητής, ο οποίος κάνει ταξίδια σε διάφορα μέρη για να παρακολουθήσει εμπορικές εκθέσεις ώστε να ενημερωθεί και να προωθήσει τα δικά του προϊόντα.
- ❖ Τουρίστες για εκπαιδευτικούς λόγους: Οι τουρίστες που ταξιδεύουν σε μια συγκεκριμένη πόλη ή χώρα για επιμόρφωση προκειμένου να βελτιώσουν τα εκπαιδευτικά προσόντα τους ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Εδώ ανήκουν όσοι ταξιδεύουν για να παρακολουθήσουν σεμινάρια για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους.
- ❖ Τουρίστες με στόχο την περιπέτεια: Οι περιπετειώδεις τουρίστες αναζητούν μία εμπειρία ασυνήθιστη ή παράξενη. Επιδιώκουν περιπετειώδεις δραστηριότητες που μπορεί να αποβεί επικίνδυνη, όπως αναρρίχηση, ράφτινγκ, ελεύθερη πτώση με αλεξίπτωτο, καρχαρία σπηλαιοκατάδυση και bungee jumping.
- ❖ Τουρίστες για πολιτιστικούς λόγους: Αυτοί οι τύποι των τουριστών ταξιδεύουν για να βιώσουν την ουσία των διάφορων πολιτισμών, όπως το Εθνικό Φεστιβάλ Τέχνης στην πόλη Grahams, ή το Διεθνές Φεστιβάλ Jazz στο Κέιπ Τάουν. Οι τουρίστες της κατηγορίας αυτή επιλέγουν να

επισκεφτούν προορισμούς με στόχο την επίσκεψη στα Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της κάθε χώρας.

- ❖ Οικο-τουρίστες: Η αγάπη των τουριστών αυτών για τη φύση είναι ο λόγος για τον οποίο επιλέγουν να ταξιδέψουν σε μέρη όπου μπορούν να ασχοληθούν με οικολογικές δραστηριότητες. Επίσης προτιμούν περιοχές που δεν έχουν επηρεαστεί από τη ρύπανση ή την ανθρώπινη παρέμβαση σε σημαντικό επίπεδο όπως είναι το Bonita Gardens στο Μπλουμφοντέιν της Νοτίου Αφρικής.
- ❖ Τουρίστες αναψυχής: Οι τουρίστες θέλουν να ανανεωθούν και αναζωογονηθούν απολαμβάνοντας ένα διάλειμμα από την καθημερινή ρουτίνα της ζωής. Παραδείγματα αυτού του τύπου του τουριστών είναι όσοι επιλέγουν μία κρουαζιέρα ή την απλή χαλάρωση σε μια παραλία.
- ❖ Θρησκευτικοί τουρίστες: Υπάρχουν πάρα πολλές παγκόσμιες περιοχές θρησκευτικής σημασίας όπως είναι το Χατζ στη Μέκκα, η Ιερουσαλήμ στο Ισραήλ, το Βαρανάσι στην Ινδία, και το Βατικανό στη Ρώμη. Οι τουρίστες αυτοί για παράδειγμα συρρέουν κατά τη διάρκεια του Πάσχα, για χριστιανικό προσκύνημα σε λατρευτικούς χώρους.
- ❖ Τουρίστες για λόγους αθλητισμού: Αυτό το είδος των τουριστών είτε συμμετέχουν ενεργά είτε απλά παρακολουθούν αθλητικά γεγονότα. Μερικές από αυτές τις δημοφιλείς αθλητικές εκδηλώσεις είναι το Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου και το πρωτάθλημα τένις του Wimbledon,
- ❖ Τουρίστες Νέοι ή Backpacking: Αυτή η ομάδα τουριστών είναι νεαρής ηλικίας και ταξιδεύουν με ελάχιστες αποσκευές και με περιορισμένο προϋπολογισμό. Παρ' όλα αυτά, είναι παθιασμένοι, αγαπούν τις συγκινήσεις και τη περιπέτεια, ενώ σε γενικές γραμμές δεν έχουν συγκεκριμένες ταξιδιωτικές πληροφορίες και έχουν την τάση να ταξιδεύουν ανεξάρτητα.
- ❖ Τουρίστες Ειδικού Ενδιαφέροντος (STI): Οι τουρίστες αυτοί έχουν ιδιαίτερο πάθος με διαφορετικά πράγματα, όπως την παρατήρηση πουλιών, τη φύση, την αλιεία, το φαγητό ή τα βιβλία.

2) Οι προωθητές του τουρισμού:

Οι προωθητές του τουρισμού βρίσκονται στο πρώτο επίπεδο και είναι σε στενή επαφή με τους ταξιδιώτες. Οι οργανισμοί σε αυτό το επίπεδο περιλαμβάνουν τις εταιρείες άμεσης εμπορίας, τους πίνακες του τουρισμού, τους ταξιδιωτικούς πράκτορες και τους tour operators. Οι πίνακες του τουρισμού και οι εταιρείες άμεσης εμπορίας παρέχουν υπηρεσίες πληροφόρησης και μάρκετινγκ για τους ταξιδιώτες, ενώ τα ταξιδιωτικά γραφεία και οι tour operators παρέχουν υπηρεσίες, όπως την οργάνωση του ταξιδιού και δίνουν επαγγελματικές συμβουλές σε θέματα που σχετίζονται με τον τουρισμό. Όλες αυτές οι οργανώσεις συνήθως ασχολούνται άμεσα με μεμονωμένους ταξιδιώτες.

3) Οι φορείς παροχής υπηρεσιών:

Στη κατηγορία αυτή ανήκουν οι αεροπορικές εταιρίες, οι επιχειρήσεις λεωφορείων και σιδηροδρόμων, οι φορείς των κρουαζιερόπλοιων, τα ξενοδοχεία, οι εταιρείες ενοικίασης αυτοκινήτων, κλπ. που συνήθως παρέχουν υπηρεσίες στους ταξιδιώτες ανεξάρτητα. Οι φορείς παροχής υπηρεσιών μπορούν επίσης να συνεργάζονται για να παρέχουν πακέτα εκδρομών για τους ταξιδιώτες συνδυάζοντας τις διάφορες υπηρεσίες, όπως τη στέγαση, τις αεροπορικές μεταφορές, τα εισιτήρια εισόδου για τα θεματικά πάρκα κ.λπ.

4) Το εξωτερικό περιβάλλον:

Όλοι οι συμμετέχοντες στον τουρισμό, επηρεάζονται συνεχώς σε μια ποικιλία κοινωνικών, πολιτιστικών, πολιτικών, περιβαλλοντικών, οικονομικών και τεχνολογικών δυνάμεων.

Οι κοινωνικό- πολιτιστικές δυνάμεις όπως η τοπική ικανότητα και η τεχνογνωσία, οι αυτόχθονες πολιτισμοί του προορισμού και η στάση των κατοίκων της περιοχής προς τους τουρίστες έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην τουριστική εμπειρία σε έναν προορισμό. Οι πολιτικές δυνάμεις όπως η κυβερνητική υποστήριξη για τις υποδομές, η πολιτική της κυβέρνησης στον τομέα του τουριστικού σχεδιασμού, οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των τουριστικών χωρών αναχώρησης και προορισμού κλπ. καθορίζουν το περιβάλλον της τουριστικής ανάπτυξης. Για παράδειγμα, λόγω της πολιτικής αστάθειας στη Μέση Ανατολή, η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή και η ελκυστικότητα των χωρών αυτών έχουν επηρεαστεί αρνητικά.

Ακόμη, οι περιβαλλοντικές συνθήκες όπως τα προβλήματα της κυκλοφοριακής συμφόρησης, της ρύπανσης, των συνθηκών υγιεινής, της απώλειας των πράσινων ζωνών λόγω της υπερβολικής αστικοποίησης και της υπερβολικής ανάπτυξης του τουρισμού μπορεί να καταστρέψουν την ευχάριστη ατμόσφαιρα του προορισμού.

Για παράδειγμα, το πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης του Χονγκ Κονγκ είναι αποθαρρυντικός παράγοντας για τους τουρίστες. Επίσης, οι οικονομικές δυνάμεις, όπως το διαθέσιμο εισόδημα των τουριστών και η οικονομική ευκολία πρόσβασης ενός προορισμού επηρεάζουν την επιθυμία για να ταξιδέψουν.

Τέλος, οι τεχνολογικές δυνάμεις, όπως η δημοτικότητα της χρήσης του Διαδικτύου, οι κρατήσεις ή η αγορά των τουριστικών προϊόντων επηρεάζουν την αγοραστική συμπεριφορά των τουριστών. Ο παραδοσιακός τρόπος διανομής τουριστικών προϊόντων μέσω μεσαζόντων, όπως οι ταξιδιωτικοί πράκτορες, φαίνεται να μεταβάλλεται ραγδαία, αφού οι ταξιδιώτες μπορούν να έχουν άμεση επαφή με όλους τους προμηθευτές.

1.4 ΕΝΝΑΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί μία νέα μορφή τουρισμού η οποία έχει σκοπό την προσέλκυση των τουριστών με ειδικά αιτήματα, την αναβάθμιση των περιοχών και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων. Στον εναλλακτικό τουρισμό ο τουρίστας έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει τα φυσικά τοπία, τις αθλητικές δραστηριότητες, διάφορα αρχαιολογικά ευρήματα και να συμμετέχει στον καθημερινό τρόπο ζωής των ντόπιων και γενικά να αποκτήσει περισσότερες πληροφορίες για τον τουριστικό προορισμό που επισκέπτεται.

Στην Ελλάδα έχουν αναπτυχθεί αρκετά οι ειδικές μορφές τουρισμού και προσφέρουν τη δυνατότητα στους τουρίστες να συμμετέχουν σε ειδικά προγράμματα. Οι κύριες μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο ιαματικός-θεραπευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός και ο ορεινός τουρισμός.

Στη συνέχεια αναλύουμε τις παραπάνω μορφές εναλλακτικού τουρισμού

1. Αγροτουρισμός: Σύμφωνα με τον Παπακωνσταντινίδη Λ. αγροτουρισμός είναι η μορφή τουρισμού που καλύπτει τη φιλοξενία των επισκεπτών (τουριστών) σε μεγάλα αγροκτήματα. Σε αυτή τη μορφή αγροτουρισμού οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις γεωργικές εργασίες αλλά και στον καθημερινό τρόπο ζωής των αγροτών.
2. Πολιτιστικός τουρισμός: Τον πολιτιστικό τουρισμό τον συναντάμε όταν ο τουρίστας επιθυμεί να γνωρίσει την κουλτούρα και τον πολιτισμό ενός λαού. Ο πολιτιστικός τουρισμός στοχεύει την προβολή του τόπου μέσα από πολιτιστικές διαδικασίες. Πιο συγκεκριμένα, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει ενεργά στο διαφορετικό τρόπο ζωής μιας κοινωνίας (Πολιτιστικός Τουρισμός – Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, Λιναρδάτου Χ, 2008, 4-5)
3. Συνεδριακός Τουρισμός: Ο συνεδριακός τουρισμός ανήκει, σύμφωνα με Baloglu&Mangaloglu (2001) , στον επαγγελματικό τουρισμό. Στον συνεδριακό τουρισμό υπάγονται κάθε είδους εκδηλώσεις , για παράδειγμα, συνέδρια ή συναντήσεις μικρής ποσότητας ατόμων. Αυτό το είδος τουρισμού έχει συγκεκριμένη διάρκεια και μπορεί να συνδυαστεί μαζί με κάποια άλλη μορφή.
4. Αθλητικός Τουρισμός: Αθλητικός τουρισμός ορίζεται η τουριστική δραστηριότητα στην οποία βασικό κίνητρο είναι η συμμετοχή των τουριστών σε οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες και αθλητικά ή προπονητικά προγράμματα (Αθλητικός Τουρισμός, Γκιουτζιούπας Γ, 2006,11)
5. Ιαματικός τουρισμός (τουρισμός υγείας): Βάση προηγούμενων ερευνών ο ιαματικός τουρισμός είναι μια πρώτη μορφή του τουρισμού υγείας. Ανήκει στον κοινωνικό τουρισμό και συνήθως απευθύνεται σε άτομα τρίτης ηλικίας συνταξιούχους (Ιαματικός τουρισμός στην Ελλάδα, Ηλίας Τασιός, 19). Ο τουρισμός υγείας έχει τις μεγαλύτερες προοπτικές σε πανελλαδικό επίπεδο διότι έχει τη δυνατότητα ανάπτυξης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και συμβάλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
6. Οικο-τουρισμός: Η δυσaréσκεια που προκλήθηκε από τις άλλες μορφές τουρισμού έφερε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και περιλαμβάνει όλες εκείνες τις δραστηριότητες που διοργανώνονται στο φυσικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, η Κρήτη συμμετέχει στο πρόγραμμα NATURA 2000 που έχει ως

στόχο της ανάπτυξη κάποιων περιοχών της. Έχουν ενταχθεί έως και σήμερα 53 συνολικά περιοχές (natura2000.crete.gov.gr) .

1.5 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

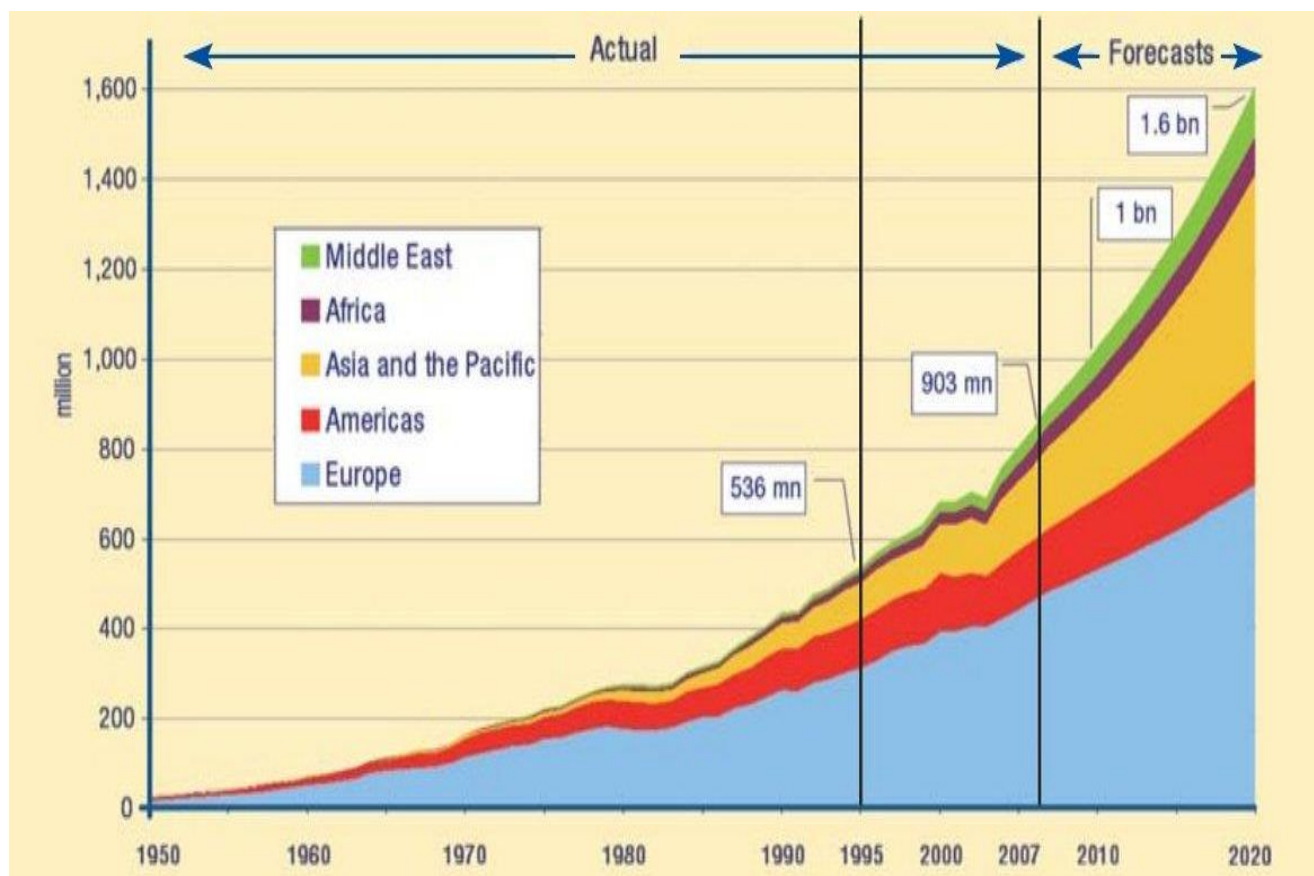
Τα ταξίδια και ο τουρισμός αποτελούν βασικούς τομείς ανάπτυξης στις περισσότερες χώρες σε όλο τον κόσμο. Εκτός από τις άμεσες οικονομικές επιπτώσεις, οι τομείς αυτοί φέρουν και σημαντικές έμμεσες επιπτώσεις. Ο τουρισμός αναγνωρίζεται ως μια σημαντική πηγή εισοδήματος, θέσεων εργασίας και δημιουργίας πλούτου. Επίσης, παίζει έναν ευρύτερο ρόλο στην προώθηση της εικόνας και τη διεθνή αντίληψη μίας χώρας στο εξωτερικό, και επηρεάζει ακόμη και συμπληρωματικές εγχώριες πολιτικές (Dupeyras & MacCallum 2013, 11). Αυτό το εύρος της επιρροής και της σημασίας δημιουργεί προκλήσεις για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας σε διεθνές επίπεδο στον τομέα του τουρισμού.

Εικόνα 1 Οι διεθνείς αφίξεις σε διάφορες περιοχές του κόσμου ('UNWTO-Tourism Highlights', 2008, 6)

	International Tourist Arrivals (million)						Market share (%) 2007*	Change (%)		Average annual growth (%) '00-'07*
	1990	1995	2000	2005	2006	2007*		06/05	07*/06	
World	436	536	683	803	847	903	100	5.5	6.6	4.1
Europe	262.6	311.3	393.5	440.3	462.2	484.4	53.6	5.0	4.8	3.0
Northern Europe	28.6	35.8	43.7	52.8	56.4	57.6	6.4	6.8	2.2	4.0
Western Europe	108.6	112.2	139.7	142.4	149.5	154.9	17.1	5.0	3.6	1.5
Central/Eastern Europe	31.5	60.6	69.4	87.8	91.5	95.6	10.6	4.2	4.5	4.7
Southern/Mediter. Eu.	93.9	102.7	140.8	157.3	164.8	176.2	19.5	4.7	7.0	3.3
Asia and the Pacific	55.8	81.8	109.3	154.6	167.0	184.3	20.4	8.0	10.4	7.8
North-East Asia	26.4	41.3	58.3	87.5	94.3	104.2	11.5	7.7	10.6	8.6
South-East Asia	21.1	28.2	35.6	48.5	53.1	59.6	6.6	9.4	12.2	7.6
Oceania	5.2	8.1	9.2	10.5	10.5	10.7	1.2	0.4	1.7	2.2
South Asia	3.2	4.2	6.1	8.1	9.1	9.8	1.1	11.8	8.2	7.1
Americas	92.8	109.0	128.2	133.4	135.8	142.5	15.8	1.9	4.9	1.5
North America	71.7	80.7	91.5	89.9	90.6	95.3	10.6	0.8	5.2	0.6
Caribbean	11.4	14.0	17.1	18.8	19.4	19.5	2.2	3.4	0.1	1.9
Central America	1.9	2.6	4.3	6.4	7.1	7.7	0.9	9.9	9.6	8.6
South America	7.7	11.7	15.3	18.2	18.7	19.9	2.2	2.8	6.4	3.9
Africa	15.2	20.1	27.9	37.3	41.4	44.4	4.9	11.0	7.4	6.9
North Africa	8.4	7.3	10.2	13.9	15.1	16.3	1.8	8.4	7.9	6.8
Subsaharan Africa	6.8	12.8	17.7	23.3	26.3	28.2	3.1	12.6	7.1	6.9
Middle East	9.6	13.7	24.4	37.8	40.9	47.6	5.3	8.2	16.4	10.0

Αν και σε παγκόσμιο επίπεδο ο τουρισμός αναμένεται να συνεχίζει να αυξάνεται, οι διάφορες περιοχές του κόσμου αναμένεται να μην έχουν την ίδια συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, κάποιοι τουριστικοί προορισμοί αναπτύσσονται με ταχύτερο ρυθμό και κάποιο άλλοι με πιο αργό. Σε μία παλαιότερη μελέτη, που ερευνήθηκε ο ρυθμός

αύξησης των αφίξεων παρατηρήθηκε ότι η Ευρώπη αποτελεί μείζονα παγκόσμιο προορισμό, καθώς συγκεντρώνει το 53,6% των διεθνών αφίξεων (484,4 εκατομμύρια το 2007) και περισσότερο από το 50% των εσόδων ('UNWTO-Tourism Highlights', 2008, 7).

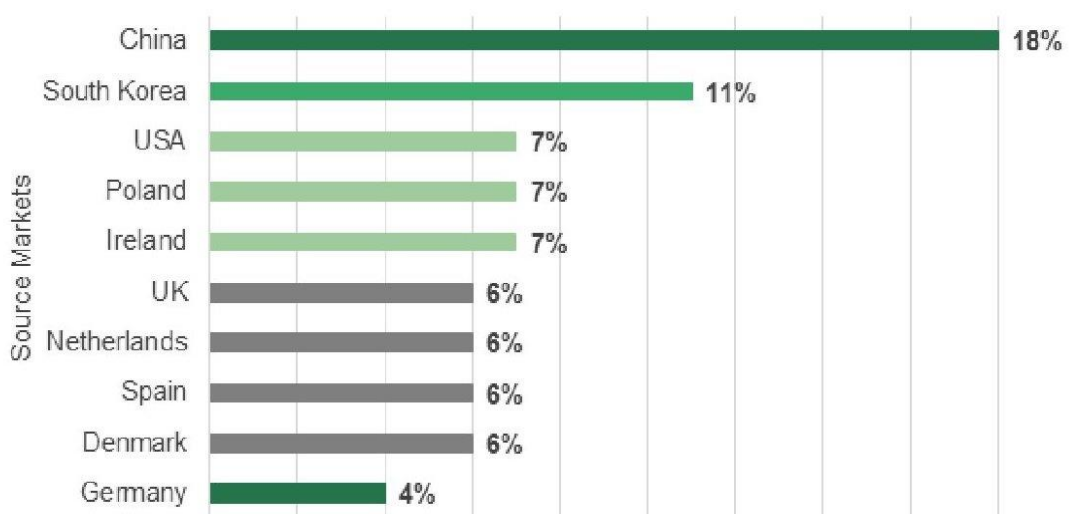
Εικόνα 2 Οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις από το 1950 έως το 2020 ('UNWTO-Tourism Highlights', 2008, 8)

Οι εξωτερικές επιδράσεις αλλάζουν γρήγορα δημιουργώντας επιπλέον προκλήσεις και την ανάγκη για συνεχή έρευνα των διάφορων τάσεων.

Οι παγκόσμιες οικονομικές και τουριστικές τάσεις, όπως η αλλαγή των τάσεων της αγοράς και της ταξιδιωτικής συμπεριφοράς, ο ρόλος των social media, οι νέες πηγές ζήτησης και ανάπτυξης καθώς και η οικονομική κρίση επηρεάζει την εικόνα της μεταβαλλόμενης παγκόσμιας αγοράς. Σύμφωνα με το 24^ο Φόρουμ Παρακολούθησης του Παγκόσμιου Τουρισμού, η παγκόσμια τουριστική βιομηχανία

παραμένει σε τροχιά ανάπτυξης, με επικεφαλής τους ταξιδιώτες από την Ασία και τις ΗΠΑ. Μάλιστα, το 2016 ο αριθμός των ταξιδιών στο εξωτερικό ανά τον κόσμο αυξήθηκαν κατά 3,9% (‘ITB’, 2016, 5).

Συγκεκριμένα, η Ασία παραμένει ο μοχλός ανάπτυξης του κόσμου, με μια δυναμική αύξηση κατά 11% στη πραγματοποίηση ταξιδιών στο εξωτερικό, με πρωταγωνίστριες την Κίνα (+ 18%) και τη Δημοκρατία της Κορέας (+ 11%). Στη Βόρεια Αμερική παρατηρήθηκε μια αύξηση 6% στα διεθνή ταξίδια, που ωθήθηκε από την ισχυρή αγορά των ΗΠΑ (+ 7%), αλλά στη Νότια Αμερική η αύξηση ήταν μόλις κατά 1%, διότι μειώθηκαν τα ταξίδια στη Βραζιλία κατά 15%. Τα ταξίδια στο εξωτερικό από την Ευρώπη αυξήθηκαν κατά 2,5%, (κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο (+ 6%) και τη Γερμανία (+ 4%), καθώς και από άλλες μικρότερες αγορές ενώ υπάρχει μία πτώση στα διεθνή ταξίδια από τους Ρώσους).

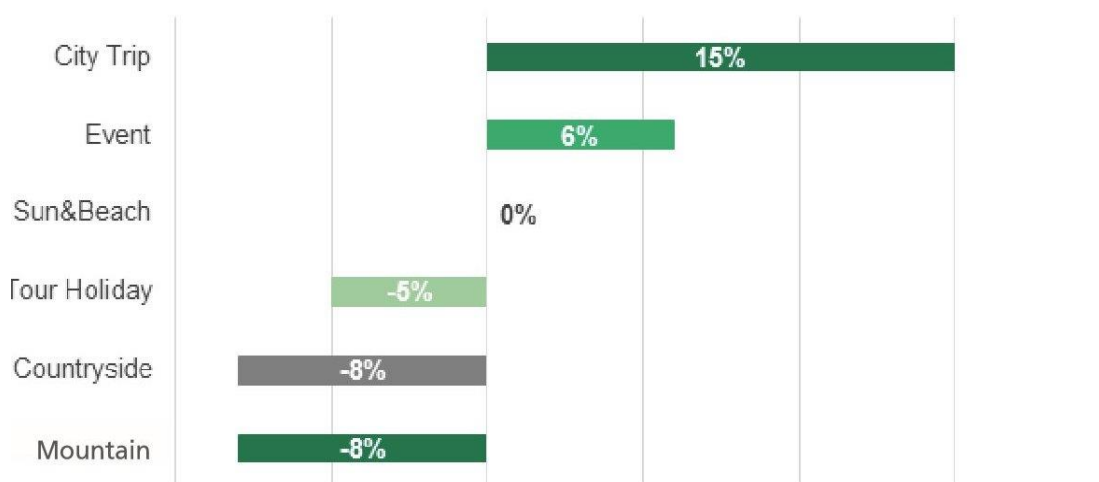

Εικόνα 3 Οι χώρες με τη μεγαλύτερη πραγματοποίηση ταξιδιών στο εξωτερικό(‘ITB’, 2016, 5)

Επιπλέον, οι διεθνείς ταξιδιώτες πραγματοποίησαν λίγο περισσότερα ταξίδια κατά μέσο όρο το 2016, με αύξηση των μεγαλύτερων σε διάστημα διακοπών σε σχέση με τις πιο σύντομες διακοπές. Ακόμη, η μέση δαπάνη ανά ταξίδι, αυξήθηκε κατά 7 έως 8% σε σύγκριση με το 2015, φτάνοντας τα \$ 2.000 δισεκατομμύρια για πρώτη φορά (‘ITB’, 2016, 8).

Από την άποψη του σκοπού του ταξιδιού, οι διακοπές παραμένουν μακράν το μεγαλύτερο μέρος του εξερχόμενου τουρισμού (75%) με αύξηση κατά 4% κατά τους πρώτους οκτώ μήνες του 2016. Το ποσοστό των επαγγελματικών ταξιδιών, καθώς και των επισκέψεων σε φίλους και συγγενείς (ταξίδια VFR) και άλλα ιδιωτικά ταξίδια παρέμεινε περίπου το ίδιο σε σχέση με το 2015. Ωστόσο, έδειξαν αποκλίνοντες ρυθμούς ανάπτυξης. Ο αριθμός των επαγγελματικών ταξιδιών αυξήθηκε περίπου κατά 1%, ενώ τα ταξίδια VFR και άλλα ιδιωτικά ταξίδια αυξήθηκαν κατά 9%.

Τα ταξίδια πόλης (ταξίδια με στόχο την επίσκεψη μίας πόλης) παρέμειναν σε υψηλό ποσοστό, με μια ισχυρή αύξηση κατά 15% από την Ευρώπη. Υπήρξε μια λογική αύξηση κατά 6% των διακοπών για ήλιο και παραλία, κυρίως από την Ασία και την Αμερική, αλλά μια ελαφρά πτώση κατά 2% των οργανωμένων διακοπών με group ('ITB', 2016, 8).

Εικόνα 4 Τύποι διεθνών διακοπών που προτίμησαν οι Ευρωπαίοι το 2016 ('ITB', 2016, 8).

1.6 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ορισμένα σημαντικά δεδομένα της βιβλιογραφίας δείχνουν την αυξανόμενη σημασία του τουρισμού τόσο για τις ανεπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) του ΟΗΕ αναφέρει τα ακόλουθα στατιστικά στοιχεία ('UNWTO' 2007, 22):

- Η αύξηση των τουριστικών αφίξεων: Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των διεθνών τουριστικών αφίξεων στις αναπτυσσόμενες χώρες την χρονική περίοδο 1990-2005 ήταν 6,5%, σε σύγκριση με το 4,1% της παγκόσμιας ανάπτυξης την αντίστοιχη περίοδο.

- Η αύξηση των εσόδων του τουρισμού: Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των διεθνών τουριστικών εσόδων στις αναπτυσσόμενες χώρες για την χρονική περίοδο 1990-2005 ήταν 9,7% σε σύγκριση με το 6,3% την αντίστοιχη περίοδο σε παγκόσμια κλίμακα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το 2005 οι αναπτυσσόμενες χώρες καταγράφουν εισπράξεις 205 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τουριστικές υπηρεσίες.

- Η συμβολή προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ): Ο UNWTO δεν διαθέτει στοιχεία σχετικά με την παγκόσμια συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ, αλλά εκτιμά ότι ανάλογα την χώρα, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει έως και το 12% του ΑΕΠ στις προηγμένες οικονομίες, έως το 40% του ΑΕΠ στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, και έως το 70% του ΑΕΠ στις οικονομίες διαφόρων μικρών νησιών.

Μια πρόσφατη ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που πραγματοποιήθηκε για την Παγκόσμια Τράπεζα από το Overseas Development Institute καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το αυστηρό, εμπειρικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο ανάλυσης των επιπτώσεων του τουρισμού στη μείωση της φτώχειας είναι ανύπαρκτο, αλλά παρ' όλα αυτά είναι σαφές ότι η βιομηχανία έχει σημαντικές επιπτώσεις στους τοπικούς ανθρώπους και στις τοπικές οικονομίες σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες (Mitchell, et al., 2007). Στους δημοφιλέστερους προορισμούς, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι τα κέρδη των τοπικών ανειδίκευτων και ημι-ειδικευμένων ανθρώπων είναι ισοδύναμα με περίπου το ένα τέταρτο των δαπανών που ξοδεύουν οι τουρίστες σε ένα προορισμό. Ωστόσο, σε άλλους προορισμούς, όπως για παράδειγμα σε εκείνους με τη λιγότερη επιχειρηματική ανάπτυξη το ποσοστό μπορεί να είναι 10% ή και χαμηλότερο. Σε

κάθε περίπτωση πάντως οι διαφορές υπογραμμίζουν τη σημασία της υποστήριξης του τοπικού περιβάλλοντος του τουριστικού προορισμού (Mitchell, et al., 2007).

Ο τουρισμός γενικά επηρεάζει τη μείωση της φτώχειας μέσω τριών μηχανισμών:

1. Άμεσες επιπτώσεις:

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι άμεσες επιδράσεις και τα οφέλη του τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες, και όχι μόνο, είναι αξιοσημείωτες. Συγκεκριμένα οι άμεσες επιδράσεις είναι οι μισθοί και τα κέρδη των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτόν είτε ως εργαζόμενοι είτε ως επιχειρηματίες. Τα διεθνή στοιχεία δείχνουν ότι ο τουρισμός εξασφαλίζει περισσότερες θέσεις εργασίας από ότι άλλοι τομείς όπως η γεωργία για παράδειγμα. Επίσης απασχολεί ένα σχετικά υψηλό ποσοστό ανεvidίκευτων εργαζομένων (Mitchell, et al., 2006). Για τους λόγους αυτούς σε ορισμένες αγροτικές περιοχές, ο τουρισμός αποτελεί σημαντική πηγή απασχόλησης για τους φτωχούς, και μάλιστα μπορεί να είναι η μόνη επίσημη επιλογή απασχόλησης. Αυτό μπορεί να έχει αντίκτυπο στην μείωση της εσωτερικής μετακίνησης, αφού ο τουρισμός μπορεί να προσφέρει στους κατοίκους της υπαίθρου μια εναλλακτική λύση για την ανεργία ή τη μετανάστευση σε αστικές περιοχές. Οι επιπτώσεις του τουρισμού όσον αφορά την απασχόληση μπορεί επίσης να είναι πολύ σημαντικές ακόμα και σε αστικές και παράκτιες περιοχές με υψηλότερες πυκνότητες πληθυσμού.

2. Έμμεσες επιπτώσεις

Οι έμμεσες επιπτώσεις προκύπτουν σε όλη την αλυσίδα της αξίας του τουρισμού. Ο τουρισμός επηρεάζει ένα σύνολο άλλων τομέων όπως το φαγητό, το ποτό, οι κατασκευές, η μεταφορά, τα έπιπλα, και άλλοι. Τα στοιχεία δείχνουν ότι στις αναπτυσσόμενες χώρες, προστίθεται ένα επιπλέον 60-70% ποσοστό επιπλέον των άμεσων επιπτώσεων του τουρισμού (Lejarraga, et al., 2006). Υπάρχουν ορισμένοι προορισμοί, όπως η Ναμίμπια και το Λάος, όπου το ένα τρίτο έως και το 50% του εισοδήματος των φτωχών ανθρώπων προέρχεται από αυτές τις επιπτώσεις. (Ashley, 2006, 7)

3. Δυναμικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός έχει ένα ευρύ φάσμα δυναμικών επιπτώσεων. Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επηρεάσει τις στρατηγικές διαβίωσης των τοπικών νοικοκυριών, το επιχειρηματικό κλίμα για την ανάπτυξη των μικρών επιχειρήσεων, τα πρότυπα ανάπτυξης της τοπικής ή της εθνικής οικονομίας και της υποδομής ή την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Στον τουρισμό επίσης απασχολούνται σε μεγάλο ποσοστό οι γυναίκες. Τόσο η αγορά προϊόντων, όπως τρόφιμα και βιοτεχνίες, όσο και κάποιες υπηρεσίες προέρχονται από τις γυναίκες - και ως εκ τούτου, φαίνεται ότι ο τουρισμός μπορεί να είναι σε θέση να ενισχύσει την οικονομική θέση των γυναικών και να βοηθήσει στην ισότητα στο εργασιακό περιβάλλον. Τέλος, σε ορισμένες περιοχές, ο τομέας του τουρισμού μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό και την αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών, οι οποίες συχνά έχουν ιδιαίτερα σοβαρές συνέπειες για τις φτωχές κοινότητες.

Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο τουρισμός μπορεί επίσης να έχει αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις. Η άνοδος των τιμών σε τοπικό επίπεδο και η συναλλαγματική ισοτιμία της χώρας, για παράδειγμα, επηρεάζει αρνητικά τους μόνιμους κατοίκους που δεν απασχολούνται στον τομέα του τουρισμού. Ακόμη, ο τουρισμός μπορεί να στερήσει από τον τοπικό πληθυσμό την πρόσβαση στους φυσικούς πόρους, όπως τις αλιευτικές περιοχές και τα δάση.

Αν και υπάρχουν πολλά παραδείγματα όπου οι βελτιώσεις στις υποδομές που συνοδεύουν την ανάπτυξη του τουρισμού (όπως οι βελτιώσεις στο ηλεκτρικό ρεύμα, στο νερό, στις μεταφορές και στις τηλεπικοινωνίες, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να προκαλέσουν βλάβη.

Για παράδειγμα, εάν ένας συγκεκριμένος πόρος είναι σπάνιος, όπως το νερό, η κατασκευή ξενοδοχείων, γηπέδων γκολφ και άλλων εγκαταστάσεων παγκόσμιας κλάσης μπορεί να αποβεί ένα μεγάλο βάρος για την τοπική κοινωνία (Ashley et al., 2007, 10).

1.7 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντική κοινωνικο-οικονομική δραστηριότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και στην απασχόληση. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η Ευρώπη είναι ο σημαντικότερος πόλος έλξης τουριστών (51%) με τη Γαλλία να αναδεικνύεται ως ο σημαντικότερος ευρωπαϊκός προορισμός (16% στην Ευρώπη) (Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 271). Υπάρχουν δύο τύποι ευρωπαϊκού τουρισμού:

- ο εισερχόμενος ευρωπαϊκός τουρισμός, δηλαδή των μη-κατοίκων της ΕΕ που ταξιδεύουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και
- ο εγχώριος ευρωπαϊκός τουρισμός, δηλαδή των κατοίκων της Ευρώπης που ταξιδεύουν στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο εγχώριος ευρωπαϊκός τουρισμός αποτελεί σημαντικό μέρος της τουριστικής βιομηχανίας, και έχει μεγαλύτερο οικονομικό αντίκτυπο από ό,τι ο εισερχόμενος τουρισμός. Ωστόσο, και οι δύο τύποι μπορούν να αποτελέσουν την κινητήρια δύναμη για οικονομική ανάπτυξη. Λαμβάνοντας υπόψη τους επαγγελματικούς τομείς που σχετίζονται με τον τουρισμό, ο τουρισμός ευθύνεται για πάνω από το 10% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ και απασχολεί το 10% των Ευρωπαίων πολιτών. Μέρος της τουριστικής βιομηχανίας επίσης, είναι πάρα πολλές επιχειρήσεις, οι περισσότερες από τις οποίες είναι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) ('European Commission', 2013).

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ευρώπη μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών. Συγκεκριμένα, υπάρχει μια αθροιστική σχέση μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης και της κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης (Sharpley & Telfer, 2002, 89). Ο τουρισμός συμβάλει στην τοπική και περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη, αναδεικνύει τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης και βοηθά στην ανάπτυξη των απομακρυσμένων, αγροτικών και υπό-εξυπηρετούμενων περιφερειακών περιοχών. Ο τουρισμός ενισχύει την κοινωνική ανάπτυξη εξασφαλίζοντας βιώσιμη, μακροπρόθεσμη οικονομική δραστηριότητα, μέσα από προοπτικές σταθερής απασχόλησης και επιχειρηματικές ευκαιρίες. Επιπλέον, η ανάπτυξη του τουρισμού παρέχει αυξημένη κοινωνική

ψυχαγωγία, τόνωση της υγιούς γήρανσης και βελτίωση της ποιότητας ζωής ('Tourismlink', 2013, 33).

Ως εκ τούτου, ο τουρισμός αποτελεί τη βασική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί αύξηση του αριθμού των τουριστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και επίσης διατήρηση των Ευρωπαίων τουριστών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να επενδύσει στην ανάπτυξη του τουρισμού στις περιφέρειες της Ευρώπης. Στόχος της πρέπει να είναι η προώθηση των βέλτιστων πρακτικών στην εκπαίδευση, στη φιλοξενία και στις υποδομές. Συγκεκριμένα οι μελλοντικές κατευθύνσεις πρέπει να είναι (Slager, 2013):

- Η βελτίωση της προσβασιμότητας στις περιφέρειες μέσω της βελτίωσης των ευρωπαϊκών δικτύων μεταφοράς και της ποιότητας των υποδομών (αεροδρόμια, εσωτερικές θαλάσσιες οδοί, ποδηλατικές διαδρομές κτλ).
- Η ανάπτυξη της τουριστικής εκπαίδευσης ώστε οι δεξιότητες των επαγγελματιών να είναι ανταγωνιστικές στη σύγχρονη τουριστική βιομηχανία.
- Η διάδοση του ευρυζωνικού δικτύου ακόμα και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές. Καθώς το διαδίκτυο γίνεται όλο και πιο απαραίτητο στον τομέα του τουρισμού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να δώσει τα εργαλεία για την εξασφάλιση θεμιτού ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων τουριστικών επιχειρήσεων και των ΜΜΕ.
- Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως είναι η βιομηχανία του κάμπινγκ.

1.8 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Ελλάδα, στην διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, από μία τουριστική δύναμη περιορισμένης εμβέλειας που προσέλκυε λίγους περιηγητές με ειδικά ενδιαφέροντα, μετεξελίχθηκε σε μια μεγάλη εθνική βιομηχανία, που συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη της οικονομίας, της απασχόλησης και της ευημερίας. Επίσης, ο τουρισμός προβάλλει τη χώρα μας και διαμορφώνει την διεθνή κοινή γνώμη για αυτήν (Γκίσας & Ραϊλάκης, 2013). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, η Ελλάδα το 2013 κατέλαβε την 32η θέση ανάμεσα στις 140 χώρες που κατατάσσονται επισήμως ως διεθνείς τουριστικοί προορισμοί.

Επιπλέον ο τουρισμός αποτελεί τον πρωταγωνιστή στην αναπτυξιακή διαδικασία της Ελλάδας και μάλιστα συντελεί στην αύξηση της απασχόλησης και των εσόδων. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών (2007) ο τουρισμός επέφερε μία σειρά εξελίξεις στην οικονομία τα τελευταία χρόνια.

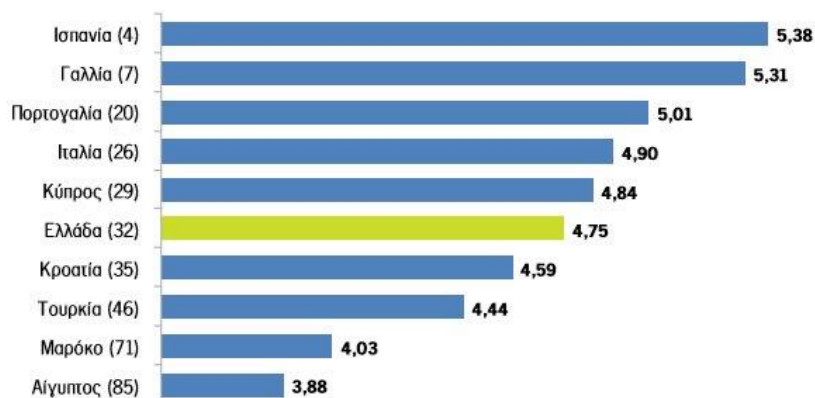
Αυτές είναι:

- Η τουριστική οικονομία αντιστοιχεί στο 18 - 20% του ΑΕΠ.
- Η απασχόληση των ατόμων στον τουριστικό τομέα ανέρχεται σε περίπου 700.000 άτομα.
- Η κατανομή του περιφερειακού εισοδήματος έχει βελτιωθεί και το συνάλλαγμα έχει φτάσει τα 9 δις. \$.
- Το τουριστικό συνάλλαγμα υπολογίζεται 2,5 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα των βιομηχανικών εξαγωγών και 1,8 φορές μεγαλύτερο από το σύνολο των εξαγωγών.
- Ενώ το 1960 το τουριστικό ακαθάριστο προϊόν ισοδυναμούσε με το 3% του ΑΕΠ, το 2000 έφτασε το 20% του ΑΕΠ (Γκίσας & Ραϊλάκης, 2013).

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι το μοντέλο ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού τις τελευταίες δεκαετίες ήταν το μοντέλο του μαζικού τουρισμού που είχε ως αποτέλεσμα την τυποποίηση της Ελλάδας ως προορισμό με χαμηλό εύρος προσφερόμενων υπηρεσιών (ήλιος- θάλασσα).

Σύμφωνα με μια μελέτη που διεξάχθηκε, η Ελλάδα εμφάνισε κάποια θετικά στοιχεία ανταγωνιστικότητας στον τομέα των τουριστικών υποδομών (3η θέση), των ανθρώπινων, φυσικών και πολιτιστικών πόρων (30ή θέση) και τη θετική στάση απέναντι στους τουρίστες. Παρ' όλα αυτά υπολείπεται σε ανταγωνιστικότητα στη στάση και την δημιουργία πολιτικών για το περιβάλλον και την αναγωγή του τουρισμού ως προτεραιότητα από την κυβέρνηση (Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 270).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11 Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Τουρισμού, 2013
(σε παρένθεση η θέση κάθε χώρας στην παγκόσμια κατάταξη)

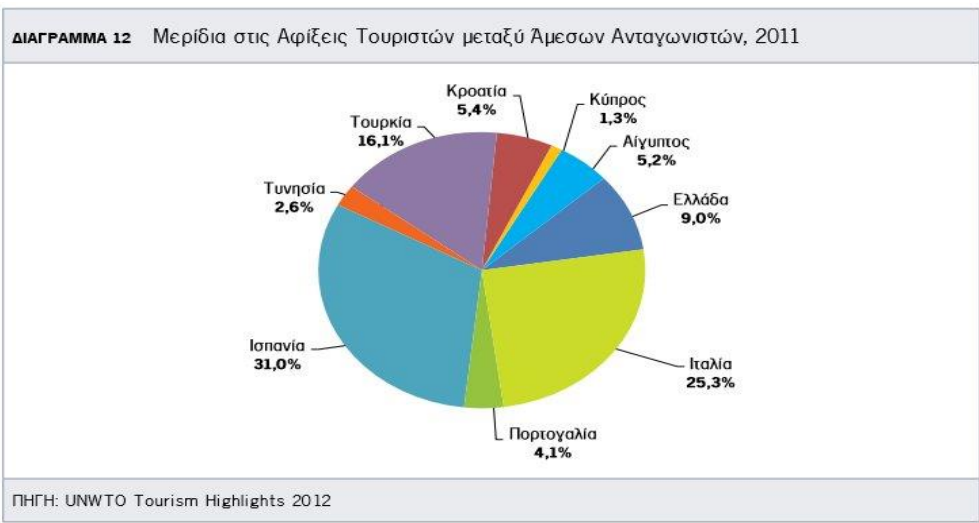

ΠΗΓΗ: UNWTO, The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013

Εικόνα 5 Δείκτης ανταγωνιστικότητας τουρισμού ανάλογα με την παγκόσμια κατάταξη το 2013(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 270)

Ωστόσο, παρά την τεράστια συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, η έλλειψη κατεύθυνσης και στρατηγικής δημιούργησε διαρθρωτικά προβλήματα. Άμεση συνέπεια αυτών ήταν η αδυναμία της Ελλάδας να βελτιώσει τη θέση της σε σχέση με τον διεθνή ανταγωνισμό και να αυξήσει το μερίδιο αγοράς της. Ο δείκτης ανταγωνιστικότητας τιμών (που αφορά την αγοραστική δύναμη, τους φόρους και χρεώσεις αεροδρομίων, την επίδραση φορών, τις τιμές καυσίμων, και τις τιμές ξενοδοχείων) αποκαλύπτει τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού σε αυτόν τον τομέα. Αντίθετα, άμεσα ανταγωνιστικοί τουριστικοί προορισμοί θεωρούνται οι υπόλοιπες μεσογειακές χώρες με σημαντικότερη ανταγωνίστρια χώρα την Ισπανία (31% των τουριστικών αφίξεων του 2011).

Η Ελλάδα κατέχει την τέταρτη θέση (μερίδιο 9%), αλλά με σημαντική διαφορά σε σχέση με την τρίτη στην κατάταξη χώρα (Τουρκία: 16%)(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 271).

Εικόνα 6 Μερίδια στις αφίξεις τουριστών μεταξύ άμεσων ανταγωνιστών το 2011)(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 271)

1.9 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα τελευταία χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει ένα συνδυασμό βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων προκλήσεων. Η οικονομική κρίση και η ύφεση της παγκόσμιας οικονομίας ξεκίνησε το 2007 στις Ηνωμένες Πολιτείες και πολύ γρήγορα εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο. Το τελευταίο τρίμηνο του 2009 ξέσπασε ως κρίση στην Ελλάδα σύντομα μεταδόθηκε σε ολόκληρη την Ευρωζώνη. Η επέκταση της κρίσης στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης ήταν απόρροια του γεγονότος ότι οι ευρωπαϊκές τράπεζες ήταν οι κύριοι κάτοχοι των ελληνικών ομολόγων, με αποτέλεσμα το πρόβλημα να μετατοπιστεί και στην ΕΕ (Χαρδούβελης, 2011, 3).

Αν και η κρίση της ελληνικής οικονομίας είναι αποτέλεσμα της διεθνούς ύφεσης, συνδέεται επίσης με τα χρόνια συσσωρευμένα προβλήματα και ανισορροπίες της χώρας (Κυρμιζόγλου Π., 2012). Στην Ευρώπη, επίσης, μετά από οχτώ χρόνια οικονομικής κρίσης, το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται σήμερα σε πάνω από 26 εκατομμύρια, με το ποσοστό των νέων να αγγίζει το 23,5% και η ανάκαμψη να μην έχει επανέλθει ακόμη (‘Eurostat- European Commission’, 2013). Μία από τις

σημαντικότερες μακροπρόθεσμες προκλήσεις επίσης είναι οι δημογραφικές αλλαγές όπως η μείωση του ποσοστού των γεννήσεων, η μείωση του ενεργού πληθυσμού και η αύξηση των συνταξιούχων. Η εστίαση στην υγιή γήρανση, στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής μπορεί να οδηγήσει στην καταπολέμηση αυτών των προκλήσεων. Έτσι, ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη για τέτοιες θετικές αλλαγές στις περιφέρειες της Ευρώπης, ιδίως στα κράτη μέλη της νότιας Ευρώπης, όπου αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο μέρος της εγχώριας οικονομίας (Slager, 2013, 7).

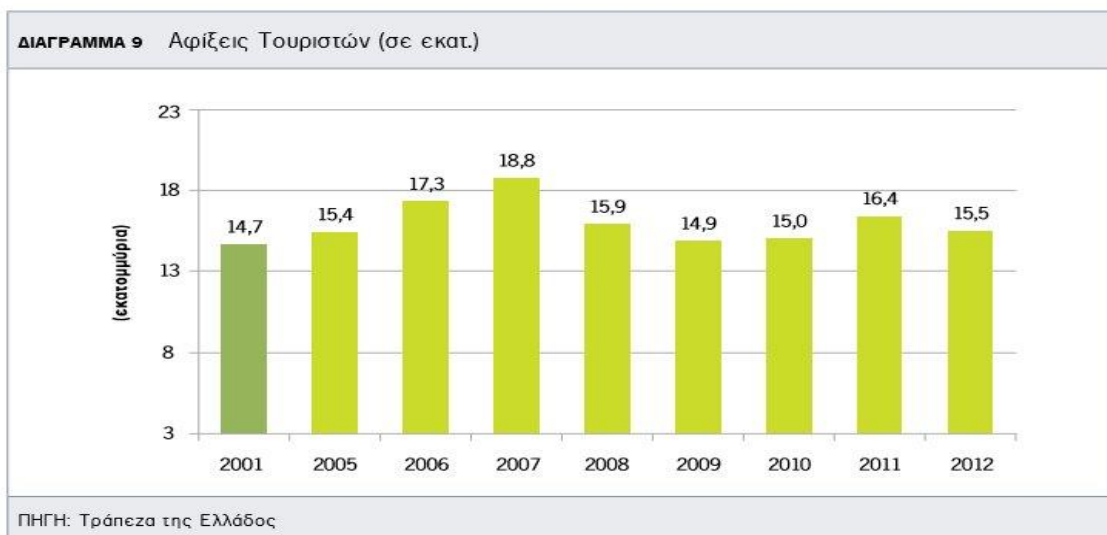
Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ο τουρισμός έχει αποδειχθεί ήδη ένα ελαστικό στοιχείο της ευρωπαϊκής οικονομίας. Θεωρείται η κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία θέσεων εργασίας, αφού για παράδειγμα όπως εκτιμάται, μία θέση εργασίας στην τουριστική βιομηχανία δημιουργεί περίπου 1 ½ επιπλέον θέσεις εργασίας. Η βασική προτεραιότητα των ευρωπαϊκών ταμείων, λοιπόν, θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ισπανία, στην Ελλάδα, στην Ιταλία και στην Πορτογαλία, όπου ο τουρισμός αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο μέρος της η οικονομία. Ωστόσο, οι περιοχές στις χώρες της βόρειας Ευρώπης θα επωφεληθούν επίσης από τις επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού (Slager, 2013, 7).

Τα πρώτα συγκεκριμένα σημεία δράσης θα πρέπει να είναι η ενθάρρυνση των ΜΜΕ με τη μείωση της γραφειοκρατίας και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Δεύτερον, προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να διατηρηθεί η Ευρώπη πρώτη στην παγκόσμια κατάταξη ως τουριστικός προορισμός, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να ενθαρρύνει τις επενδύσεις στις τουριστικές υποδομές και στην περιφερειακή ανάπτυξη των κρατών- μελών. Με τον τρόπο αυτό ο τουρισμός θα συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, στην απασχόληση, στην κοινωνική συνοχή, στην περιφερειακή ανάπτυξη και στην ποιότητα της ζωής στις περιφέρειες της Ευρώπης. Σε αντίθεση με άλλες βιομηχανίες, οι επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού συντηρούν τις ευρωπαϊκές θέσεις εργασίας αντί να ωθούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε άλλες χώρες. Η απόδοση των επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού θεωρούνται ως ένα ισχυρό εργαλείο για τη δημιουργία οικονομικής ευημερίας για τους πολίτες της Ευρώπης (Slager, 2013, 8).

1.10 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η διεθνής οικονομική κρίση βρήκε την ελληνική οικονομία σε άσχημη κατάσταση και έφερε στην επιφάνεια όλες τις διαχρονικές της αδυναμίες. Ο ελληνικός τουρισμός πέραν των οικονομικών προβλημάτων, αντιμετώπισε πρόσθετα προβλήματα που μπορούν να διακριθούν σε γενικά και διαθρωτικά. Τα γενικά προβλήματα ήταν η έλλειψη οράματος και μακροπρόθεσμων στόχων, η απόσταση από τις κύριες πηγές προέλευσης τουριστών, η έλλειψη υποδομών, η χαμηλή χρήση των νέων τεχνολογιών και η μη αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Τα διαθρωτικά προβλήματα αφορούσαν το θεσμικό καθεστώς του σαμποτάζ, το υψηλό κόστος των τουριστικών υπηρεσιών, το πρόβλημα του χωροταξικού σχεδίου, την έλλειψη σχεδίου διαχείρισης των κρίσεων, την εμμονή στις ίδιες αγορές και το χαμηλού επιπέδου μάρκετινγκ (‘Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών’, 2009).

Ως συνέπεια των παραπάνω, η θέση της χώρας μας υποβαθμίστηκε σε σύγκριση με τις προηγούμενες αξιολογήσεις του 2011 (29η θέση) και του 2009 (24η θέση). Ακόμη, σχεδόν όλοι οι επιμέρους δείκτες ανταγωνιστικότητας επιδεινώθηκαν την περίοδο 2007-2013 (από 103 σε 127) (Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 268).

Εικόνα 7 Αφίξεις τουριστών (σε εκατ) από το 2001-2012(Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 268)

Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή μέτρων λιτότητας από τους δανειστές της (το Δ.Ν.Τ. και τους Ευρωπαϊκούς ομολόγους). Τα

μέτρα λιτότητας όμως δόθηκαν σε επίπεδο χώρας και δεν διαφοροποιήθηκαν σε κάθε περιφέρεια ξεχωριστά.

Όπως είναι λογικό, οι προ κρίσης-συνθήκες (γεωμορφολογία, πρόσβαση, φυσικοί πόροι, μέγεθος αγοράς κ.α.) διέφεραν ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες. Έτσι, αφού τα μέτρα λιτότητας δεν έλαβαν υπόψη τις ανισότητες των ελληνικών περιφερειών το αποτέλεσμα ήταν οι επιπτώσεις αυτών των μέτρων να διαφέρουν από περιφέρεια σε περιφέρεια.

Ένα παράδειγμα είναι ότι επειδή ο Νομός Αττικής συγκεντρώνει το 40% του πληθυσμού της Ελλάδας και το 50% του Α.Ε.Π έχει πληγεί περισσότερο από τις τουριστικές περιοχές (Θεοδώρου., 2015, 29).

1.11 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Η σπουδαιότητα και ο δυναμισμός του τουρισμού για την ελληνική οικονομία είναι αδιαμφισβήτητα. Σε αυτά τα χαρακτηριστικά πρέπει να στηριχθούν οι μελλοντικές πολιτικές για να αντιμετωπίσουν το σύνολο των προβλημάτων και κυρίως η καταπολέμηση της εποχικότητας που αντιμετωπίζει η χώρα (το 2014 περίπου το 60% των αφίξεων και των εσόδων αφορούσαν το τρίτο τρίμηνο και μόλις το 6% των αφίξεων και το 3% των εσόδων το πρώτο τρίμηνο) (Θεοδώρου., 2015, 62).

Κατά γενική εκτίμηση, η Ελλάδα απολαμβάνει συγκριτικά αρκετά καλή διαφοροποίηση στο τουριστικό της χαρτοφυλάκιο σε σχέση με τις άλλες μεσογειακές χώρες. Το μερίδιο αγοράς της στον τουρισμό κυμαίνεται γενικά στα ίδια επίπεδα την τελευταία δεκαετία, που σημαίνει ότι δεν επηρεάζεται σημαντικά από διάφορους εξωτερικούς συγκυριακούς παράγοντες. Ωστόσο, η αλλαγή της συγκριτικής της θέσης μπορεί να βελτιωθεί εάν εκλείψουν τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και βελτιωθούν οι πολιτικές που την προσδιορίζουν. Ακόμη, πρέπει όχι μόνο να διατηρήσει αλλά και να αυξήσει τα μερίδιά της στις παραδοσιακές της αγορές (ΗΠΑ, Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Ιταλία κ.ά.) και να επεκταθεί στις νέες αγορές της Ρωσίας και της Κίνας (υψηλό διαθέσιμο κατά κεφαλήν εισόδημα και μεγάλο μέγεθος πληθυσμού). Τότε, η παγκόσμια τουριστική της κίνηση προβλέπεται να αυξηθεί με ρυθμό άνω του 3% (μέσος όρος 2010-2030) (Χριστοδουλάκη & Στάθης, 2014, 269).

2 Ο ΝΕΟΣ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΚΟΣ ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

2.1 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

2.1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Από την εποχή που εμφανίζεται η ανθρώπινη παρουσία στην Κρήτη αντλούμε στοιχεία από τα οποία προκύπτει η διαχρονική κατοίκηση της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Ηρακλείου.

Ο χώρος της Κνωσού αποτέλεσε το σημαντικότερο δείγμα της προϊστορικής κατοίκησης στην Κρήτη Επίσης, βόρεια της Κνωσού, κοντά στη σημερινή πόλη, υπήρχε ένα είδος οικισμού με το όνομα Ηράκλειο.

Με το πέρασμα των αιώνων, στην ευρύτερη περιοχή αναπτύχθηκαν μερικές από τις πόλεις της ομηρικής «Κρητικής Εκατόμπολης» όπως η Λύκαστος, το Διατόνιον, τα Ηράκλεια, η Καίρατος, η Κύττα ή Κύτταιον, η Ραύκος, η Ριζηνία, η Τρίττα, κ.λπ.. Οι ρωμαϊκοί αιώνες που ακολούθησαν παραμένουν σχετικά σιωπηλοί στην ιδιαίτερη επιστημονική, ιστορική και αρχαιολογική έρευνα.

Αυτό που γνωρίζουμε είναι ότι ήδη από τον 3ο αι. π.Χ. υπήρχε ενδιαφέρον από τη Ρώμη για την Κρήτη, λόγω της στρατηγικής θέσης. Αρχαιολογικά ευρήματα της αρχαϊκής, κλασσικής και ελληνιστικής περιόδου έχουν έρθει στο φως κατά καιρούς από διάφορα σημεία της παλιάς πόλης συμπεριλαμβανομένων των οδών Δαιδάλου, Ιδομενέως, Μεραμβέλλου, Ξανθουδίδου, Δ. Μποφώρ και Επιμενίδου (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 37).

Σημαντική ήταν η βυζαντινή παρουσία στην περιοχή, όπως μαρτυρούν τα φρούρια, τα μοναστήρια, οι παλιές εκκλησίες και τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα. Κατά την πρώτη βυζαντινή περίοδο, το διοικητικό, στρατιωτικό και θρησκευτικό κέντρο ήταν στη Γόρτυνα, στον οικισμό Κάστρο..

Η βυζαντινοαραβική σύγκρουση αργότερα, κορυφώθηκε με την κατάληψη του Κάστρου το 824 μ.Χ. Οι Βυζαντινοί επανειλημμένα προσπαθούσαν να

ανακτήσουν την Κρήτη, αλλά η επιστροφή στη βυζαντινή επικράτεια πραγματοποιήθηκε το 960 μ.Χ. με τον βυζαντινό αυτοκράτορα, Νικηφόρο Φωκά. Μια δεύτερη βυζαντινή περίοδος άρχισε και διήρκησε έως το 1204.

Η πόλη ανοικοδομήθηκε σχεδόν εξαρχής, χτίστηκαν δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα, επισκευάστηκε το μεσαιωνικό τείχος σχεδόν εξαρχής, ενώ τέλος οργανώθηκε και το λιμάνι. Το 1204, ουσιαστικά καταλύθηκε η βυζαντινή αυτοκρατορία από τους Σταυροφόρους, και το Μεγάλο Κάστρο, όπως και ολόκληρο το νησί πέρασε στα χέρια των Βενετών.

Η επίδραση των Βενετών διακρίνεται ακόμη και σήμερα στα χωριά και στους οικισμούς με την αρχιτεκτονική και τις κατασκευές έργων, στα απομεινάρια των κάστρων και των αποθηκών, στα έργα ύδρευσης όπως στους αγωγούς και στα υδραγωγεία και στα καλλιτεχνικά σύμβολα που βρίσκονταν στα πανωπόρτια των αρχοντικών τους.

Στους αιώνες της κυριαρχίας των Οθωμανών η Κρήτη αποτέλεσε ένα νέο «εγιαλέτι» δηλ. μια νέα διοικητική περιφέρεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας με έδρα το Χάνδακα.

Η πολιτισμική αναγέννηση της προηγούμενης περιόδου διακόπηκε, ενώ παρόμοια κάμψη χαρακτήρισε την οικονομία και το εμπόριο. Από τις αρχές του 18ου αι. ωστόσο παρατηρήθηκε μια σταδιακή ανάπτυξη και μια αλλαγή στην οικονομική ζωή της πόλης με τη συμμετοχή των χριστιανών σε διάφορες εμπορικές δραστηριότητες. Τον 19^ο αιώνα η πόλη μετονομάστηκε σε Ηράκλεια και αργότερα σε Ηράκλειο.

Η αρχή του 20ου αιώνα σηματοδότησε μια νέα εποχή για την Κρήτη. Καθοριστική επίδραση στην εξέλιξη της πόλης άσκησε η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, η ανταλλαγή των πληθυσμών κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή, ο αφανισμός της Εβραϊκής Κοινότητας κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η εσωτερική μετανάστευση καθώς και η μαζική έλευση οικονομικών μεταναστών τις τελευταίες δεκαετίες.

Σήμερα το Ηράκλειο κατέχει εξέχουσα θέση στο Νομό ως πρωτεύουσα αλλά και ως έδρα της Περιφέρειας Κρήτης (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 41).

2.1.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Περιφέρεια Κρήτης σήμερα, αποτελείται από τους Νομούς Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων και η πρωτεύουσα του Νομού είναι το Ηράκλειο. Η Κρήτη βρέχεται βόρεια από το Κρητικό Πέλαγος και Νότια από το Λιβυκό Πέλαγος. Η συνολική της έκταση είναι 8.335 χλμ, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 6,3% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Στην Περιφέρεια Κρήτης, εκτός της νήσου Κρήτης, ανήκουν, επίσης, και αρκετά μικρά νησιά, όπως η Γαύδος, η Ντία, το Κουφονήσι, το Γαϊδουρονήσι ή Χρυσή, οι Διονυσάδες, η Σπιναλόγκα και το Παξιμάδι, εκ των οποίων τα περισσότερα είναι ακατοίκητα.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ότι αποτελεί την πλησιέστερη Ευρωπαϊκή Περιφέρεια στον Ισημερινό και ότι σχεδόν ισαπέχει από την ηπειρωτική Ευρώπη (110 km), την Ασία (175 km) και την Αφρική ('Δήμος Ηρακλείου', 2015, 10).

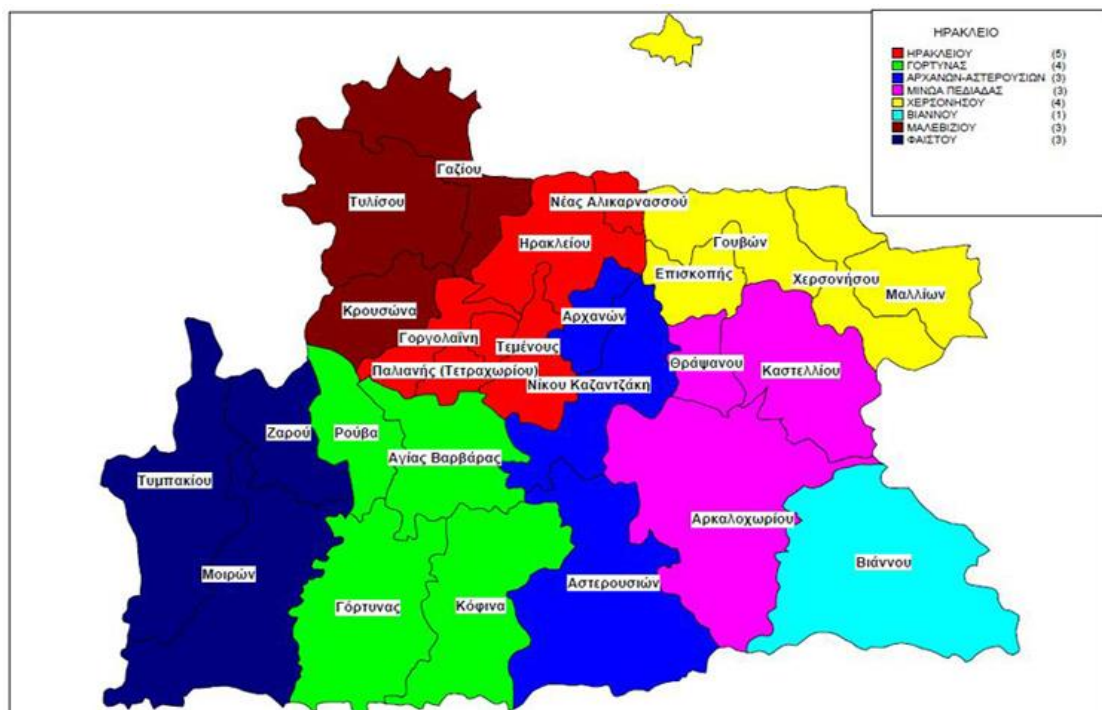
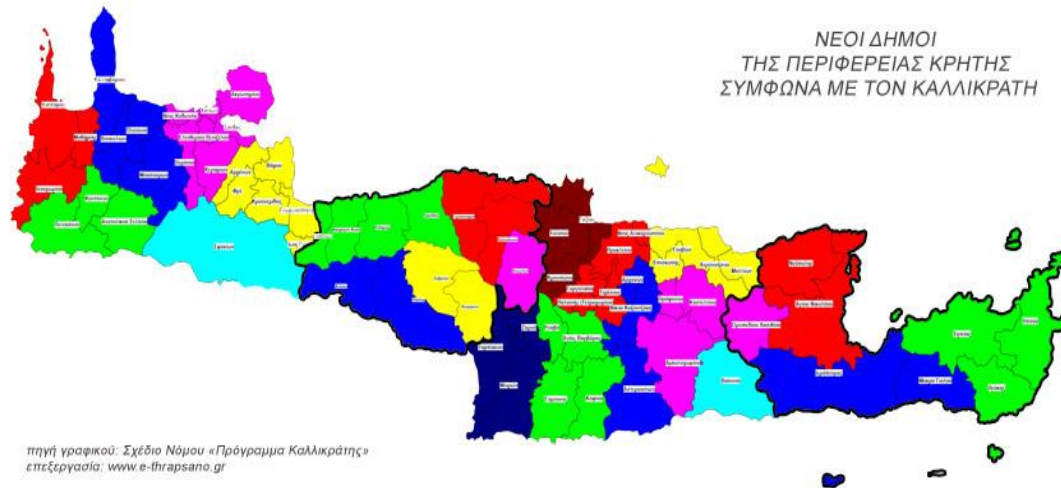
Η μορφολογία της Κρήτης είναι ιδιαίτερη και χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη τριών βασικών ζωνών από τις οποίες οι δύο πρώτες ζώνες καταλαμβάνουν σχεδόν τα 3/5 της νήσου: την υψηλή ή ορεινή ζώνη (υψόμετρο > 400 m), τη μέση ζώνη (υψόμετρο από 200-400 m) και τη χαμηλή ζώνη (υψόμετρο από την επιφάνεια της θάλασσας έως τα 200m).

Άρα, η αναλογία των κρητικών εδαφών είναι 41% ορεινοί όγκοι, 33% εύφορες πεδιάδες και 26% ημιορεινές εκτάσεις. Ακόμη, οι ακτές της απλώνονται σε μήκος 1.306 km και οι αξιόλογες παραλίες της αντιπροσωπεύουν το 9% ολόκληρης της χώρας.

Αξίζει να αναφερθεί ότι ένα αρκετά μεγάλο μέρος της περιφέρειας αποτελεί γεωργική γη (37,8%) με το μεγαλύτερο ποσοστό να βρίσκεται στο Νομό Ηρακλείου (44%) και το μικρότερο στο Νομό Χανίων (17%). Το υδατικό δυναμικό της τέλος, είναι περιορισμένο και ταυτόχρονα ανισομερώς κατανομημένο.

Όσον αφορά τα αναπτυξιακά της χαρακτηριστικά, αξιόλογες προοπτικές παρουσιάζει ο πρωτογενής τομέας με την ανάπτυξη των δυναμικών καλλιεργειών, (πρώιμα κηπευτικά, κηπευτικά υπό κάλυψη). των θερμοκηπίων και των καλλιεργειών παραδοσιακών και υποτροπικών καρπών.

Επιπλέον, ο τουρισμός αποτελεί τον πλέον δυναμικό τομέα της Κρήτης η οποία δέχεται περίπου 2 εκατομμύρια επισκέπτες το χρόνο.

Εικόνα 8 Οι Δήμοι της Περιφέρειας Κρήτης (Α) και οι Δημοτικές Ενότητες του Δήμου Ηρακλείου (Β) σύμφωνα με το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 12).

Ο Δήμος Ηρακλείου βρίσκεται στη μέση περίπου της βόρειας ακτογραμμής της Κρήτης και συνορεύει με τους Δήμους Μαλεβιζίου και Αρχανών-Αστερουσίων ενώ το υψόμετρο του κυμαίνεται από 10 έως 40 μέτρα.

Ο Δήμος Ηρακλείου αποτελεί την έδρα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Ηρακλείου, της Αρχιεπισκοπής Κρήτης και το διοικητικό κέντρο της Περιφέρειας Κρήτης.

Είναι το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της Κρήτης, με έκταση 244.613 τ.χλμ και θεωρείται ένας αμιγώς αστικός ή αστικό-αγροτικός Δήμος.

Ακόμη, αποτελεί τον τέταρτο μεγαλύτερο Δήμο της χώρας (μετά την Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα) με πληθυσμό που ανέρχεται στους 173.993 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν.3852/2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης», ο Δήμος Ηρακλείου διαιρείται σε πέντε Δημοτικές Ενότητες οι οποίες είναι (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 18):

- ✓ ΔΕ Ηρακλείου,
- ✓ ΔΕ Νέας Αλικαρνασσού,
- ✓ ΔΕ Γοργολαΐνη,
- ✓ ΔΕ Παλιάνης,
- ✓ ΔΕ Τεμένους.

Οι πέντε Δημοτικές Ενότητες απαρτίζονται από έξι Δημοτικές Κοινότητες και δεκαοκτώ Τοπικές Κοινότητες.

Ιστορική έδρα του Δήμου έχει οριστεί η Νέα Αλικαρνασσός.

2.1.3 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Όσον αφορά στη μορφολογία του Δήμου Ηρακλείου, σημειώνεται ότι είναι κατά κύριο λόγο ο δήμος είναι κατοικημένος στα αστικά κέντρα και έχει σχετικά μικρά υψόμετρα και εκτάσεις, που κυρίως χρησιμοποιούνται για γεωργικές καλλιέργειες ελιάς και αμπελιού. Παρατηρείται γενικά μία σύνθεση των οικισμών με τις καλλιέργειες. Στον κόλπο του Ηρακλείου εκβάλλει και ο ποταμός Γιόφυρος, από τους σημαντικότερους του Νομού (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 20).

Στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου, συναντώνται μια μεγάλη ποικιλία γεωμορφολογικών και οικολογικών χαρακτηριστικών. Υπάρχει ένα μεγάλο πλήθος τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους σε όλο το εύρος του Δήμου, από τις ψηλές βουνοκορφές της οροσειράς του Ψηλορείτη μέχρι και τα βόρεια παράλια του νησιού. Είναι χαρακτηριστική η συνύπαρξη των ψηλών και απότομων βουνοκορφών με μικρά οροπέδια, φαράγγια, πηγές, χείμαρρους και χαμηλές ρεματιές, λαγκάδια και λιβάδια. Στην ορεινή ζώνη ξεκινά η ανάπτυξη αρκετών εντυπωσιακών φαραγγιών όπως των Ασιτών. Μικροί χείμαρροι διασχίζουν τα φαράγγια καταλήγοντας σε μεγαλύτερα ρέματα, τα οποία με τη σειρά τους διατρέχουν τις πυκνές ρεματιές. οι οποίες χάνονται στα υπόγεια γεωλογικά στρώματα. Η περιοχή παράγει τεράστιες ποσότητες, καλής ποιότητας, υπόγειο νερό λόγω των ιδιαίτερων τεκτονικών και γεωλογικών χαρακτηριστικών της.

Το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής αποτελείται από καλλιεργημένες εκτάσεις όπως ελιές και αμπέλια και το τυπικό μεσογειακό οικοσύστημα όπως φρύγανα και θάμνους, Παρόλα αυτά συναντώνται επίσης λεύκες, κυπαρίσσια, καρυδιές, αχλαδιές, αγριοκερασιές, βελανιδιές, πουρνάρια, ασπαλάθους, βατομουριές, αγριοκλιματιδιές, μυρτιές, θαμνοκυπάρισσα κ.α.

2.1.4 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ο τύπος κλίματος του Ηρακλείου, είναι ένας μεταβατικός ενδιάμεσος τύπος μεταξύ του χερσαίου και του ερημοειδούς μεσογειακού τύπου, στο οποίο υπάγεται κυρίως η νοτιοανατολική Κρήτη. Ως εκ τούτου, το κλίμα είναι γλυκό και ήπιο. Η ψυχρή εποχή είναι σχετικά ήπια λόγω της συχνής άφιξης στην περιοχή θερμών και

υγρών ΝΔ αερίων μαζών. Ψυχρότερος και υγρότερος μήνας είναι ο Ιανουάριος όπου η μέση ελάχιστη θερμοκρασία είναι της τάξης των 12,23°C, ενώ η σχετική υγρασία 68%. Η άνοιξη είναι μικρής διάρκειας και διαρκεί από τις αρχές Απριλίου μέχρι τα μέσα Μαΐου. Συνήθως είναι ξηρή με μικρό ποσοστό βροχοπτώσεων. Το καλοκαίρι είναι ιδιαίτερα ξηρό και διαρκεί από τα μέσα Μαΐου μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου. Θερμότερος μήνας είναι συνήθως ο Ιούλιος, και σπανιότερα ο Αύγουστος. Η μέση μέγιστη θερμοκρασία του μήνα Ιουλίου είναι 26,48°C. Το φθινόπωρο ξεκινά από το τέλος Σεπτεμβρίου και είναι σχετικά υγρό και θερμό με ραγδαίες βροχές κατά τον Οκτώβριο και Νοέμβριο (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 23).

Εικόνα 9 Μέση μηνιαία θερμοκρασία στο Δήμο Ηρακλείου (σε ° C) (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 24)

Στο Ηράκλειο η μέση ετήσια βροχόπτωση ανέρχεται σε 470 mm, ενώ είναι μέγιστη τον Δεκέμβριο ή τον Ιανουάριο και ελάχιστη τον Ιούλιο και τον Αύγουστο, οι οποίοι είναι σχεδόν άνομβροι σε ολόκληρη την πεδινή Κρήτη. Παρ’ όλα αυτά υπάρχουν διαφοροποιήσεις στις διάφορες ενότητες ως προς το ύψος βροχής λόγω της αστικοποίησης και της γεωμορφολογίας. Η ηλιοφάνεια είναι ιδιαίτερα υψηλή σε ολόκληρη την Κρήτη. Ο μέσος ετήσιος αριθμός ωρών ηλιοφάνειας στο Ηράκλειο ανέρχεται σε ένα μέσο όρο των 2707 ωρών.

Εικόνα 10 Χάρτης βροχομετρικών δεδομένων στο Δήμο Ηρακλείου (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 26)

Εικόνα 11 Μέσος όρος ηλιοφάνειας ανά ημέρα στο Δήμο Ηρακλείου(‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 27)

Όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον, και συγκεκριμένα τη χλωρίδα και την πανίδα του Δήμου Ηρακλείου χαρακτηρίζεται ως τυπικό μεσογειακό. Η τοπική χλωρίδα αποτελείται από ελαιώνες και χαμηλή βλάστηση όπως φρύγανα και αρωματικά φυτά. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία ερευνών του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, στο Δήμο Ηράκλειου συναντώνται πολλά από τα 160 ενδημικά είδη φυτών της Κρήτης. Μάλιστα, υπάρχουν δύο απειλούμενα και σπάνια είδη φυτών που

φυτρώνουν μόνο στα όρια του Δήμου, σύμφωνα με το «Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων των Σπανίων & Απειλούμενων Φυτών της Ελλάδας» (2009). Ταυτόχρονα έχει δημιουργηθεί μεγάλο πρόβλημα με τη συνεχή εξάπλωση κάποιων ειδών που έχουν εισβάλει από άλλα μέρη («εισβολικά» είδη), όπως το Αείλανθο (*Ailanthus altissima*) που έχει δυστυχώς εξαπλωθεί στην περιοχή του αρχαιολογικού χώρου της Κνωσού.

Οι υδάτινοι πόροι του Δήμου Ηρακλείου είναι περιορισμένοι και περιλαμβάνουν κάποιες πηγές και τους ποταμούς Ξεροπόταμο, Γιόφυρο και Κέρατο ή Κατσαμπαδιανό, που εκβάλλουν στον κόλπο του Ηρακλείου. Η πανίδα που παρουσιάζει ιδιαίτερο βρίσκεται στη νήσο Ντία που ανήκει διοικητικά στον Δήμο Χερσονήσου, 7 ν.μ ανοικτά του λιμένα Ηρακλείου. Η νήσος έχει χαρακτηριστεί ως προστατευόμενη και σημαντική περιοχή (ΦΥΣΗ 2000–ΟΔΗΓΙΑ 92/43/ΕΟΚ) για τα πουλιά, αφού αρκετά είδη, κυρίως αρπακτικών πτηνών, αναπαράγονται εκεί.

Γενικά στο Δήμο Ηρακλείου, οι επικρατούσες κατηγορίες χερσαίων - υγροτοπικών οικοσυστημάτων ανάλογα με τις επικρατούσες βιοκλιματικές συνθήκες και ανθρωπογενείς πιέσεις είναι:

- τα δασικά οικοσυστήματα
- τα θαμνώδη οικοσυστήματα
- τα υγροτοπικά οικοσυστήματα
- τα αγροοικοσυστήματα

Αξίζει να αναφερθούν ιδιαίτερα οι περιπατητικές διαδρομές του Δήμου.

Για παράδειγμα, από την περιοχή περνάει το Ευρωπαϊκό *Μονοπάτι E4* που είναι ένα από τα σημαντικότερα περιπατητικά μονοπάτια του ελλαδικού χώρου.

Το Ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι E4 αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου διευρωπαϊκού δικτύου μονοπατιών που ξεκινά από την Ισπανία και διασχίζει τη Γαλλία, την Ελβετία, τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ουγγαρία, και τα βαλκάνια από την Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ελλάδα και την Κύπρο. Στο Ηράκλειο, το E4 διέρχεται από την περιοχή του Τεμένους, ερχόμενο από Αρχάνες μέσω Βαθύπετρου, Καρνάρη, Αγία Άννα, Βιτσίλα (Λύκαστος), Κανλί Καστέλι, παραπόταμος του Γιόφυρου, Κυπαρίσι και συνεχίζει για Βενεράτο στο Μαλεβίτσι (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015,33).

Εικόνα 12 το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4στην Ευρώπη (Α) και στην Ελλάδα (Β) (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 33)

Βέβαια, δεν είναι τυχαίο ότι έχουν καθοριστεί πολλές φυσικές διαδρομές και σημεία αναψυχής που διέρχονται από μοναδικά σημεία φυσικής ομορφιάς, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, μοναστήρια και παλιές εκκλησίες, ιστορικούς τόπους – τοποθεσίες, σπήλαια, φαράγγια, παλιούς νερόμυλους, γέφυρες, εντυπωσιακά βράχια, κρήνες, πηγάδια, κ.λπ. Τα σημεία φυσικού κάλλους όπως οι

πηγές, τα φαράγγια, τα σπήλαια με σταλακτίτες και σταλαγμίτες, οι βράχοι και τα δασικά σημεία συνδυάζονται αρμονικά με τους αγρούς τις φυτείες και καλλιέργειες,

Ολόκληρη η περιοχή Τεμένους είναι κατάλληλη για περιήγηση με ορεινό ποδήλατο, ενώ στις απότομες πλαγιές της Ρόκας έχουν ανοιχτεί αναρριχητικές διαδρομές μέτριας δυσκολίας.

Χαρακτηριστικές διαδρομές είναι επίσης οι παρακάτω:

- στις Άνω Ασίτες (Καταφύγιο Ορειβατικού Συλλόγου, Φαράγγι Αγίου Αντωνίου, κ.λπ.),
- στο Βενεράτο (φαράγγι, Άγιος Φανούριος, Μονή Παλιανής, κ.λπ.),
- στον Προφήτη Ηλία (καστροπολιτεία Τεμένους),
- στην Κνωσό (Κνωσανό φαράγγι, Αγία Ειρήνη) και άλλες.

Όμως τα οικοσυστήματα αυτά έχουν υποβαθμιστεί από την άναρχη οικοδομική δραστηριότητα, τη διάνοιξη δρόμων, τη βόσκηση τις εκχερσώσεις και τις επεκτάσεις των καλλιεργειών, την αστική και βιομηχανική ανάπτυξη. Έτσι υπάρχει αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου.

Επίσης η έλλειψη σχεδιασμού σε οικονομικό- φυσικό - χωροταξικό και πολεοδομικό επίπεδο σε συνδυασμό με την ύπαρξη στο χώρο μεγάλων έργων και δραστηριοτήτων όπως η ΔΕΗ, η ΒΙΠΕ, το αεροδρόμιο, τα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, οι αλυσίδες σουπερμάρκετ, οδήγησαν σε άναρχη ανάπτυξη της πόλης και αύξηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Αέριοι ρύποι, θερμική μόλυνση της θάλασσας, τοξικά απόβλητα, ηχορύπανση και κυκλοφοριακή επιβάρυνση, δυσκολεύουν τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων και την τουριστική ανάπτυξη και υποβαθμίζουν το τοπίο και το περιβάλλον.

Με λίγα λόγια, οι αλλαγές στις χρήσεις γης, η αλόγιστη χρήση φυσικών πόρων και η ανεξέλεγκτη και απρογραμματίστη διάθεση αστικών αποβλήτων έχουν τόσο περιβαλλοντικές όσο και οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 35).

2.1.5 ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Οι υπάρχουσες υποδομές εξυπηρέτησης των δικτύων του Δήμου Ηρακλείου αφορούν τα δίκτυα ύδρευσης -αποχέτευσης, την επεξεργασία υγρών αποβλήτων, τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, το ενεργειακό και τηλεπικοινωνιακό δίκτυο και τις συγκοινωνίες. Ο Δήμος Ηρακλείου έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια την ισχυρή ταυτότητα της «έξυπνης πόλης». Ειδικότερα, στηρίζει ποικίλες πρωτοβουλίες ενίσχυσης των υποδομών πληροφορικής και επικοινωνιών, όπως και την ανάπτυξη εφαρμογών για την εξυπηρέτηση του πολίτη και του επισκέπτη. Μάλιστα, βρίσκεται στη λίστα του Intelligent Community Forum, διεθνούς οργανισμού που εδρεύει στη Νέα Υόρκη, ως μια από τις 21 πιο έξυπνες πόλεις του κόσμου τα έτη 2012-2014 (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 147).

Όσον αφορά τις συγκοινωνίες που εξυπηρετούν τον κάτοικο και τον επισκέπτη, αυτές είναι οι εναέριες, οι θαλάσσιες και οι οδικές συγκοινωνίες. Οι εναέριες συγκοινωνίες πραγματοποιούνται μέσω του Διεθνή Αερολιμένα «Νίκος Καζαντζάκης», που βρίσκεται πέντε περίπου χιλιόμετρα ανατολικά της πόλης του Ηρακλείου, στη Δ.Ε. Νέας Αλικαρνασσού. Ο Δ.Α «Ν. Καζαντζάκης» αποτελεί το δεύτερο σε κίνηση αεροδρόμιο της χώρας μετά το Δ.Α.«Ελ. Βενιζέλος» και το πρώτο όσο αφορά τις έκτακτες πτήσεις τύπου charter. Κατά κανόνα, στον αερολιμένα καλύπτεται η επιβατική- τουριστική κίνηση διότι η εμπορευματική κίνηση εξυπηρετείται από το λιμάνι. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, παρατηρείται μία συνεχής αύξηση τόσο των πτήσεων όσο και των επιβατών. Η κίνηση εξωτερικού αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό (80%) της κίνησης του αερολιμένα, ενώ το σύνολο αυτής διακινείται κατά τους μήνες Απρίλιο - Οκτώβριο. Η επιβατική κίνηση του εξωτερικού διαχωρίζεται σε εκείνη των τακτικών και σε εκείνη των έκτακτων πτήσεων- charter. Κατά τους μήνες Απρίλιο -Οκτώβριο εξαντλείται η φέρουσα ικανότητα των υποδομών και ως εκ τούτου δεν γίνεται σωστά η εξυπηρέτηση όλων των πτήσεων λόγω της περιορισμένης χωρητικότητας. Πρόσφατα, εξαγγέλθηκε η κατασκευή νέου Δ.Α στο Καστέλι Πεδιάδος, στις εγκαταστάσεις του υφιστάμενου στρατιωτικού αεροδρομίου με στόχο τη συμπληρωματική λειτουργία ή την αντικατάσταση του Δ.Α «Ν. Καζαντζάκης».

Το Ηράκλειο συνδέεται με την υπόλοιπη ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα μέσω του μεγαλύτερου εμπορικού και επιβατικού λιμένα της Κρήτης, του Λιμένα

Ηρακλείου. Κάθε μέρα σε τακτική γραμμή προς το λιμάνι του Πειραιά αναχωρούν τουλάχιστον δύο πλοία, ενώ υπάρχει απευθείας τακτική ακτοπλοϊκή σύνδεση με πολλά λιμάνια του Αιγαίου και με το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Το επιβατικό λιμάνι του Ηρακλείου είναι το τρίτο σε διακίνηση επιβατών στην Ελλάδα και εξυπηρετεί ετησίως περίπου δύο εκατ. επιβάτες και πάνω από 300.000 οχήματα. Το λιμάνι διακρίνεται εκτός από επιβατικό, σε εμπορικό και αλιευτικό. Διαθέτει επιπλέον μαρίνα για τουριστικά σκάφη και μικρή ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη για την επισκευή, συντήρηση ή φύλαξη σκαφών βάρους κάτω των 100 τόνων. Ο στόλος των πλοίων περιλαμβάνει επιβατηγά, οχηματαγωγά, ανοικτού τύπου, κ.α. (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 148).

Τέλος, όσον αφορά τις οδικές συγκοινωνίες, στο Ηράκλειο υπάρχει ένα εκτεταμένο δίκτυο που σε γενικές γραμμές εξυπηρετεί τις ανάγκες κατοίκων και επισκεπτών. Οι χερσαίες συγκοινωνίες πραγματοποιούνται είτε με τα αστικά λεωφορεία (δηλ. τοπική συγκοινωνία), εντός των ορίων του Δήμων Ηρακλείου, Γαζίου και Αλικαρνασσού είτε με υπεραστικά λεωφορεία του ΚΤΕΛ Ηρακλείου-Λασιθίου Α.Ε, εντός των ορίων των Δήμων Γουβών, Χερσονήσου και Μαλίων.

2.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γενικά, ο πληθυσμός στην Περιφέρεια Κρήτης όπως και ο πληθυσμός όλης της χώρας παρουσιάζει αύξηση μεταξύ των απογραφών 1991, 2001 και 2011, ωστόσο ο ρυθμός μεταβολής είναι μειούμενος. Η αύξηση του πληθυσμού δείχνει τη δυναμική της Περιφέρειας παρά το κύμα μετανάστευσης των νέων στο εξωτερικό για αναζήτηση εργασίας. Σε αυτό συμβάλλουν τόσο η κοινωνική δομή των περιοχών της περιφέρειας όσο και οι ισχυροί κοινωνικοί και οικογενειακοί δεσμοί που επηρεάζουν την απόφαση για μετακίνηση ή μετανάστευση (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 131).

Επίσης, ο πληθυσμός της ΠΕ Ηρακλείου αυξήθηκε κατά 4,8% το 2011. Συγκεκριμένα, ανέρχεται σε 173.450 κατοίκους που αντιστοιχούν στο 57% του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου, στο 28% της Περιφέρειας Κρήτης και στο 1,60% της χώρας. Η αύξηση αυτή δεν είναι ανάλογη των άλλων μεγάλων αστικών κέντρων όπως οι Δήμοι Αθηναίων, Θεσσαλονίκης, Πειραιώς κτλ.

που παρουσιάζουν μείωση πληθυσμού. Μάλιστα, ο Δήμος Ηρακλείου συγκαταλέγεται ανάμεσα στους δέκα δήμους με τη μεγαλύτερη αύξηση πληθυσμού.

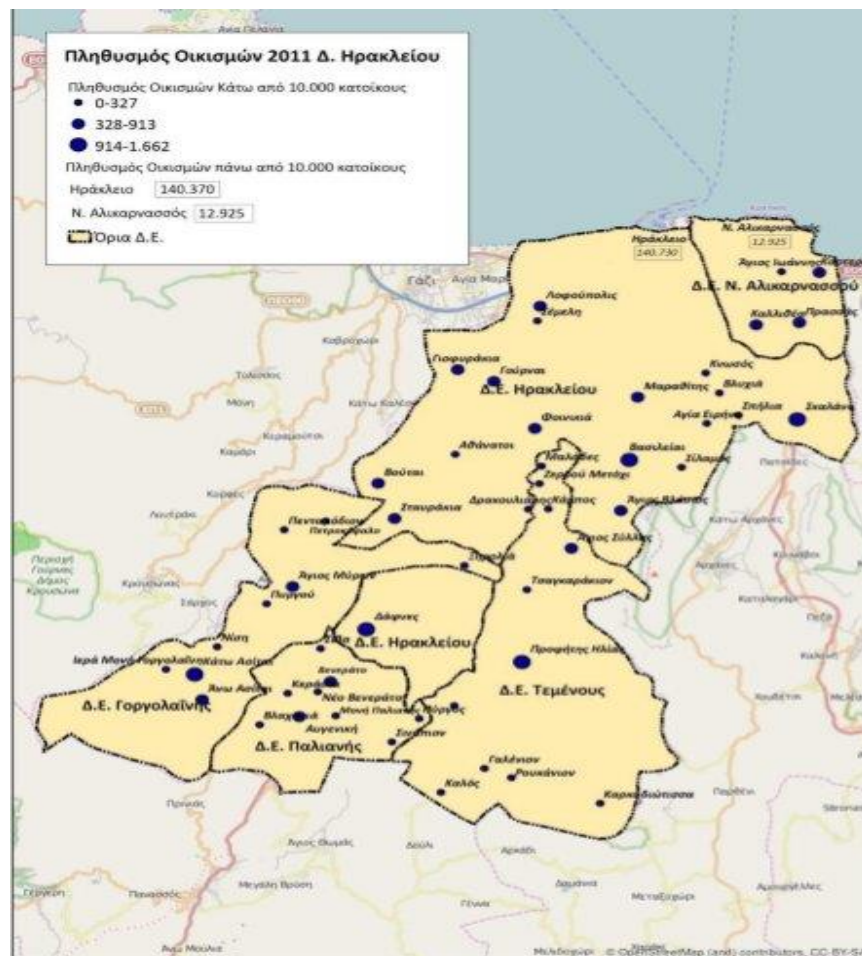
ΔΗΜΟΙ ΜΕ ΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΑΥΞΗΣΗ				
Περιφέρεια	Δήμος	Μόνιμος Πληθυσμός 2011	Μόνιμος Πληθυσμός 2001	Μεταβολή 2011-2001
Κρήτης	Δήμος Ηρακλείου	173.450	163.115	10.335
Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Παύλου Μελά	98.870	87.587	11.283
Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Θερμαϊκού	50.100	37.126	12.974
Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Ωραιοκαστρου	38.330	24.962	13.368
Θεσσαλίας	Δήμος Λαρισαίων	163.380	145.981	17.399
Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Θέρμης	53.070	34.436	18.634
Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Πυλαίας-Χορτιάτη	70.210	49.922	20.288
Αττικής	Δήμος Παλλήνης	54.390	33.611	20.779
Κεντρικής Μακεδονίας	Δήμος Κορδελιού-Ευόσμου	101.010	77.174	23.836
Αττικής	Δήμος Αχαρνών	107.500	82.555	24.945

Πίνακας 1 Δήμοι με τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή αύξηση(‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 132)

Η ευρύτερη περιοχή του Ηρακλείου φιλοξενεί πληθυσμό πολλαπλάσιο των μονίμων κατοίκων, οι οποίοι αναμένεται να αυξηθούν ακόμη περισσότερο, λόγω της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, της υψηλής ποιότητας των καταλυμάτων και της ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (συνεδριακός, αγροτουριστικός, γαστρονομικός, κ.α.). Ως εκ τούτου, προκύπτουν 3 διαφοροποιημένες ενότητες (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 132):

- η αστική περιοχή του Ηρακλείου (πληθυσμός > 100.000 κατοίκων)
- η οικιστική περιοχή της Νέας Αλικαρνασσού (πληθυσμός > 10.000 κατοίκων)

- οι οικισμοί των Δημοτικών Ενοτήτων Γοργολαϊνής, Παλιανής, Τεμένους, Νέας Αλικαρνασσού και Ηρακλείου (πληθυσμός < 10.000 κατοίκων).

*Εικόνα 13 Πληθυσμιακό μέγεθος των οικιστικών περιοχών του Δήμου Ηρακλείου
(‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 133)*

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, τον μόνιμο πληθυσμό του Δήμου Ηρακλείου αποτελούν 49,1% άνδρες και 51,9% γυναίκες, ποσοστά αντίστοιχα της χώρας 49,2% και 51,8%. Η δομή του πληθυσμού του Δήμου Ηρακλείου δεν έχει θετική εξέλιξη με την πάροδο του χρόνου με τον παιδικό πληθυσμό να μειώνεται και τον πληθυσμό των ατόμων της τρίτης ηλικίας να αυξάνεται. Συγκεκριμένα προκειμένου να συμπληρωθεί το δημογραφικό προφίλ υπολογίζονται τρεις δημογραφικοί δείκτες που είναι ο Δείκτης Γήρανσης, ο Δείκτης Νεανικότητας και ο Δείκτης Εξάρτησης (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 135):

- Ο Δείκτης Γήρανσης εκφράζει πόσο γερασμένος είναι ο πληθυσμός και κατά πόσο μια περιοχή αντιμετωπίζει πρόβλημα ανανέωσης του πληθυσμού της. Ο Δήμος Ηρακλείου δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα γήρανσης καθώς η τιμή του σχετικού δείκτη βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα (77,86%) συγκριτικά με το επίπεδο, της Περιφέρειας και της Χώρας.
- Ο Δείκτης Νεανικότητας δείχνει το ποσοστό των νέων ατόμων ηλικίας 0-14 ετών, στο συνολικό πληθυσμό. Η τιμή του δείκτη για το Δήμο χαρακτηρίζεται αρκετά ικανοποιητική (17,25%) και μάλιστα είναι ελαφρά υψηλότερη από εκείνη του συνόλου της Περιφέρειας και της Χώρας.
- Ο Δείκτης Εξάρτησης δηλώνει την επιβάρυνση που δέχεται ο ενεργός πληθυσμός (15-64 ετών) από το γεροντικό και το νεανικό πληθυσμό. Στο Δήμο Ηρακλείου η τιμή του δείκτη εξάρτησης ανέρχεται στο 44,25% και είναι χαμηλότερος από τον αντίστοιχο δείκτη σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης.

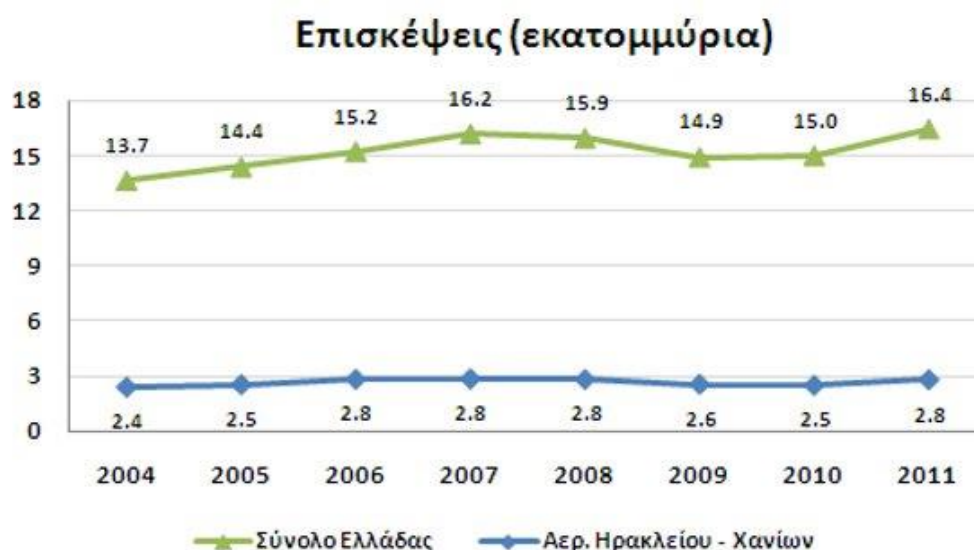
ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΟΤΗΤΑΣ
Σύνολο Χώρας	134,39	51,53	14,51
Περιφέρεια Κρήτης	105,91	52,20	16,66
ΠΕ Ηρακλείου	98,83	51,37	17,07
Δήμος Ηρακλείου	77,86	44,25	17,25
ΔΕ Ηρακλείου	77,68	43,61	17,09
ΔΕ Γοργολαϊνή	131,59	64,70	16,96
ΔΕ Ν. Αλικαρνασσού	57,56	42,36	18,89
ΔΕ Παλιανής	157,67	72,18	16,27
ΔΕ Τεμένους	95,06	54,14	18,01

Πίνακας 2 Δείκτες γήρανσης, εξάρτησης και νεανικότητας (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 135)

2.3 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Η ανάπτυξη του τουρισμού της Κρήτης ακολούθησε τις τάσεις ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού, ο οποίος ξεκίνησε τη δεκαετία του 1930, σαν οργανωμένος περιηγητικός τουρισμός, με αποκλειστικό σκοπό την επίσκεψη των σημαντικών αρχαιολογικών χώρων. Στη συνέχεια, τη δεκαετία του 1960, ο τουρισμός της Κρήτης εξελίσσεται όπως ο Ελληνικός και ο Μεσογειακός τουρισμός σε μαζικό και προσανατολισμένο τουρισμό. Ο στόχος στην περίπτωση αυτή ήταν οι καλοκαιρινές διακοπές των κατοίκων της Βόρειας Ευρώπης και έτσι τα βασικά σημεία ανάπτυξης του ήταν η διασκέδαση, η συντροφικότητα, η ανάπαυση και η αναζήτηση του ήλιου και της θάλασσας (Γεωργίου & Κελεμένη, 2012, 28). Ως εκ τούτου, το πρότυπο ανάπτυξης του τουρισμού στο Ηράκλειο ήταν:

- ✓ η εύκολη πρόσβαση στον τουριστικό προορισμό (πρωτίστως θαλάσσια και δευτερεύοντος εναέρια)
- ✓ η εύκολη πρόσβαση σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους όπως η Κνωσός,
- ✓ η ανάπτυξη φυσικών ή αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών.

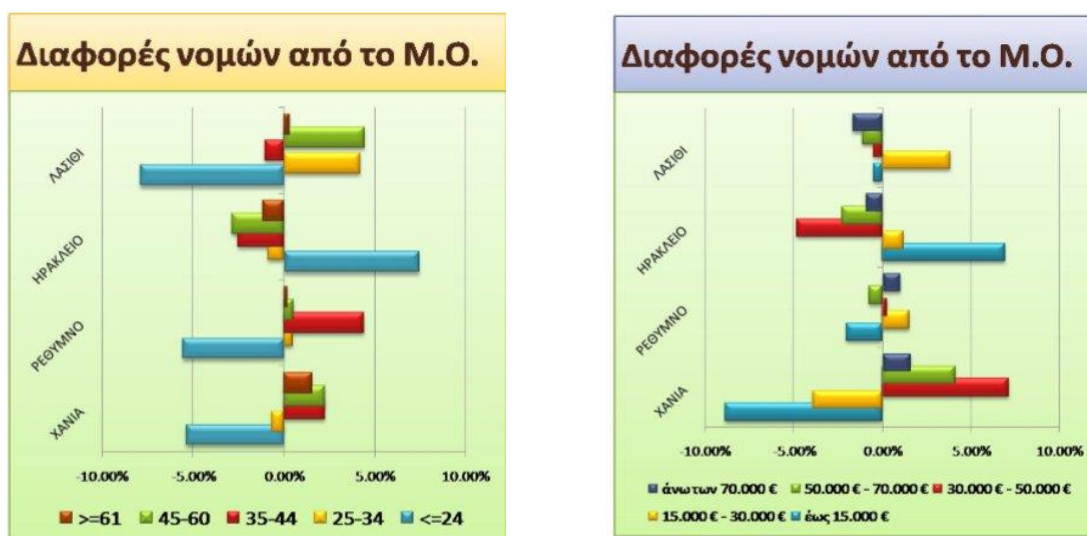

Εικόνα 14 Διαχρονικά στατιστικά επισκέψεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα και στην Κρήτη (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος μέσω La.Re.T.S.A. & Quantos)

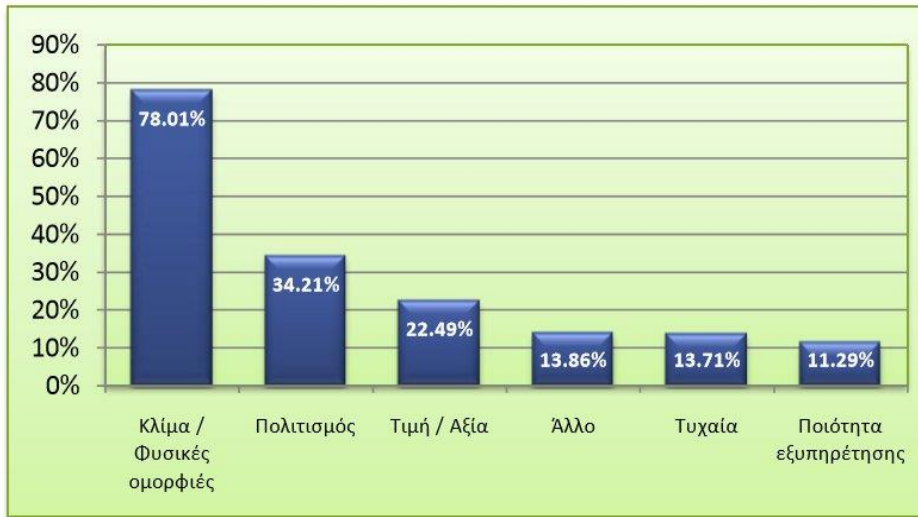
Η Περιφέρεια Κρήτης εμφάνισε τεράστια τουριστική ανάπτυξη, που συντελέστηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα σε σχέση με άλλες περιοχές της Ελλάδος. Οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν στην ανάπτυξη του τουρισμού στην Κρήτη είναι:

- Οι κλιματικές συνθήκες (Ενότητα 3.1)
- Οι αρχαιολογικοί χώροι -μνημεία. Στην Κρήτη υπάρχουν 24 αναγνωρισμένοι αρχαιολογικοί χώροι, 242 μνημεία διαφόρων ιστορικών εποχών και 88 χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί.
- Φυσικό κάλλος που συνδυάζει το βουνό και τη θάλασσα. Πολλές από τις παραλίες της Κρήτης έχουν διακριθεί με το βραβείο της «γαλάζιας σημαίας».
- Κρητική φιλοξενία -κρητική διατροφή. Η κρητική διατροφή έχει γίνει αντικείμενο μελέτης πολλών Ελλήνων και ξένων επιστημόνων (Νικάκη & Οικονόμου, 2011).

Η Κρήτη δεν προσελκύει ένα μόνο τύπο επισκέπτη αλλά υπάρχει μεγάλη ανομοιογένεια στο προφίλ των τουριστών ('Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη', 2007). Για παράδειγμα, στο Ηράκλειο το ποσοστό των νέων τουριστών είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τους άλλους νομούς ενώ στα Χανιά το ποσοστό των τουριστών με μεγάλα εισοδήματα είναι μεγαλύτερο. Οι κατανομές εισοδημάτων ανά νομό φαίνεται να επηρεάζεται από τη χώρα προέλευσης των επισκεπτών.

Εικόνα 15 Διαφορές νομών με ηλικιακά (Α) και εισοδηματικά (Β) κριτήρια ('Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη', 2007)

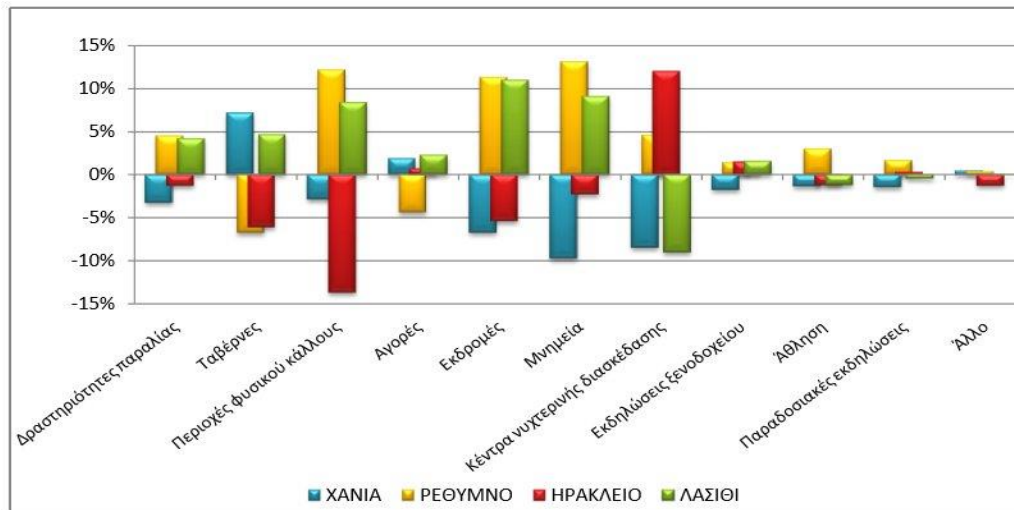

Εικόνα 16 Οι σημαντικότεροι λόγοι επιλογής της Κρήτης ως τουριστικό προορισμό (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).

Στο Ηράκλειο, οι πέντε δημοφιλέστερες εθνικότητες επισκεπτών είναι από το Ην. Βασίλειο (18,32%), τη Γερμανία (17,97%), την Ολλανδία (12,91%), τη Γαλλία (9,20%) και την Ιταλία (7,54%). Το κοινό σημείο όλων των επισκεπτών είναι πως ο λόγος προτίμησης της Κρήτης είναι το κλασσικό μοτίβο «ήλιος-θάλασσας».

Όσον αφορά το χρόνο διάρκειας της παραμονής τους στο Νομό Ηρακλείου, αυτός είναι κατά μέσο όρο 10, 12 ημέρες στη δεύτερη θέση μετά το Νομό Ρεθύμνου (11, 08 ημέρες). Οι δημοφιλέστερος τόπος επίσκεψης στο Ηράκλειο είναι η πόλη του Ηρακλείου (42,19%) και ακολουθεί η Κνωσός/Φαιστός (34,16%). Τέλος, όσον αφορά το σύνολο των δραστηριοτήτων, οι επισκέπτες του Ηρακλείου διασκεδάζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό στα διάφορα κέντρα διασκέδασης παρά σε περιοχές φυσικού κάλλους συγκριτικά με όσους επισκέπτονται τις άλλες περιοχές (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).

Εικόνα 17 Σύνολο δραστηριοτήτων ανά νομό

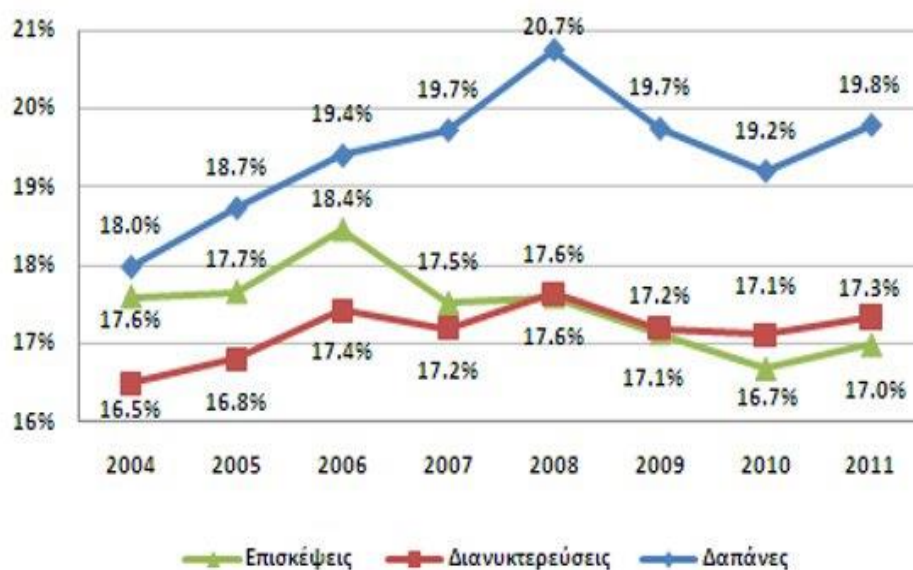
Πόλη Χανίων	36.18%	Χερσόνησος/ Μάλια	21.99%				
Πόλη Ηρακλείου	32.89%	Σπιναλόγκα	15.26%				
Πόλη Ρεθύμνου ³	30.33%	Ελαφονήσι	15.24%				
Κνωσός/ Φαιστός	28.23%	Βάι	11.43%				
Πόλη Αγ. Νικολάου	27.20%	Φαράγγι Σαμαριάς	10.58%				
ΧΑΝΙΑ	ΡΕΘΥΜΝΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΛΑΣΙΘΙ				
Πόλη Χανίων	68.55%	Πόλη Ρεθύμνου	41.92%	Πόλη Ηρακλείου	42.19%	Πόλη Αγ. Νικολ.	53.68%
Ελαφονήσι	30.38%	Πόλη Χανίων	40.03%	Κνωσός/ Φαιστός	34.16%	Πόλη Ηρακλείου	39.72%
Πόλη Ρεθύμνου	27.45%	Πόλη Ηρακλείου	36.54%	Χερσόνησος/ Μάλια	33.33%	Βάι	32.98%
Άλλο ⁴	22.52%	Κνωσός/ Φαιστός	34.50%	Πόλη Αγ. Νικολάου	33.25%	Σπιναλόγκα	27.76%
Κνωσός/ Φαιστός	16.79%	Άλλο ⁵	27.66%	Πόλη Ρεθύμνου	30.64%	Κνωσός/ Φαιστός	26.99%
Φαράγγι Σαμαριάς	14.39%	Πόλη Αγ. Νικολάου	26.35%	Άλλο ⁶	21.05%	Χερσόνησος/ Μάλια	23.16%
Πόλη Ηρακλείου	13.99%	Χερσόνησος/ Μάλια	19.65%	Πόλη Χανίων	20.05%	Πόλη Ρεθύμνου	21.17%
Φαλάσαρνα	12.59%	Ελαφονήσι	17.76%	Σπιναλόγκα	20.01%	νήσος Χρυσή	19.17%
Μουσεία Χανίων	8.33%	Σπιναλόγκα	13.39%	Βάι	11.85%	Άλλο ⁷	15.80%
Πόλη Αγ. Νικολάου	6.80%	Φαράγγι Σαμαριάς	12.08%	Μουσεία Ηρακλείου	11.33%	Πόλη Χανίων	14.57%

Πίνακας 3 Δημοφιλέστεροι τόποι επίσκεψης στο σύνολο της (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).

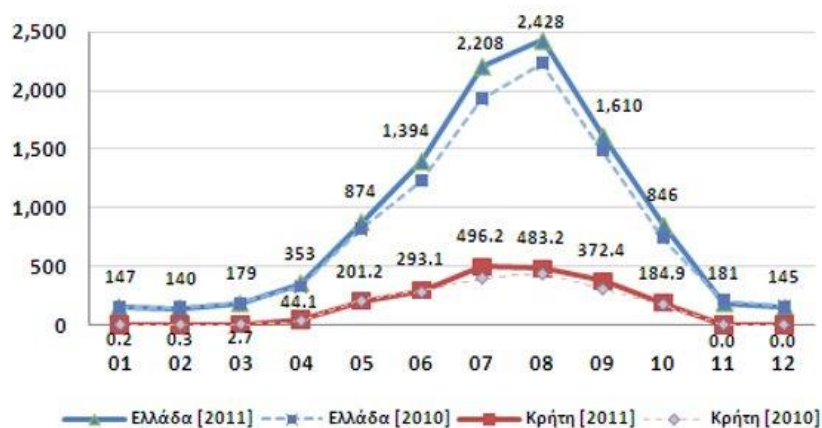
2.4 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σύμφωνα με μία έρευνα από την Τράπεζα της Ελλάδος, μεταξύ της χρ. περιόδου 2004-2011, το 19%- 20% των τουριστικών δαπανών που πραγματοποιήθηκαν από αλλοδαπούς τουρίστες στην Ελλάδα, αφορούσε την Κρήτη.

Μάλιστα, οι επισκέπτες που επισκέφτηκαν την Κρήτη κατά τους μήνες Ιούλιο-Αύγουστο του 2011 ξόδεψαν σχεδόν 1 δις ευρώ. Αυτό δείχνει το μέγεθος της συμβολής του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

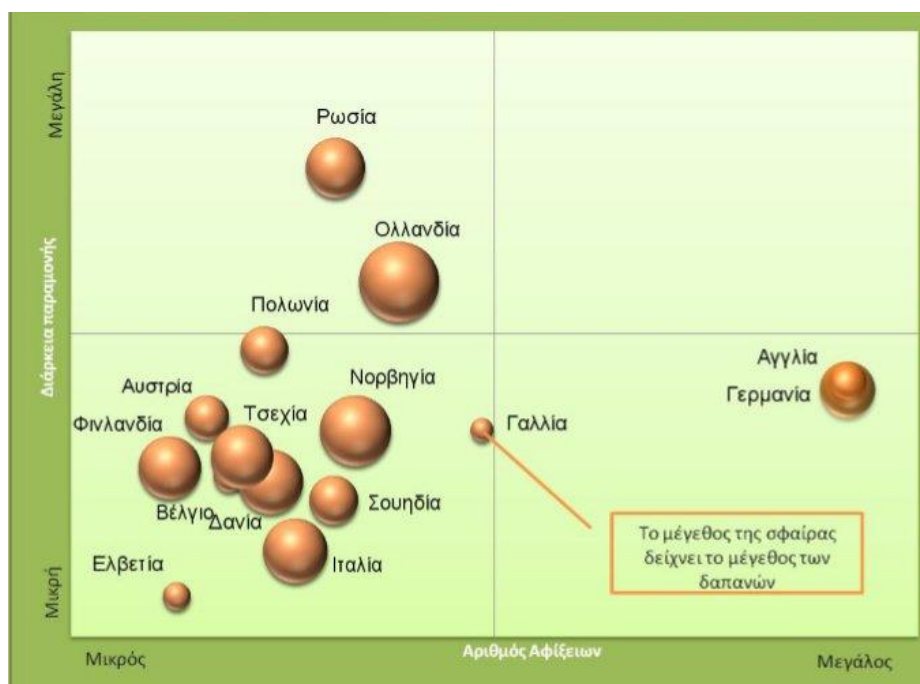

Εικόνα 20 Ποσοστά (%) Κρήτης επί του συνόλου της Ελλάδας (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος μέσω La.Re.T.S.A.& Quantos)

Εικόνα 21 Τουριστικές δαπάνες σε εκατ. € στην Ελλάδα και στην Κρήτη το 2010-11 (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος μέσω La.Re.T.S.A.& Quantos)

Οι κατά κεφαλήν δαπάνες βέβαια, επηρεάζονται από διάφορα δημογραφικά χαρακτηριστικά (εθνικότητα, ηλικία, επίπεδο μόρφωσης κλπ), τις ημέρες παραμονής και το μέγεθος της ομάδας. Για παράδειγμα οι Γερμανοί τουρίστες αν και έχουν ικανοποιητικό αριθμό αφίξεων και αρκετή διάρκεια παραμονής το ποσό που δαπανούν παρουσιάζει περιθώρια βελτίωσης (‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).

Εικόνα 22 Γράφημα αναπαράστασης της σχέσης μεταξύ της διάρκειας παραμονής και του αριθμού αφίξεων με την εθνικότητα και την κατά κεφαλή δαπάνη των τουριστών(‘Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη’, 2007).

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει μοχλό περιφερειακής ανάπτυξης. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η αποκεντρωμένη δομή του τουρισμού είναι ιδιαίτερα έντονη λόγω της γεωγραφικής κατανομής των πολιτιστικών και των φυσικών της στοιχείων σε ολόκληρο τον εθνικό χώρο. Ως εκ τούτου, η τουριστική της δομή αποτελεί μία κατεξοχήν οικονομική δραστηριότητα που συνδέεται πρωτίστως με την περιφερειακή ανάπτυξη. Ο τριτογενής τομέας στο Δήμο Ηρακλείου κατέχει την πρώτη θέση στην οικονομία (80%). Συγκεκριμένα, τα υψηλά ποσοστά οφείλονται στους κλάδους των εστιατορίων – ξενοδοχείων και του λιανικού εμπορίου (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 220).

Μεταξύ των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού περιλαμβάνεται και η συμβολή του στην απασχόληση. Ο τουρισμός βοηθά στην συγκράτηση του ενεργού πληθυσμού στην περιφέρεια με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε ένα εύρος επαγγελματιών που περιλαμβάνουν τόσο τις τουριστικές μονάδες, όσο και άλλες παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες που απαιτούνται για τη λειτουργία του τουριστικού κυκλώματος. Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται είναι ότι απορροφούνται σε σημαντικό ποσοστό από γυναίκες, νέους, οικονομικούς μετανάστες, καθώς και μη ειδικευόμενα άτομα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στον υψηλό βαθμό εποχικότητας και στις ευέλικτες συνθήκες εργασίας (Γεωργίου & Κελεμένη, 2012, 33).

Ιδιαίτερη οικονομική αξία επιφέρουν οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού. Αυτές περιγράφουν τις επιδράσεις του τουρισμού στο σύνολο των επαγγελματιών κάδων ενός τόπου. Αν η αρχική τουριστική δαπάνη είναι το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί ο επισκέπτης για την αγορά τουριστικών υπηρεσιών, έχει παρατηρηθεί ότι τα χρήματα αυτά περνούν στη συνέχεια από πολλά χέρια (πχ) καταλήγουν σε έναν αγρότη. Τέλος, ο τουρισμός επιφέρει συνέπειες στην ανάπτυξη του τοπικού δικτύου μεταφορών για τη διακίνηση όχι μόνο των τουριστών αλλά και των αγαθών τουριστικής κατανάλωσης, αλλά και στην αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας με επιπτώσεις σε μια σειρά από επαγγελματικούς κλάδους (Γεωργίου & Κελεμένη, 2012, 34)..

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει μοχλό περιφερειακής ανάπτυξης. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η αποκεντρωμένη δομή του τουρισμού είναι ιδιαίτερα έντονη λόγω της γεωγραφικής κατανομής των πολιτιστικών και των φυσικών της στοιχείων σε ολόκληρο τον εθνικό χώρο. Ως εκ τούτου, η τουριστική της δομή αποτελεί μια κατεξοχήν οικονομική δραστηριότητα που συνδέεται πρωτίστως με την περιφερειακή ανάπτυξη. Ο τριτογενής τομέας στο Δήμο Ηρακλείου κατέχει την πρώτη θέση στην οικονομία (80%). Συγκεκριμένα, τα υψηλά ποσοστά οφείλονται στους κλάδους των εστιατορίων – ξενοδοχείων και του λιανικού εμπορίου (‘Δήμος Ηρακλείου’, 2015, 220).

Μεταξύ των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού περιλαμβάνεται και η συμβολή του στην απασχόληση. Ο τουρισμός βοηθά στην συγκράτηση του ενεργού πληθυσμού στην περιφέρεια με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε ένα εύρος επαγγελματιών που περιλαμβάνουν τόσο τις τουριστικές μονάδες, όσο και άλλες παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες που απαιτούνται για τη λειτουργία του τουριστικού κυκλώματος. Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται είναι ότι απορροφούνται σε σημαντικό ποσοστό από γυναίκες, νέους, οικονομικούς μετανάστες, καθώς και μη ειδικευόμενα άτομα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στον υψηλό βαθμό εποχικότητας και στις ευέλικτες συνθήκες εργασίας (Γεωργίου & Κελεμένη, 2012, 33).

Ιδιαίτερη οικονομική αξία επιφέρουν οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού. Αυτές περιγράφουν τις επιδράσεις του τουρισμού στο σύνολο των επαγγελματιών κάδων ενός τόπου. Αν η αρχική τουριστική δαπάνη είναι το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί ο επισκέπτης για την αγορά τουριστικών υπηρεσιών, έχει παρατηρηθεί ότι τα χρήματα αυτά περνούν στη συνέχεια από πολλά χέρια (πχ) καταλήγουν σε έναν αγρότη. Τέλος, ο τουρισμός επιφέρει συνέπειες στην ανάπτυξη του τοπικού δικτύου μεταφορών για τη διακίνηση όχι μόνο των τουριστών αλλά και των αγαθών τουριστικής κατανάλωσης, αλλά και στην αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας με επιπτώσεις σε μία σειρά από επαγγελματικούς κλάδους (Γεωργίου & Κελεμένη, 2012, 34).

2.5 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΚΡΙΣΗ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο τουρισμός άρχισε να μειώνεται στο τέλος του 2008 σε διεθνές επίπεδο και ακολούθησε ως ένας από τους τελευταίους τομείς που δέχθηκε τις επιδράσεις της παγκόσμιας ύφεσης. Η τάση αυτή αποτυπώθηκε πρωτίστως με τη μείωση των τουριστικών αφίξεων, εν συνεχεία με τη μείωση των διανυκτερεύσεων και φυσικά με τη μείωση των τουριστικών κατά κεφαλήν δαπανών στις τουριστικές περιφέρειες της Ελλάδας. Παρ' όλα αυτά η

επίδραση της κρίσης στην τουριστική βιομηχανία δεν γίνεται με τον ίδιο τρόπο και τη ίδια ένταση σε όλες τις περιοχές (Θεοδώρου, 2015, 43).

Για να εξεταστεί η διαφορετική επίδραση της κρίσης στις διάφορες νησιωτικές περιφέρειες πραγματοποιήθηκε μία έρευνα που εξέταζε τρεις δείκτες: τις αφίξεις, τις διανυκτερεύσεις και τον αριθμό καταλυμάτων (Καρουλιά et al., 2013.). Σύμφωνα με αυτή, οι τυχόν ανισότητες που προϋπήρχαν μεταξύ των περιφερειών αυξήθηκαν σημαντικά την περίοδο της κρίσης, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως σε περιόδους κρίσης οι ανισότητες αυξάνονται, ενώ σε περιόδους ανάπτυξης αντίθετα μειώνονται. Αυτό το συμπέρασμα εξηγείται και από το γεγονός ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν κάθε νησιωτική περιφέρεια είναι διαφορετικοί. Για παράδειγμα, η γεωγραφική θέση μπορεί να οδηγεί σε διαφορετικά πλεονεκτήματα για κάθε μία από αυτές, π.χ. εγγύτητα σε χώρες του εξωτερικού, καλές κλιματολογικές συνθήκες κ.α.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη διέλευση από την κρίση είναι η κατευθυνόμενη προσπάθεια ανάπτυξης των τουριστικών υποδομών από μέρους της κάθε περιφέρειας. Αυτό μεταφράζεται για παράδειγμα με την ανάγκη της ύπαρξης ενός ανεπτυγμένου δικτύου μεταφορών κι επικοινωνίας που οδηγεί σε χαμηλό κόστος μετακίνησης και ως εκ τούτου σε ευνοϊκότερη επιλογή του τουριστικού προορισμού έναντι ενός άλλου (Καρουλιά et al., 2013.). Με βάση την παραπάνω έρευνα διαπιστώθηκε ότι η Περιφέρεια της Κρήτης είναι ανθεκτική ως προς τους τρεις δείκτες που αφορούν τον τουρισμό. Έτσι, παρότι η κρίση έπληξε τον τουριστικό κλάδο, η Περιφέρεια της Κρήτης αναδιοργανώθηκε με διάφορους τρόπους και διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα.

Μέχρι σήμερα το σημαντικότερο τμήμα της τουριστικής αγοράς στην Περιφέρεια Κρήτης αποτελούσε ο μαζικός τουρισμός διακοπών. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση επέφερε αμφισβήτηση του μοντέλου αυτού. Από την μία πλευρά η αλλαγή των προτιμήσεων των τουριστών προς ενεργητικότερες διακοπές και από την άλλη η ανάγκη για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και αύξηση του αριθμού αφίξεων, συνέβαλλε στην αναζήτηση νέων εναλλακτικών και περισσότερο ήπιων μορφών τουρισμού (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2002, 24). Το νέο αυτό μοντέλο, το επονομαζόμενο σχέδιο Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης υιοθετήθηκε από την Περιφέρεια Κρήτης.

Η βάση του σχεδίου Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης είναι η εναρμόνιση των στρατηγικών στόχων τουριστικής ανάπτυξης με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και

περιορισμούς (οικολογικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς κ.λπ.) της Περιφέρειας. Στόχος είναι τόσο η βιωσιμότητα όσο και η συντήρηση του τουριστικού προϊόντος και των τουριστικών πόρων (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2002, 24)

Το κρητικό τουριστικό προϊόν, λοιπόν, με αφορμή τη διεθνή οικονομική κρίση στρέφεται προς την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Ποιοτική έρευνα τουρισμού για την Κρήτη, 2007). Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός κ.λπ.) συντελούν στην ανάπτυξη του νησιού χωρίς να λαμβάνουν εντατική μορφή.

Αξίζει να αναφερθούμε στον αγροτουρισμό, μία εναλλακτική μορφή τουρισμού γνωστή εδώ και αρκετά χρόνια που όμως παίρνει τεράστιες διαστάσεις στην Κρήτη. Ο αγροτουρισμός *«ως μια ειδική μορφή τουριστικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, προϋποθέτει καταρχήν την αναγκαιότητα προσδιορισμού του συγκεκριμένου καταναλωτικού προτύπου στον χώρο αυτό. Με τη σειρά του, ο προσδιορισμός του καταναλωτικού προτύπου απαιτεί την οριοθέτηση του όρου «αγροτουρισμός»* (Παπακωνσταντινίδης, 1992).

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία μεταστροφή του καταναλωτικού προτύπου διακοπών. Ο Ευρωπαίος έχοντας καλύψει τις βασικές του ανάγκες (τροφή, στέγαση, ένδυση κλπ) και ζώντας σε αστικό περιβάλλον δεν θέλει να είναι «αντικείμενο» του μαζικού τουρισμού. Αναζητά την πραγματική επικοινωνία, την επαφή με τη φύση και το συνδυασμό των διακοπών του με κάποια δραστηριότητα (αυτούσια απασχόληση σε μία γεωργική μονάδα, αθλητισμό κλπ), την επαφή με τοπικά προϊόντα κτλ. (Παπακωνσταντινίδης, 1992).

Συμπερασματικά, η οικονομική κρίση, πρέπει να ωθήσει την τουριστική πολιτική των δημόσιων αρχών και τις συμπεριφορές των ασχολούμενων με τον τουρισμό προς μια περισσότερο βιώσιμη αντιμετώπιση του τουριστικού προορισμού, προσδίδοντας πολιτιστική μοναδικότητα στο κρητικό προϊόν, προκειμένου να αναπτυχθεί ποιοτικός τουρισμός και να επιμηκυνθεί η τουριστική περίοδος.

3 Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ

3.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Στη παρούσα μελέτη επιλέγεται η ποσοτική προσέγγιση με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τουριστικό τομέα του Δήμου Ηρακλείου.

Οι κυριότερες μέθοδοι έρευνας είναι η ποιοτική και η ποσοτική. Η ποιοτική έρευνα είναι κυρίως διερευνητική έρευνα. Χρησιμοποιείται για την κατανόηση των υποκείμενων αιτιών, απόψεων και κινήτρων που σχετίζονται με ένα φαινόμενο. Παρέχει γνώσεις σχετικά με το πρόβλημα ή βοηθά στην ανάπτυξη ιδεών και υποθέσεων για την ποσοτική έρευνα. Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιείται επίσης για να αποκαλύψει τάσεις στη σκέψη και τις απόψεις, αναλύοντας βαθύτερα ένα φαινόμενο. Οι ποιοτικές μέθοδοι συλλογής δεδομένων ποικίλλουν με τη χρήση μη δομημένων ή ήμι-δομημένων τεχνικών. Μερικές κοινές μέθοδοι περιλαμβάνουν ομάδες εστίασης (ομαδικές συζητήσεις) και ατομικές συνεντεύξεις. Το μέγεθος του δείγματος είναι συνήθως μικρό (Herman, 2009).

Αντίθετα, η ποσοτική έρευνα χρησιμοποιείται για την ποσοτικοποίηση του προβλήματος μέσω της δημιουργίας ψηφιακών δεδομένων ή δεδομένων που μπορούν να μετατραπούν σε αξιοποιήσιμες στατιστικές. Χρησιμοποιείται για την ποσοτικοποίηση στάσεων, απόψεων, συμπεριφορών, και άλλων μεταβλητών με στόχο τη γενίκευση των αποτελεσμάτων σε ένα μεγαλύτερο δείγμα πληθυσμού. Η ποσοτική έρευνα χρησιμοποιεί μετρήσιμα στοιχεία για να αποκαλύψει πρότυπα στον τομέα της έρευνας. Οι ποσοτικές μέθοδοι συλλογής δεδομένων είναι πολύ πιο δομημένες από τις ποιοτικές μεθόδους συλλογής δεδομένων. Οι μέθοδοι συλλογής δεδομένων περιλαμβάνουν διάφορες μορφές ερευνών όπως ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, διαχρονικές μελέτες, δημοσκοπήσεις και συστηματικές παρατηρήσεις (Herman, 2009).

3.2 ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ

Καθώς ο στόχος της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση συγκεκριμένων σχέσεων και η εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων, σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τουριστικό τομέα του Δήμου Ηρακλείου, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην παρούσα εργασία είναι η ποσοτική έρευνα. Η έρευνα είναι πρωτογενής είναι καθώς βασίζεται στη συλλογή πρωτογενών δεδομένων, μέσω του επιλεγμένου πληθυσμού, και όχι σε δευτερογενή δεδομένα, δηλαδή δεδομένα που έχουν καταγράψει άλλες έρευνες. Η ποσοτική μέθοδος έρευνας δίνει τη δυνατότητα ανάλυσης των φαινομένων μέσα από αριθμητικά δεδομένα που αναλύονται με τη χρήση στατιστικών μεθόδων και ως εκ τούτου επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων που εξήχθησαν από το δείγμα στον ευρύτερο πληθυσμό. (Wyse, 2011).

3.3 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για τη συλλογή των δεδομένων αναπτύχθηκε ερωτηματολόγιο με ερωτήματα κλειστού τύπου. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τομέα του τουρισμού, τα εμπόδια για τη συνεχή ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Δήμο Ηρακλείου, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικού προορισμού και προτάσεις για ενίσχυση της οικονομίας μέσω ανάπτυξης διαφόρων τομέων τουρισμού. Το ερωτηματολόγιο το διανεμίσαμε σε έντυπη μορφή και συμπληρώθηκε από δημότες του δήμου Ηρακλείου.

3.4 ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το δείγμα αποτελείται από 65 άτομα, διοικητικούς της περιφέρειας Κρήτης και υπαλλήλους του ξενοδοχείου AQUILA ATLANTIS HOTEL, ένα από τα πιο παλιά ξενοδοχεία πόλεως του Ηρακλείου. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με επίσκεψη της ερευνήτριας τόσο στα τμήματα των δημοσίων υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της πρακτικής της άσκησης όσο και στο ξενοδοχείο εν όψει της θερινής της εργασίας, ώστε να προσεγγίσει κατ' ιδίαν τους επαγγελματίες τουρισμού, να επεξηγήσει το σκοπό της έρευνας και να αιτηθεί τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε έντυπη μορφή και συμπληρώθηκε από το δείγμα. Η ερευνήτρια σύλλεξε τα συμπληρωμένα

ερωτηματολόγια και κωδικοποίησε τις απαντήσεις με στόχο την περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων.

3.5 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Τα πρωτογενή δεδομένα κωδικοποιήθηκαν με αριθμούς και εισήχθησαν στο στατιστικό εργαλείο SPSS 20.0. Χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία περιγραφικής στατιστικής (συχνότητες και ποσοστά) για την πιο κατανοητή απεικόνιση των δεδομένων.

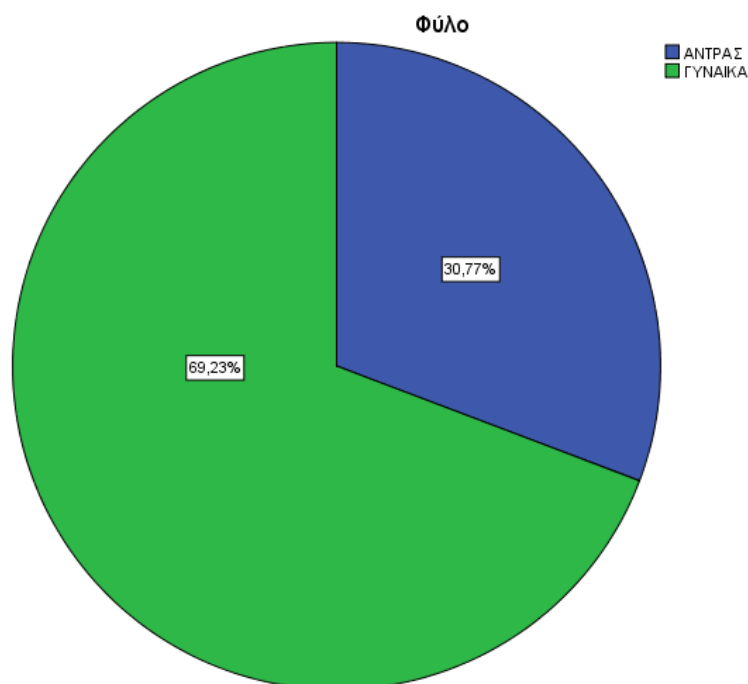
4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ

Σύμφωνα με τον Πίνακα 4, η πλειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 69,2% συνίσταται από γυναίκες, ενώ το υπόλοιπο 30,8% του δείγματος από άνδρες.

Πίνακας 4 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το φύλο

		Φύλο			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΝΤΡΑΣ	20	30,8	30,8	30,8
	ΓΥΝΑΙΚΑ	45	69,2	69,2	100,0
Total		65	100,0	100,0	

Διάγραμμα 1 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το φύλο

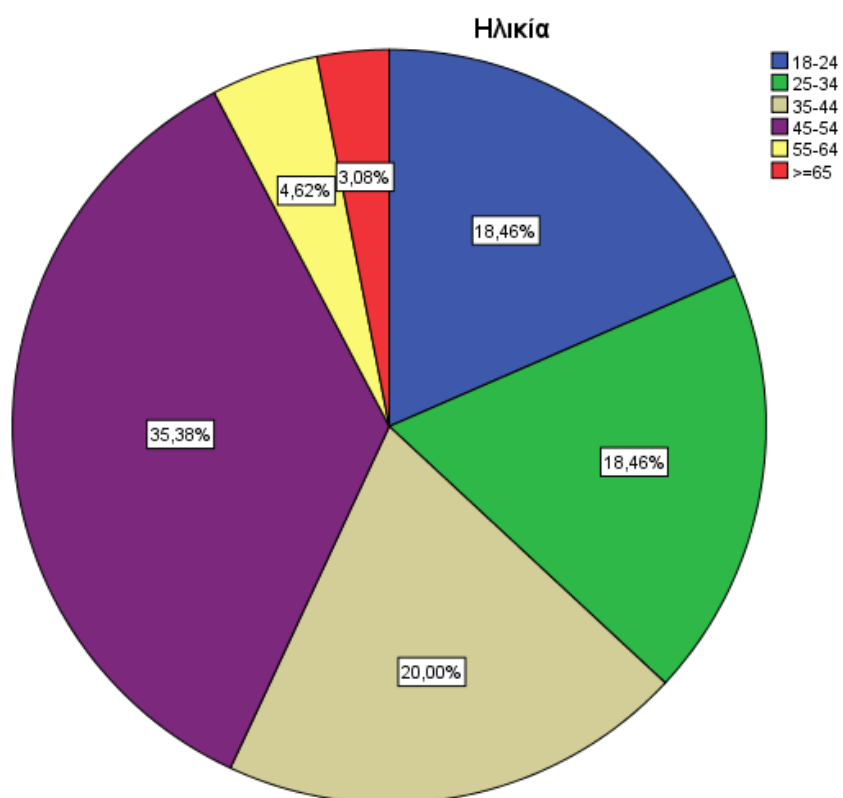

Σύμφωνα με τον Πίνακα 5, το 35,4% του δείγματος έχει ηλικία μεταξύ 45-54, το 20% είναι ηλικίας 35-44, ακολουθούν με το ίδιο ποσοστό 18,5% όσοι έχουν ηλικία 25-34, αλλά και 18-24. Επιπλέον, το 4,4% του δείγματος έχει ηλικία 56-64 και τέλος, το 3,1% του δείγματος έχει ηλικία από 65 και άνω.

Πίνακας 5 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την ηλικία

Ηλικία				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 18-24	12	18,5	18,5	18,5
25-34	12	18,5	18,5	36,9
35-44	13	20,0	20,0	56,9
45-54	23	35,4	35,4	92,3
55-64	3	4,6	4,6	96,9
>=65	2	3,1	3,1	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Διάγραμμα 2 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την ηλικία

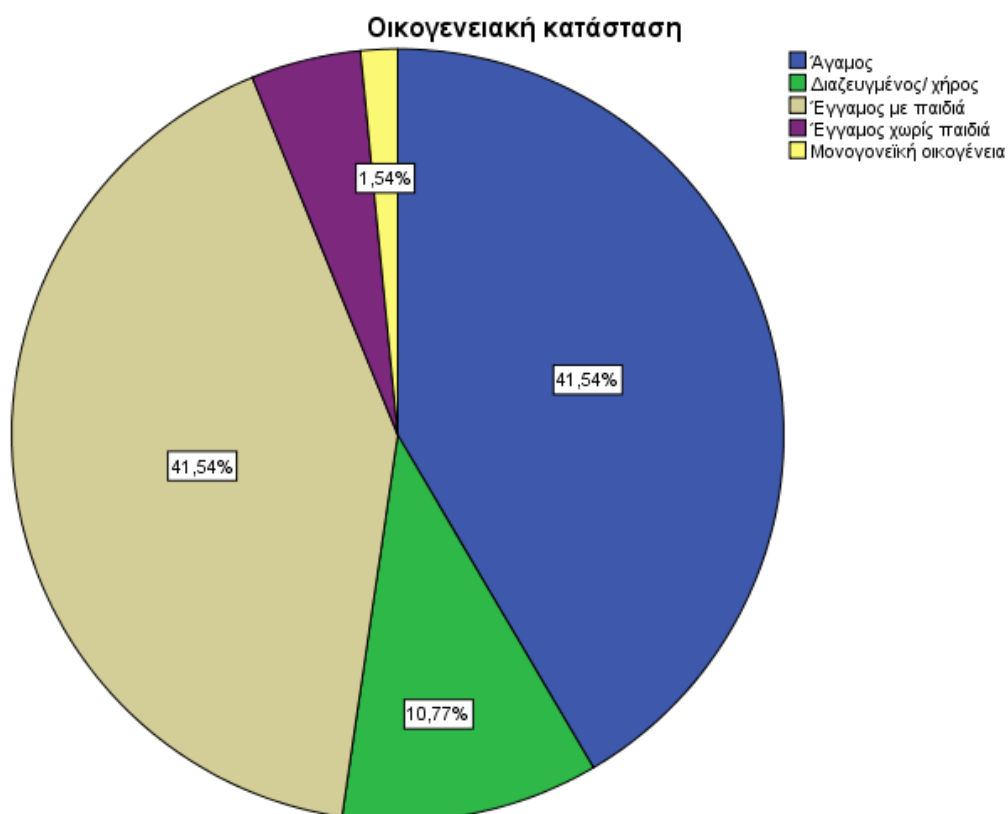
Από τον Πίνακα 6 διαφαίνεται πως το 41,5% του δείγματος δηλώνουν άγαμοι, το 41,5% επίσης, δηλώνουν έγγαμοι με παιδιά και το 10,8% δηλώνουν διαζευγμένοι/χήροι. Συνεχίζοντας, παρατηρούμε πως το 4,6% του δείγματος δηλώνουν έγγαμοι χωρίς παιδιά, ενώ το 1,5% αποτελεί μονογονεϊκή οικογένεια.

Πίνακας 6 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση

Οικογενειακή κατάσταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Άγαμος	27	41,5	41,5	41,5
Διαζευγμένος/ χήρος	7	10,8	10,8	52,3
Έγγαμος με παιδιά	27	41,5	41,5	93,8
Έγγαμος χωρίς παιδιά	3	4,6	4,6	98,5
Μονογονεϊκή οικογένεια	1	1,5	1,5	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Διάγραμμα 3 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση

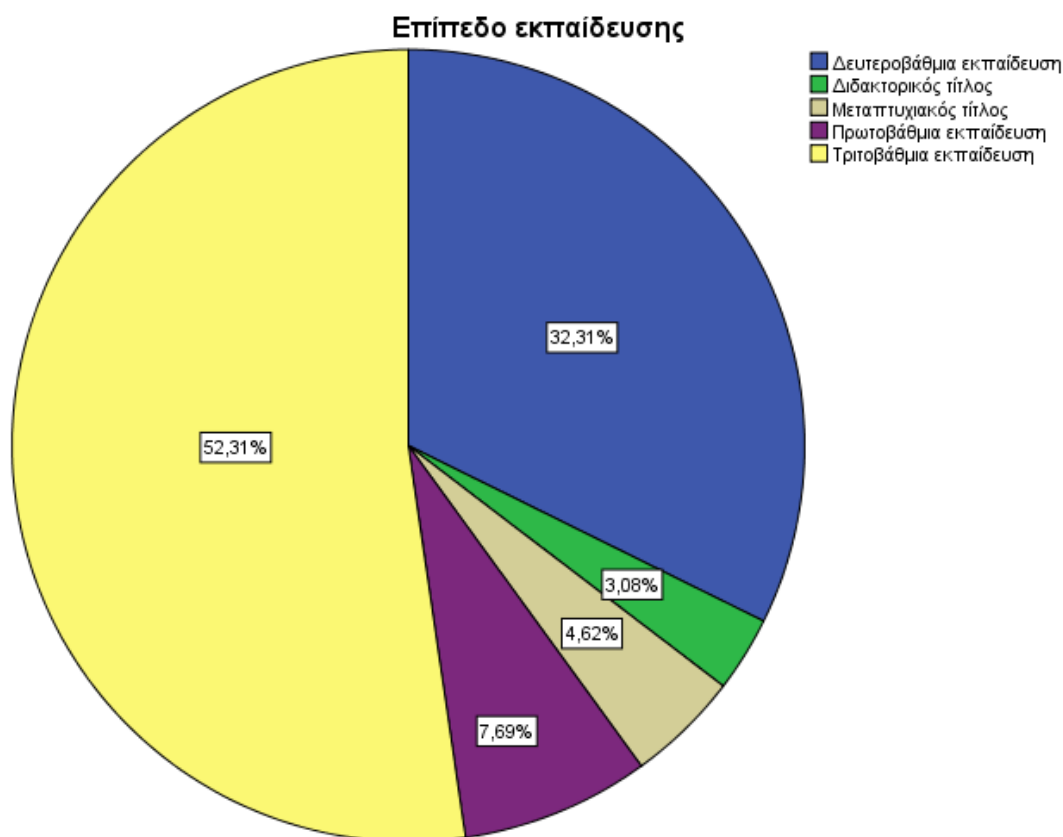

Στον Πίνακα 7 που ακολουθεί, παρατηρούμε πως το 52,3% του δείγματος είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 32,3% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το 7,7% του δείγματος δηλώνουν απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ακολούθως, παρατηρούμε πως το 4,6% του δείγματος κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο και το 3,1% κατέχουν διδακτορικό τίτλο.

Πίνακας 7 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης

Επίπεδο εκπαίδευσης				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	21	32,3	32,3	32,3
Διδακτορικός τίτλος	2	3,1	3,1	35,4
Μεταπτυχιακός τίτλος	3	4,6	4,6	40,0
Valid Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	5	7,7	7,7	47,7
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	34	52,3	52,3	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης

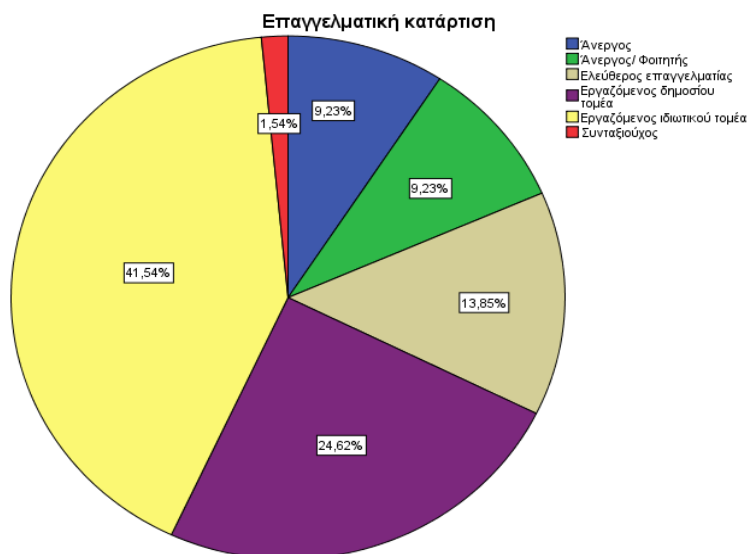

Στον Πίνακα 5 παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος αποτελείται από εργαζομένους του ιδιωτικού τομέα, με ποσοστό 41,5% και αμέσως μετά ακολουθεί με ποσοστό 24,6% του δείγματος, όσοι είναι εργαζόμενοι δημοσίου τομέα. Συνεχίζοντας, το 13,8% του δείγματος δηλώνουν ελεύθεροι επαγγελματίες και το 9,2% δηλώνουν άνεργοι καθώς υπάρχει και ένα άλλο ποσοστό 9,2% του δείγματος που δηλώνει άνεργοι/φοιτητές. Τέλος, το 1,5% του δείγματος δηλώνουν συνταξιούχοι.

Πίνακας 8 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση

Επαγγελματική κατάρτιση				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ανεργος	6	9,2	9,2	9,2
Ανεργος/ Φοιτητής	6	9,2	9,2	18,5
Ελεύθερος επαγγελματίας	9	13,8	13,8	32,3
Εργαζόμενος δημοσίου τομέα	16	24,6	24,6	56,9
Εργαζόμενος ιδιωτικού τομέα	27	41,5	41,5	98,5
Συνταξιούχος	1	1,5	1,5	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5 Κατανομή συχνοτήτων σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση

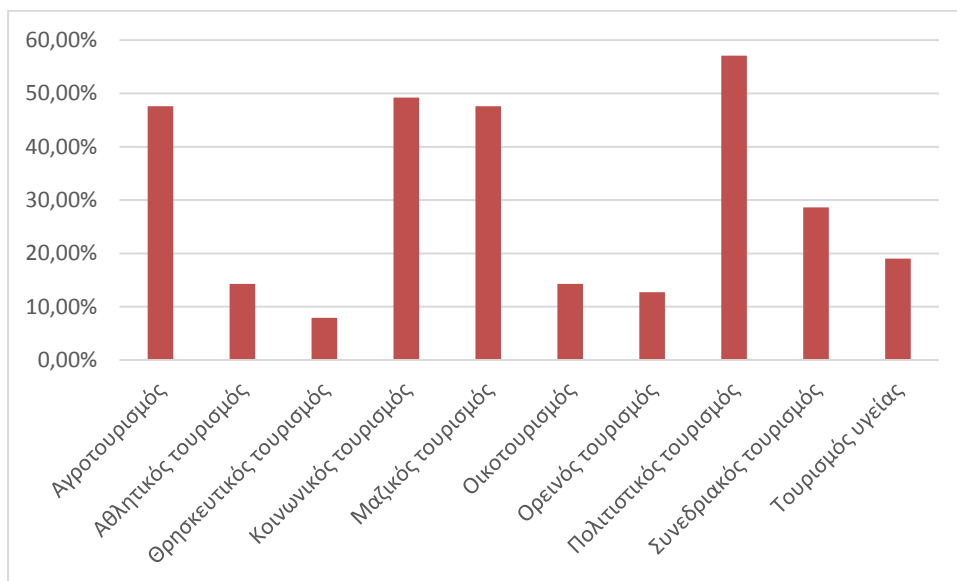

Στον Πίνακα 9 παρατηρούμε πως το 57,1% του δείγματος πιστεύει πως ο πολιτιστικός τουρισμός είναι η πιο σημαντική τουριστική δραστηριότητα για την οικονομία του Δήμου Ηρακλείου. Ακολουθεί με ποσοστό 49,2% του δείγματος η δήλωση για τον κοινωνικό τουρισμό. Το 47,6% του δείγματος δηλώνει πως ο αγροτουρισμός καθίσταται η πιο σημαντική δραστηριότητα για τον Δήμο Ηρακλείου και ένα άλλο ποσοστό της τάξεως 47,6% δηλώνει ως απάντηση τον μαζικό τουρισμό.

Πίνακας 9 Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι πιο σημαντικές τουριστικές δραστηριότητες για την οικονομία του Δήμου Ηρακλείου;

		Count	Column N %
Αγροτουρισμός	Ναι	30	47,6%
	Όχι	32	50,8%
Αθλητικός τουρισμός	Ναι	9	14,3%
	Όχι	54	85,7%
Θρησκευτικός τουρισμός	Ναι	5	7,9%
	Όχι	58	92,1%
Κοινωνικός τουρισμός	Ναι	31	49,2%
	Όχι	32	50,8%
Μαζικός τουρισμός	Ναι	30	47,6%
	Όχι	33	52,4%
Οικοτουρισμός	Ναι	9	14,3%
	Όχι	54	85,7%
Ορεινός τουρισμός	Ναι	8	12,7%
	Όχι	55	87,3%
Πολιτιστικός τουρισμός	Ναι	36	57,1%
	Όχι	27	42,9%
Συνεδριακός τουρισμός	Ναι	18	28,6%
	Όχι	45	71,4%
Τουρισμός υγείας	Ναι	12	19,0%
	Όχι	51	81,0%

Διάγραμμα 6 Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι πιο σημαντικές τουριστικές δραστηριότητες για την οικονομία του Δήμου Ηρακλείου;

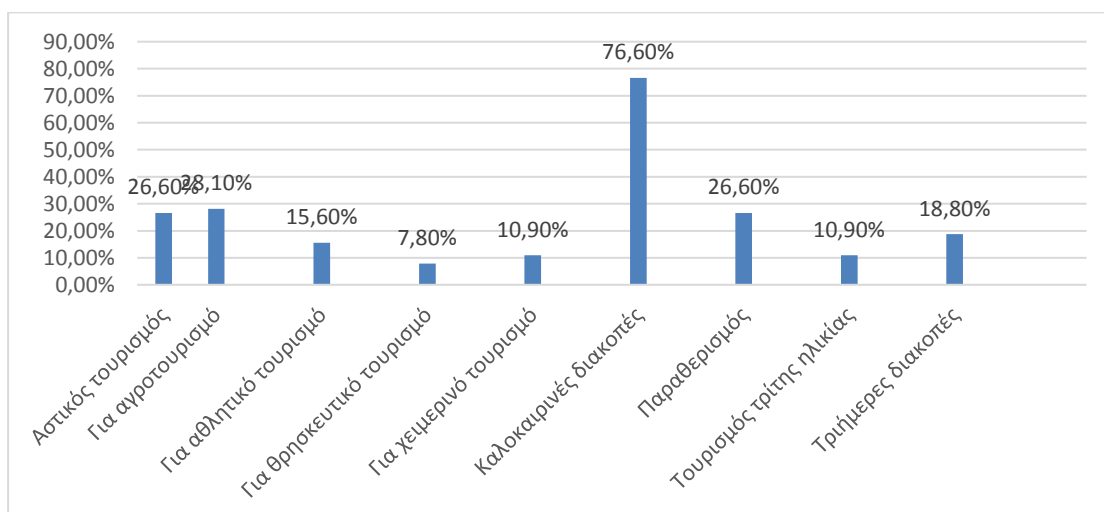
Στον Πίνακα 10 γίνεται κατανοητό πως η πλειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 76,6% δηλώνει πως οι καλοκαιρινές διακοπές είναι η κατηγορία στην οποία κατατάσσουν την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό. Ακολουθεί ο αγροτουρισμός με ποσοστό 28,1%, ο αστικός τουρισμός με ποσοστό 26,6% καθώς και ο παραθερισμός με ίδιο ποσοστό (26,6%). Τέλος, το 18,8% του δείγματος δηλώνει ως κατηγορία τις τριήμερες διακοπές.

Πίνακας 10 Ποιες ποια από τις παρακάτω κατηγορίες κατατάσσετε την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό;

		Count	Column N %
Αστικός τουρισμός	Ναι	17	26,6%
	Όχι	47	73,4%
Για αγροτουρισμό	Ναι	18	28,1%
	Όχι	46	71,9%
Για αθλητικό τουρισμό	Ναι	10	15,6%
	Όχι	54	84,4%
Για θρησκευτικό τουρισμό	Ναι	5	7,8%
	Όχι	59	92,2%

Για χειμερινό τουρισμό	Ναι	7	10,9%
	Όχι	57	89,1%
Καλοκαιρινές διακοπές	Ναι	49	76,6%
	Όχι	15	23,4%
Παραθερισμός	Ναι	17	26,6%
	Όχι	47	73,4%
Τουρισμός τρίτης ηλικίας	Ναι	7	10,9%
	Όχι	57	89,1%
Τριήμερες διακοπές	Ναι	12	18,8%
	Όχι	52	81,2%

Διάγραμμα 7 Ποιες από τις παρακάτω κατηγορίες κατατάσσετε την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό;

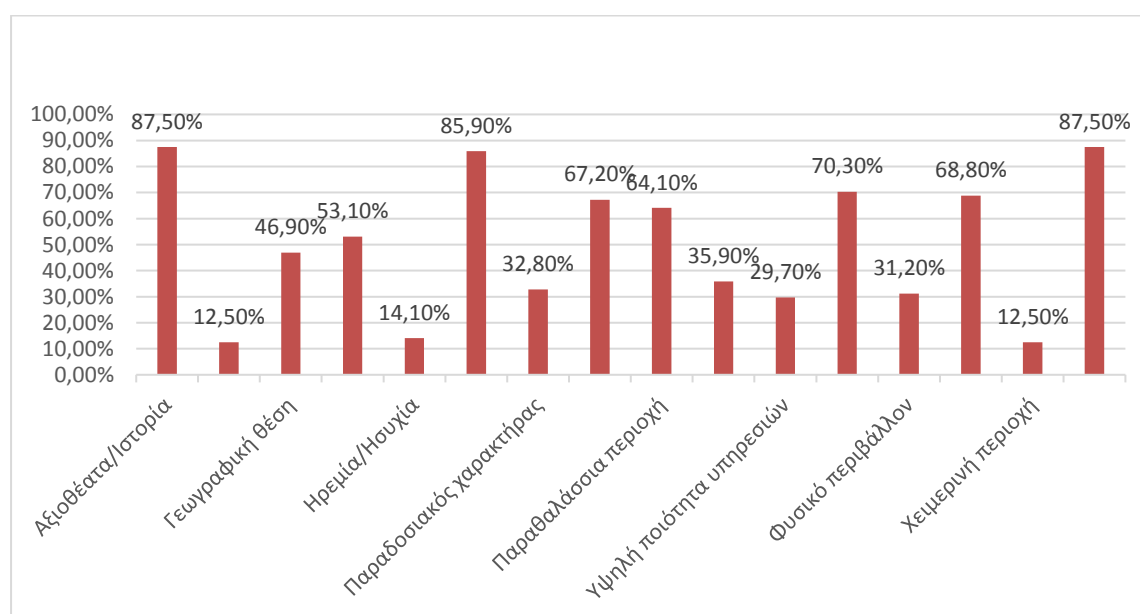

Στον Πίνακα 11 διαφαίνονται τα πλεονεκτήματα του Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό. Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερος μέρος του δείγματος με ποσοστό 87,5% δηλώνει ως πλεονέκτημα τα αξιοθέατα/Ιστορία. Ακολουθεί με 64,1% ως πλεονέκτημα το ότι αποτελεί παραθαλάσσια περιοχή. Το 46,9% του δείγματος δηλώνει πως πλεονέκτημα αποτελεί η γεωγραφική του θέση, ενώ το 31,2% δηλώνει το φυσικό περιβάλλον.

Πίνακας 11 Πλεονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό

		Count	Column N %
Αξιοθέατα/Ιστορία	Ναι	56	87,5%
	Όχι	8	12,5%
Γεωγραφική θέση	Ναι	30	46,9%
	Όχι	34	53,1%
Ηρεμία/Ησυχία	Ναι	9	14,1%
	Όχι	55	85,9%
Παραδοσιακός χαρακτήρας	Ναι	21	32,8%
	Όχι	43	67,2%
Παραθαλάσσια περιοχή	Ναι	41	64,1%
	Όχι	23	35,9%
Υψηλή ποιότητα υπηρεσιών	Ναι	19	29,7%
	Όχι	45	70,3%
Φυσικό περιβάλλον	Ναι	20	31,2%
	Όχι	44	68,8%
Χειμερινή περιοχή	Ναι	8	12,5%
	Όχι	56	87,5%

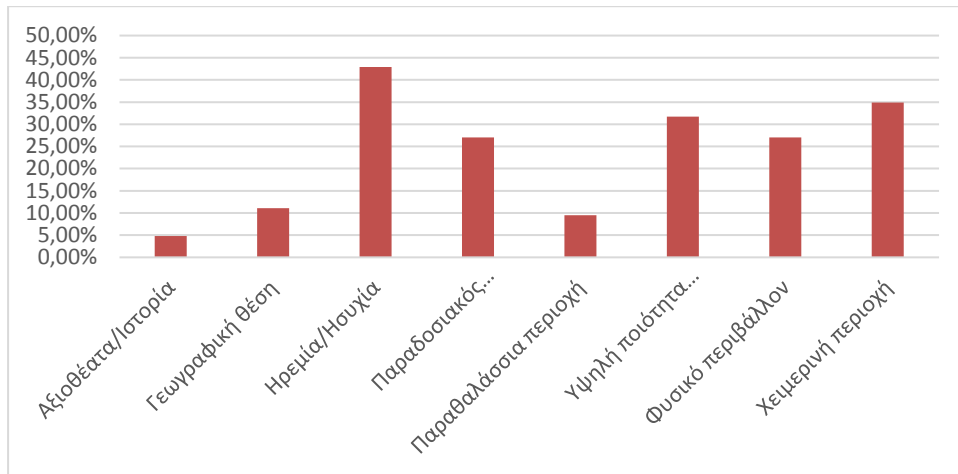
Διάγραμμα 8 Πλεονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό

Πίνακας 12 Μειονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό

		Count	Column N %
Αξιοθέατα/Ιστορία	Ναι	3	4,8%
	Όχι	60	95,2%
Γεωγραφική θέση	Ναι	7	11,1%
	Όχι	56	88,9%
Ηρεμία/Ησυχία	Ναι	27	42,9%
	Όχι	36	57,1%
Παραδοσιακός χαρακτήρας	Ναι	17	27,0%
	Όχι	46	73,0%
Παραθαλάσσια περιοχή	Ναι	6	9,5%
	Όχι	57	90,5%
Υψηλή ποιότητα υπηρεσιών	Ναι	20	31,7%
	Όχι	43	68,3%
Φυσικό περιβάλλον	Ναι	17	27,0%
	Όχι	46	73,0%
Χειμερινή περιοχή	Ναι	22	34,9%
	Όχι	41	65,1%

Διάγραμμα 9 Μειονεκτήματα Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό

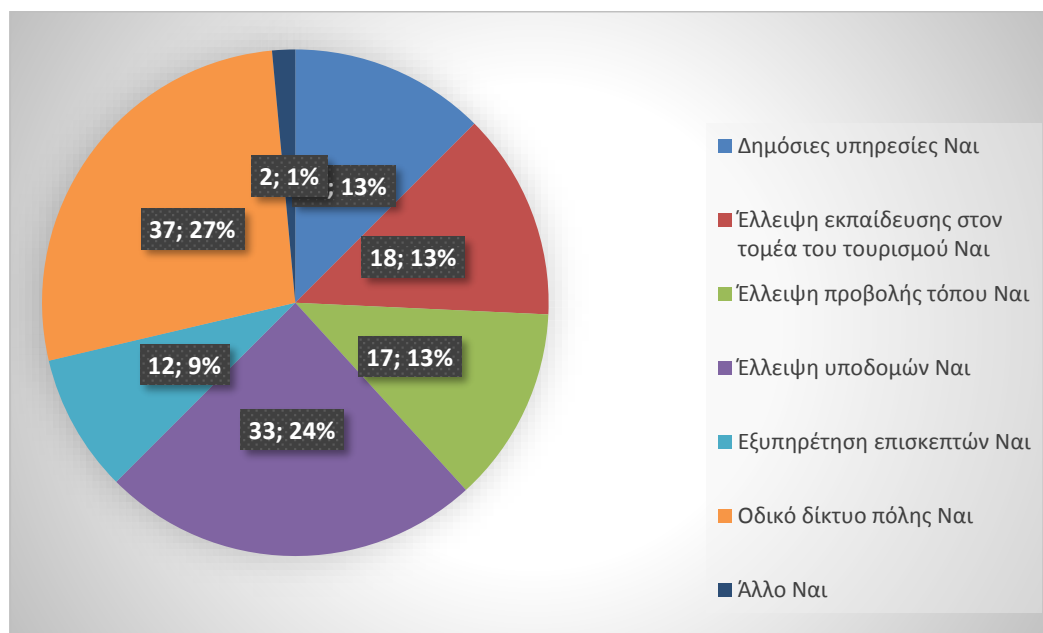
Στον Πίνακα 12, παρατηρούμε πως το 42% του δείγματος δηλώνει ως μειονέκτημα του Δήμου Ηρακλείου σχετικά με τον τουρισμό, την ηρεμία/ησυχία. Ακολουθεί με 34,9% ότι αποτελεί χειμερινή περιοχή, με 31,7% η υψηλή ποιότητα υπηρεσιών και τέλος με 27% ο παραδοσιακός χαρακτήρας.

Στον Πίνακα 13, γίνεται κατανοητό πως ως εμπόδια για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου δηλώνονται από την πλειοψηφία του δείγματος, με ποσοστό 56,9% το οδικό δίκτυο της πόλης και με 50,8% η έλλειψη υποδομών. Συνεχίζοντας, το 26,2% του δείγματος δηλώνει ως εμπόδια τις δημόσιες υπηρεσίες και ένα άλλο ίδιο ποσοστό 26,2% την έλλειψη προβολής τόπου.

Πίνακας 13 Εμπόδια για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου

		Count	Column N %
Δημόσιες υπηρεσίες	Ναι	17	26,2%
	Όχι	48	73,8%
Έλλειψη εκπαίδευσης στον τομέα του τουρισμού	Ναι	18	27,7%
	Όχι	47	72,3%
Έλλειψη προβολής τόπου	Ναι	17	26,2%
	Όχι	48	73,8%
Έλλειψη υποδομών	Ναι	33	50,8%
	Όχι	32	49,2%
Εξυπηρέτηση επισκεπτών	Ναι	12	18,5%
	Όχι	53	81,5%
Οδικό δίκτυο πόλης	Ναι	37	56,9%
	Όχι	28	43,1%
Άλλο	Ναι	2	3,1%
	Όχι	63	96,9%

Διάγραμμα 10 Εμπόδια για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου

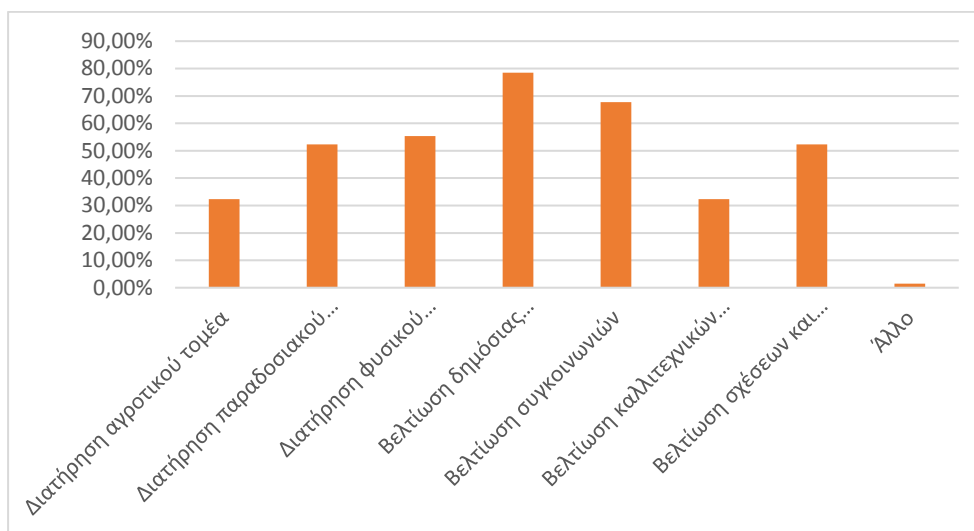
Στον Πίνακα 14, βλέπουμε πως το 78,5% δηλώνει τη βελτίωση δημόσιας καθαριότητας ως στόχο για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου. Ακολουθούν με 67,7% η βελτίωση συγκοινωνιών, με 55,4% η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, με 52,3% η διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα και τέλος ένα άλλο ίδιο ποσοστό 52,3% η βελτίωση σχέσεων και υποδομών για ΑΜΕΑ.

Στον Πίνακα 15, καθίσταται σαφές πως το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος με ποσοστό 76,9% δηλώνει ως σημαντικότερη αιτία της κρίσης τη σπατάλη των πόρων από το κράτος. Ακολουθούν με το 61,5% του δείγματος όσοι δηλώνουν τη φοροδιαφυγή και τέλος το 49,2% που δηλώνει την κακή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος.

Πίνακας 14 Στόχοι για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου

		Count	Column N %
Διατήρηση αγροτικού τομέα	Ναι	21	32,3%
	Όχι	44	67,7%
Διατήρηση παραδοσιακού χαρακτήρα	Ναι	34	52,3%
	Όχι	31	47,7%
Διατήρηση φυσικού περιβάλλοντος	Ναι	36	55,4%
	Όχι	29	44,6%
Βελτίωση δημόσιας καθαριότητας	Ναι	51	78,5%
	Όχι	14	21,5%
Βελτίωση συγκοινωνιών	Ναι	44	67,7%
	Όχι	21	32,3%
Βελτίωση καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων	Ναι	21	32,3%
	Όχι	44	67,7%
Βελτίωση σχέσεων και υποδομών για ΑΜΕΑ	Ναι	34	52,3%
	Όχι	31	47,7%
Άλλο	Ναι	1	1,5%
	Όχι	64	98,5%

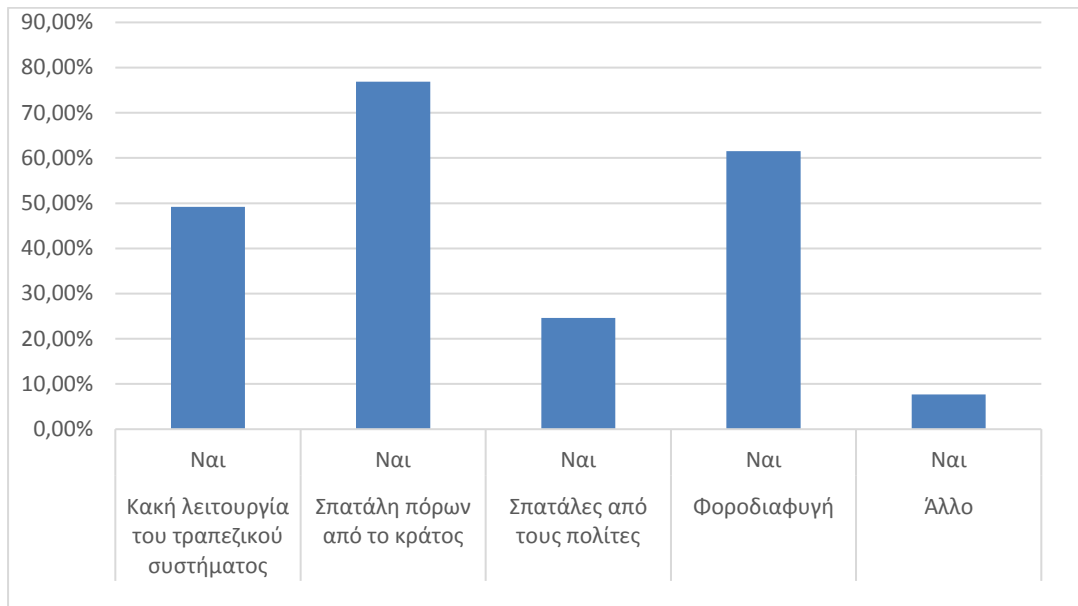
Διάγραμμα 11 Στόχοι για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου

Πίνακας 15 Αιτίες κρίσης

		Count	Column N %
Κακή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος	Ναι	32	49,2%
	Όχι	33	50,8%
Σπατάλη πόρων από το κράτος	Ναι	50	76,9%
	Όχι	15	23,1%
Σπατάλες από τους πολίτες	Ναι	16	24,6%
	Όχι	49	75,4%
Φοροδιαφυγή	Ναι	40	61,5%
	Όχι	25	38,5%
Άλλο	Ναι	5	7,7%
	Όχι	60	92,3%

Διάγραμμα 12 Αιτίες κρίσης

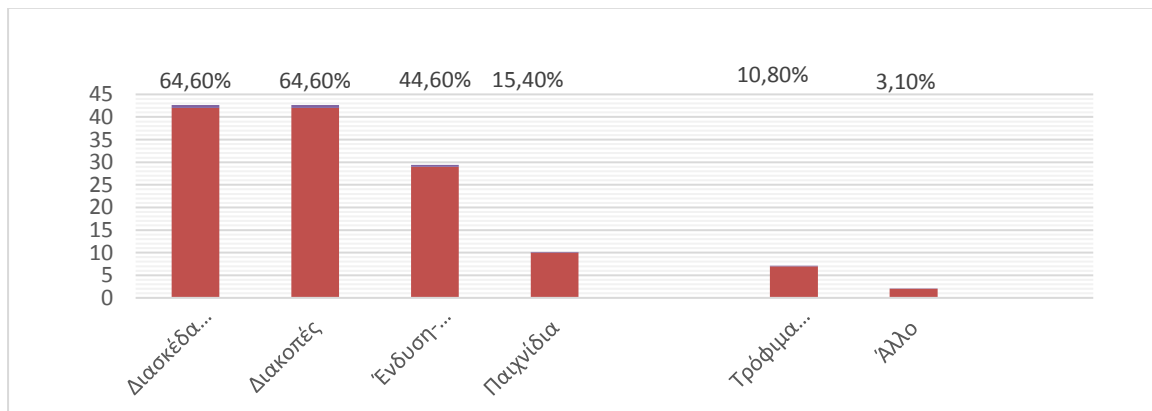
Στον Πίνακα 16, το 64,6% του δείγματος δηλώνει πως αναγκάζεται να πραγματοποιεί περικοπές λόγω της κρίσης στη διασκέδαση και ένα άλλο 64,6% δηλώνει τις διακοπές ως απότοκο στις περικοπές της κρίσης.

Τέλος, στον Πίνακα 17 παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος με ποσοστό 53,8% δηλώνει πως η κρίση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για τη βελτίωση και την αλλαγή του τρόπου ζωής.

Πίνακας 16 Περικοπές λόγω της κρίσης

		Count	Column N %
Διασκέδαση	Ναι	42	64,6%
	Όχι	23	35,4%
Διακοπές	Ναι	42	64,6%
	Όχι	23	35,4%
Ένδυση-Υπόδηση	Ναι	29	44,6%
	Όχι	36	55,4%
Παιχνίδια	Ναι	10	15,4%
	Όχι	55	84,6%
Τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης	Ναι	7	10,8%
	Όχι	58	89,2%
Άλλο	Ναι	2	3,1%
	Όχι	63	96,9%

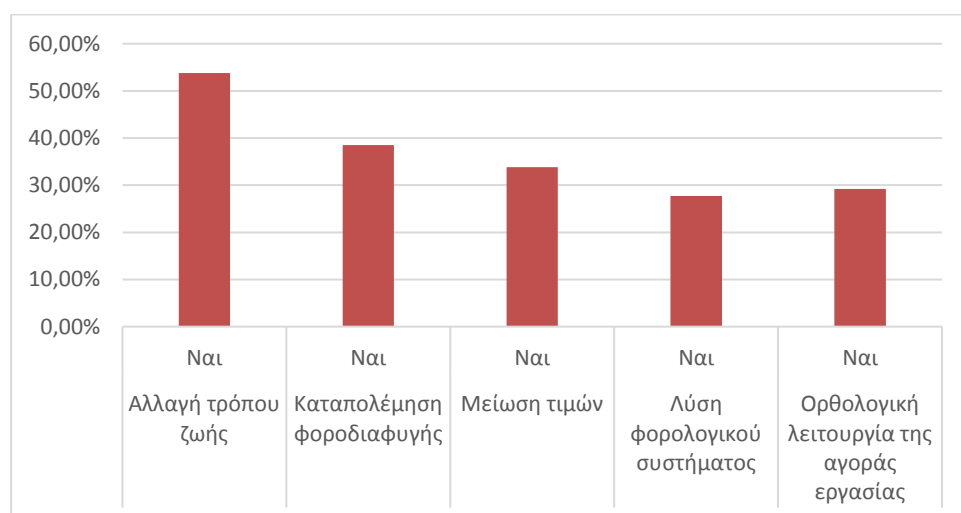
Διάγραμμα 13 Περικοπές λόγω της κρίσης

Πίνακας 17 Η κρίση ως ευκαιρία για βελτίωση σε κάποιους τομείς

		Count	Column N %
Αλλαγή τρόπου ζωής	Ναι	35	53,8%
	Όχι	30	46,2%
Καταπολέμηση φοροδιαφυγής	Ναι	25	38,5%
	Όχι	40	61,5%
Μείωση τιμών	Ναι	22	33,8%
	Όχι	43	66,2%
Λύση φορολογικού συστήματος	Ναι	18	27,7%
	Όχι	47	72,3%
Ορθολογική λειτουργία της αγοράς εργασίας	Ναι	19	29,2%
	Όχι	46	70,8%

Διάγραμμα 14 Η κρίση ως ευκαιρία για βελτίωση σε κάποιους τομείς

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των επιδράσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στον τουριστικό τομέα του Δήμου Ηρακλείου. Αναπτύχθηκε αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο το οποίο μοιράστηκε σε επαγγελματίες τουρισμού από το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Τα βασικά συμπεράσματα της ποσοτικής έρευνας είναι τα εξής:

- Σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τομέα του τουρισμού, η σημαντικότερη επίπτωση είναι οι περικοπές σε όποια δραστηριότητα σχετίζεται με τη διασκέδαση και τις διακοπές. Ως κύριες αιτίες της κρίσης αναγνωρίζονται η σπατάλη των πόρων από το κράτος και η φοροδιαφυγή. Όμως το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος δηλώνει πως η κρίση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για τη βελτίωση και την αλλαγή του τρόπου ζωής.
- Σχετικά με τα εμπόδια για τη συνεχή ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Δήμο Ηρακλείου αναγνωρίζεται το οδικό δίκτυο της πόλης και η έλλειψη υποδομών. Για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Ηρακλείου προτείνεται η βελτίωση της δημόσιας καθαριότητας, η βελτίωση των συγκοινωνιών, η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, η διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα και τέλος η βελτίωση σχέσεων και υποδομών για ΑΜΕΑ.
- Σχετικά με τα πλεονεκτήματα του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικού προορισμού αναδεικνύονται τα αξιοθέατα/Ιστορία, η παραθαλάσσια περιοχή, η γεωγραφική θέση και το φυσικό περιβάλλον.
- Σχετικά με τα μειονεκτήματα του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικού προορισμού, επισημαίνεται η έλλειψη ηρεμίας/ησυχίας, η ποιότητα των υπηρεσιών και η μη τήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα.

Ο προορισμός του Δήμου Ηρακλείου κατατάσσεται ως τοποθεσία για καλοκαιρινές διακοπές, γεγονός που υποδεικνύει ότι υπάρχει μεγάλη εποχικότητα, μειώνει το οικονομικό αλλά και κοινωνικό όφελος από τον τουρισμό. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί τη πιο σημαντική τουριστική δραστηριότητα για την ανάπτυξη της οικονομίας του Δήμου Ηρακλείου και ακολουθεί ο κοινωνικός τουρισμός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ashley C., De Brine P., Lehr A., and Wilde H., (2007) The Role of the Tourism Sector in Expanding Economic Opportunity, Economic Opportunity Series
- Ashley, Caroline. (2006). Participation by the Poor in Luang Prabang Tourism Economy: Current Earnings and Opportunities for Expansion. Overseas Development Institute (ODI) Working Paper 273.
- Cook, Roy A., Yale, Laura J., Marqua, Joseph J., (2001), Tourism – The Business of Travel, 2nd ed., Prentice Hall, p.6-8
- Dupeyras A. & MacCallum N.(2013) Indicators for Measuring Competitiveness in Tourism, OECD Tourism Papers 2013/02
- Education Bureau, (2013). Manual on Module I Introduction to Tourism (Fine-tuned version), Personal, Social and Humanities Education Section, The Government of the Hong Kong Special Administrative Region
- European Commission, (2013), Europe, the world's No 1 tourist destination – a new political framework for tourism in Europe." Eur-lex.europa.eu.
- Eurostat - European Commission,(2013), Unemployment Statistics. Statistics Explained RSS.
- Hunziger W. & Krapf K. (1942). “Grundriß der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre“, Zürich: Polygraphischer Verlag.
- ITB, (2016), ITB World travel trends report 2016/2017 IPK International on behalf of ITB Berlin – The World’s Leading Travel Trade Show
- Karatzoglou B. and Spilanis I. (2003). The integration of Activity-based management in the construction of a destination environmental scorecard. Department of Economics, University of Macedonia, Department of Environmental Studies, University of the Aegean
- La.Re.T.S.A.& Quantos S.A. – ΤτΕ (2012) Το προφίλ του Τουρισμού στη Κρήτη βάσει της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών / Διεύθυνση Στατιστικής
- Lejarraga, Izaskun and Peter Walkenhorst. (2006).Of Linkages and Leakages:How tourism can foster economic diversification.Draft World Bank

report. Mathieson A and Wall G. (1982) *Tourism: Economic Physical and Social Impacts* Longman House, USA

- Mitchell L. & Murphy P. (1991). *Geography and tourism*, *Annals of Tourism Research*, 18(1), pp. 6–20.
- Mitchell, Jonathan and Caroline Ashley. (2007), *Forthcoming. Pathways to Prosperity: How can tourism reduce poverty? A review of the pathways, evidence, and methods*. London: Overseas Development Institute.
- Mitchell, Jonathan and Jojob Faal. (2006). *The Gambian Tourist Value Chain and Prospects for Pro-Poor Tourism*. London: Overseas Development Institute. http://www.odi.org.uk/tourism/resources/longerpapers/0612_gambianavca.pdf (accessed October 9, 2017), Page 64.
- Sharpley, R. & Telfer D. J. (2002), *Tourism and Development: Concepts and Issues*. Clevedon: Channel View Publications. Print
- Slager C., (2013), *European tourism as a driving force for economic growth and job creation* European Commission 2014 – 2019
- Textbook Travel, 2016. *A brief history of travel and tourism*, <http://www.textbooktravel.com/history-of-travel-and-tourism/>
- The European Commission (2002) *Structure, Performance and Competitiveness of European Tourism and its Enterprises* <http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/studies/pwc/pwc.pdf>
- TourismLink, (2013), *The European Tourism Market, its structure and the role of ICTs*. TourismLink.eu.
- Trends, (2007), *The different types of tourists in tourism industry* Hotel & Resort Insider LLC http://www.hotelresortinsider.com/news_story.php?news_id=139465
- UNWTO (2007), *Market Intelligence and Promotion Department data provided by Diotallevi, Marina, Chief, Cultural, Social and Ethical Aspects of Tourism*, UNWTO.
- UNWTO-Tourism Highlights, (2008). *United Nations World Tourism Organization* World Tourism Organization, www.unwto.org
- World Travel & Tourism Council (WTTC), (2001) *Year 2001: TSA Research Tables – World Analysis* <http://www.wttc.org/measure/PDF/World.pdf>>
- Γκιουτζιούπας Γεώργιος, (2006), *Αθλητικός Τουρισμός*,
- Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, (2005), *Παυσανίας Ελλάδος Περιήγησις*
- Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, (1992), *Παυσανίας (Άπαντα) Τόμος Όγδοος*

- Βαρβαρέσος Σ., Σωτηριάδης Μ., (2002), Τουριστική Επιστημονική Επιθεώρηση, τεύχος Ν. 2. Κρήτη
- Γεωργίου Ι., & Κελεμένη Ε., (2012), Η συμβολή του τουρισμού στις Περιφέρειες Κρήτης και Πελοποννήσου. Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΑΤΕΙ Κρήτης.
- Γκίσας Α., & Ραϊλάκης Λ., (2013), Ο τουρισμός στην Κρήτη, Σχολή Διοίκησης Και Οικονομίας Τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Καβάλας
- Δήμος Ηρακλείου (2015), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Ηρακλείου 2015-2019 Α΄ Φάση Στρατηγικός Σχεδιασμός Β Έκδοση
- Θεοδώρου Χ., (2015), Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον ελληνικό τουρισμό, Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων & Επιχειρήσεων Φιλοξενίας, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών (2007), Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός <http://www.itep.gr/gr/>
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών (2009), Οι θέσεις του ΙΤΕΠ για την οικονομία και τον τουρισμό <http://www.itep.gr/gr/>
- Καρούλια, Στ., Γάκη, Ε. και Λαγός, Δ (2013), Η επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στον τουρισμό: μια συγκριτική μελέτη, Ελληνική Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR), 11ο Εθνικό Συνέδριο, 14.06-15.06, Πάτρα.
- Κυρμιζόγλου Π., (2012), Πως επηρεάζει η Διεθνής και Ελληνική Οικονομική κρίση το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα, Τμήμα Λογιστικής, ΤΕΙ Θεσσαλονίκης
- Νικάκη Μ., & Οικονόμου Α., (2011), Η πορεία του τουρισμού στην Κρήτη την τελευταία εικοσαετία. Οι προκλήσεις για το μέλλον. Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, ΑΤΕΙ Κρήτης.
- Παπακωνσταντινίδης, Λ., (1992) Αγροτουρισμός Σταθμός στο Δρόμο για την Τοπική Ανάπτυξη, Αγροτική Τράπεζα ΕΛΛΑΕ
- Ποιοτική Έρευνα Τουρισμού για την Κρήτη (2007), Πολυτεχνείο Κρήτης, Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής & Διοίκησης
- Λιναρδάτου Χαριτίνη Υπουργείο Εθνική Παιδείας & Θρησκευμάτων Ινστιτούτο διαρκούς εκπαίδευσης ενηλίκων (2008), Πολιτιστικός Τουρισμός. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού)
- Προστατευόμενες περιοχές της Κρήτης Natura 2000 <https://natura2000.crete.gov.gr>

- Τσάρτας, Π. (1996). Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό, Αθήνα: Εξάντας
- Χαρδούβελης Γ., (2011), Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, Research, Οικονομία και Αγορά Τόμος VI, Τεύχος 2
- Χριστοδουλάκη Ι., & Στάθης Ε., (2014), Η ανταγωνιστικότητα των δυναμικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας, Η αναγκαιότητα για διασύνδεση των στρατηγικών ανάπτυξης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Α/Α	ΦΥΛΟ
1	ΑΝΔΡΑΣ
2	ΓΥΝΑΙΚΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Α/Α	ΗΛΙΚΙΑ
1	18-24
2	25-34
3	35-44
4	45-54
5	55-64
6	>=65

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

Α/Α	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
1	ΑΓΑΜΟΣ
2	ΕΓΓΑΜΟΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΙΔΙΑ
3	ΕΓΓΑΜΟΣ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ
4	ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
5	ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ / ΧΗΡΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

Α/Α	ΕΠΙΠΕΔΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
1	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
2	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
3	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
4	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ
6	ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 5

A/A	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
1	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ
2	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
3	ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ
4	ΑΝΕΡΓΟΣ
5	ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ
6	ΑΝΕΡΓΟΣ/ΦΟΙΤΗΤΗΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 6: Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι πιο σημαντικές τουριστικές δραστηριότητες για την οικονομία του Δήμου Ηρακλείου

A/A	ΕΙΔΟΣ
1	ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
2	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
3	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
4	ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
5	ΟΡΕΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
6	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ
7	ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
8	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
9	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
10	ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 7: Σε ποια από τις παρακάτω κατηγορίες κατατάσσετε την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικό προορισμό;

A/A	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ
1	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ
2	ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ
3	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ
4	ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ
5	ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ
6	ΤΡΙΗΜΕΡΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ
7	ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΟΣ
8	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ
9	ΑΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 8: Ποια θεωρείτε πως είναι τα πλεονεκτήματα της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Ηρακλείου όσον αφορά τον τουρισμό σε σύγκριση με άλλες περιοχές;

A/A	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
1	ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
2	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ
3	ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ/ΙΣΤΟΡΙΑ
4	ΥΨΗΛΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
5	ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ
6	ΧΕΙΜΕΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
7	ΗΡΕΜΙΑ-ΗΣΥΧΙΑ
8	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 9: Θεωρείτε πώς οι διαθέσιμες εγκαταστάσεις του Δήμου Ηρακλείου εξυπηρετούν τις ανάγκες των επισκεπτών;

A/A	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
1	ΝΑΙ
2	ΟΧΙ

ΕΡΩΤΗΣΗ 10: Ποια είναι τα μειονεκτήματα της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Ηρακλείου ως τουριστικός προορισμός;

A/A	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
1	ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
2	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ
3	ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ-ΙΣΤΟΡΙΑ
4	ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
5	ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ
6	ΧΕΙΜΕΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ
7	ΗΡΕΜΙΑ-ΗΣΥΧΙΑ
8	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 11: Ποιο θεωρείτε ότι είναι το βασικό εμπόδιο της συνεχούς ανάπτυξης τουριστικού τομέα;

A/A	ΠΙΘΑΝΑ ΕΜΠΟΔΙΑ
1	ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΠΟΛΗΣ
2	ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
3	ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ
4	ΕΛΛΕΙΨΗ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΠΟΥ
5	ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΚΠΑΙΔΥΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
6	ΕΛΛΕΙΨΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΗ 12: Ποιοι πρέπει να είναι κατά την άποψη σας οι στόχοι του Δήμου;

A/A	ΣΤΟΧΟΙ
1	ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
2	ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
3	ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
4	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
5	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ
6	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΧΕΣΕΩΝ & ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΓΙΑ Α.Μ.Ε.Α
7	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ
8	ΝΕΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 13: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα σημαντικότερα αίτια κρίσης;

A/A	ΑΙΤΙΕΣ ΚΡΙΣΗΣ
1	ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ
2	ΣΠΑΤΑΛΕΣ ΑΠΟ ΠΟΛΙΤΕΣ
3	ΚΑΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
4	ΣΠΑΤΑΛΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 14: Η κρίση επηρέασε αρκετά τον τρόπο ζωής μας. Σε ποιον τομέα αναγκαστήκατε να κάνετε περικοπές;

A/A	ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ
1	ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ
2	ΕΝΔΥΣΗ-ΥΠΟΔΗΣΗ
3	ΤΡΟΦΙΜΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΠΡΩΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ
4	ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ
5	ΔΙΑΚΟΠΕΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 15: Θεωρείτε ότι η κρίση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για τη βελτίωση και την αλλαγή πάνω σε κάποιους τομείς;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν ναι, ποιοι θα ήταν αυτοί;

A/A	ΕΠΙΠΕΔΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ
1	ΑΛΛΑΓΗ ΤΡΟΠΟΥ ΖΩΗΣ
2	ΛΥΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
3	ΜΕΙΩΣΗ ΤΙΜΩΝ
4	ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ
5	ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΓΟΡΑΣ